

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**HISTORIE, SOUČASNOST A MOŽNÁ BUDOUCNOST
ZAPOJENÍ LAICKÉ VEŘEJNOSTI V TRESTNÍM ŘÍZENÍ
S INSPIRACÍ FRANCOUZSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY**

MGR. BARBARA MERCOVÁ

PLZEŇ 2017

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

OBOR TRESTNÍ PRÁVO

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**HISTORIE, SOUČASNOST A MOŽNÁ BUDOUCNOST
ZAPOJENÍ LAICKÉ VEŘEJNOSTI V TRESTNÍM ŘÍZENÍ
S INSPIRACÍ FRANCOUZSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY**

MGR. BARBARA MERCOVÁ

PLZEŇ 2017

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně, a že jsem použila pouze prameny a literaturu v práci vyznačenou.

V Plzni dne 30.1.2017

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 POČÁTKY POROTNÍHO SOUDNICTVÍ V EVROPĚ.....	10
1.1 POČÁTKY PRÁVNÍ ÚPRAVY POROTNÍCH SOUDŮ NA NAŠEM ÚZEMÍ	11
1.1.1 VOLBA A USTANOVENÍ POROTCŮ	14
1.1.2 SEZNAMY POROTCŮ SESTAVOVANÉ PRO KALENDÁRNÍ ROK.....	16
1.1.3 VÝBĚR POROTCŮ PRO KONKRÉTNÍ TRESTNÍ VĚC.....	17
1.2 OMEZENÍ ČINNOSTI POROT.....	19
1.3 VÝVOJ V LETECH 1918 – 1952.....	19
1.4 POKRAČOVÁNÍ V OMEZOVÁNÍ ČINNOSTI POROTNÍCH SOUDŮ	20
1.5 SPECIALIZOVANÉ ZAČLENĚNÍ LAICKÉ VEŘEJNOSTI DO TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	22
1.5.1 KMETSKÉ SOUDY	22
1.5.2 SOUDY MLÁDEŽE.....	23
1.5.3 RETRIBUČNÍ SOUDNICTVÍ.....	27
1.6 ŘÍZENÍ PŘED POROTNÍM SOUDEM DLE ZÁKONA 232/1946 SB.....	29
1.6.1 PRŮBĚH HLAVNÍHO LÍČENÍ.....	31
1.6.2 OTÁZKY POROTCŮM	32
1.6.3 ZÁVĚREČNÉ ŘEČI.....	35
1.6.4 PORADA A VÝROK POROTY	36
2 VÝVOJ ÚČASTI LAICKÉHO PRVKU NA TRESTNÍM ŘÍZENÍ V LETECH 1948 - 1989	40
2.1 VÝVOJ PO ROCE 1948.....	40
2.2 POČÁTKY 50. LET.....	44
2.3 POČÁTEK 60. LET A VZNIK MÍSTNÍCH LIDOVÝCH SOUDŮ.....	45
2.3.1 TRESTNÍ ŘÁD Z ROKU 1961	47
2.4 KONEČNÝ STAV V 80. LETECH	48
3 VÝVOJ V LETECH 1989 AŽ DO SOUČASNOSTI.....	50
3.1 POREVOLUČNÍ OBDOBÍ	50
3.2 AKTUÁLNÍ ÚPRAVA	51
3.2.1 PRAMENY PRÁVA.....	51
3.2.2 PŘEDPOKLADY PRO VÝKON FUNKCE PŘÍSEDÍČÍHO	53
3.2.3 VZNIK FUNKCE PŘÍSEDÍČÍHO.....	54
3.2.4 POSTAVENÍ PŘÍSEDÍČÍHO.....	55
3.2.5 ODPOVĚDNOST PŘÍSEDÍČÍCH.....	56
3.2.6 ZÁNİK FUNKCE PŘÍSEDÍČÍHO.....	57
4 KOMPARECE ZASTOUPENÍ LAICKÉ VEŘEJNOSTI V EVROPSKÝCH ZEMÍCH	59

4.1	KOMPLEXNÍ PŘEHLED.....	59
4.2	SHRNUTÍ.....	61
5	FRANCIE JAKO MOŽNÝ ZDROJ INSPIRACE	62
5.1	ÚVODEM.....	62
5.1.1	SYSTÉM FRANCOUZSKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA	62
5.1.2	ORGANIZACE SOUDNICTVÍ VE FRANCII	64
5.1.3	JEDINEČNOST PŘÍSLUŠNOSTI COUR D 'ASSISES	65
5.2	HISTORIE.....	66
5.2.1	ZŘÍZENÍ PRVNÍCH POROTNÍCH SOUDŮ	66
5.2.2	VÝVOJ V LETECH 1808 -1941	68
5.2.3	REFORMY Z LET 1941 – 1945	70
5.2.4	REFORMY Z LET 1978 – 1999	71
5.2.5	REFORMA UČINĚNÁ NOVELOU TRESTNÍHO ŘÁDU Z 15. ČERVNA 2000	72
5.2.6	REFORMA UČINĚNÁ NOVELOU TRESTNÍHO ŘÁDU Z 10. SRPNA 2011	72
5.3	SLOŽENÍ COUR D 'ASSISES.....	75
5.3.1	SOUDNÍ SENÁT.....	76
5.3.2	POROTA:.....	80
5.4	PRŮBĚH HLAVNÍHO LÍČENÍ.....	88
5.4.1	ZAHÁJENÍ HLAVNÍHO LÍČENÍ.....	89
5.4.2	VÝSLECH ZNALCŮ	89
5.4.3	PŘEDNES ZÁVĚREČNÝCH ŘEČÍ	90
5.4.4	OTÁZKY SMĚŘUJÍCÍ K ROZHODNUTÍ	92
5.4.5	ZÁVĚREČNÁ PORADA.....	93
5.4.6	VYHLÁŠENÍ ROZSUDKU.....	95
5.5	ODVOLÁNÍ.....	96
5.6	ZVLÁŠTNÍ DRUHY COUR D 'ASSISES	97
5.6.1	COUR D 'ASSISES SPECIALE.....	97
5.6.2	COUR D 'ASSISES PRO MLADISTVÉ	99
6	NAVRHOVANÁ ÚPRAVA DE LEGE FERENDA	100
6.1	AKTUÁLNÍ STAV A HLAVNÍ BODY JEHO KRITIKY	100
6.1.1	HISTORICKÉ PŘEKONÁNÍ POTŘEBY LAIKŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	100
6.1.2	SLOŽENÍ PŘÍSEDIČÍCH	100
6.1.3	ZAJIŠTĚNÍ ÚČASTI PŘÍSEDIČÍCH NA JEDNÁNÍ.....	101
6.1.4	FINANČNÍ OHODNOCENÍ PŘÍSEDIČÍCH.....	101
6.1.5	ADMINISTRATIVNÍ A FINANČNÍ ZÁTĚŽ SPOJENÁ S JEJICH VOLBOU A ODMĚNAMI	101
6.2	NÁVRHY ŘEŠENÍ PŘEDKLÁDANÉ MINISTERSTVEM SPRÁVEDLNOSTI.....	102
6.3	NAVRHOVANÉ ŘEŠENÍ OTÁZKY ÚČASTI LAIKŮ U OKRESNÍCH SOUDŮ	106
6.4	NAVRHOVANÉ ŘEŠENÍ OTÁZKY ÚČASTI LAIKŮ U KRAJSKÝCH SOUDŮ	108
6.4.1	VELKÝ SENÁT.....	110
6.4.2	PRŮBĚH HLAVNÍHO LÍČENÍ.....	113
	ZÁVĚR.....	118
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	120
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	121

RESUME.....	127
PŘÍLOHA Č. 1.....	129
PŘÍLOHA Č. 2.....	130
PŘÍLOHA Č. 3.....	131

ÚVOD

Již několik let je zapojení laické veřejnosti do procesu rozhodování v trestním řízení podrobováno vzrůstající kritice. Přestože jsou ze strany ministerstva spravedlnosti předkládány návrhy na změnu podoby zapojení veřejnosti v soudním řízení, jsou tyto úvahy vedeny toliko směrem omezení či úplného zrušení laického prvku v trestním řízení. Tato práce si neklade za cíl nic menšího, než nabídnout veřejnosti myšlenku zcela opačnou, a to rozšíření laického zastoupení a naplnění funkce, kterou laici v justici zastávali již za dob první republiky a zastávat by měli i v naší budoucnosti, totiž vzrůst zájmu široké veřejnosti o trestní justici a zároveň i nárůst důvěry v rozhodnutí přijímána trestními senáty.

Chci-li v závěru této práce nabídnout myšlenku způsobu řešení dnešní neefektivnosti zapojení laiků v trestním řízení, musím svoji argumentaci vystavět na pevných základech. Exkurzem do historie porotního soudnictví na našem území budu hledat kořeny tohoto modelu justice v našem právním řádu. Přestože se tato analytická část mé práce může jevit nezáživným výčtem dat a ustanovení historické právní úpravy, považuji ji za fascinující možnost sledovat na vývoji přístupu k laickým přisedlícím vývoj celé společnosti. Čtenář tak může pozorovat vývoj výběru těch, kdo tuto funkci mohli zastávat od prvotní zdráhavosti k obsazení této funkce nikým jiným, než elitou národa, k následnému uvolnění a prosazení myšlenky na to být souzen sobě rovnými. Závěr první kapitoly této práce je věnován detailnímu rozboru zákona č. 232/1946 Sb., o porotních soudech, který byl ambiciózním projektem tehdejších zákonodárců a tvoří jeden ze základních kamenů mnou navrhané úpravy. Kapitola druhá se věnuje vývoji účasti laiků na trestním řízení v letech 1948 – 1989. Pod vlivem historických událostí neměl nikdy zmíněný zákon o porotních soudech šanci na to, aby byl vystaven praktické zkoušce své účelnosti. Období těchto let je bohužel poznamenáno změnou režimu a s tím souvisejícím smýšlením vládnoucí třídy. Konečně ve třetí kapitole je čtenář seznámen s vývojem v letech 1989 až do současnosti.

Tato práce využívá ve své čtvrté a páté části komparativní metodu, aby nejprve v krátkém shrnutí upozorňujícím na tradici zastoupení laiků v trestním řízení v současné Evropě ukázala, že zapojení laické veřejnosti v trestním řízení není přežitek doby minulé, ale přirozená součást kontinentální právní kultury. V následné

kapitole pak čtenáři poskytují komplexní přehled právní úpravy francouzského porotního soudu cour d'assises, jakož i jeho nedávné změny ve světle mezinárodních smluv a komunitárního práva.

Věřím, že mi čtenář odpustí nezbytnost popisné části mé práce, která logicky ústí do závěrečné kapitoly, v níž si dovoluji předestřít vlastní návrh změny zastoupení laické veřejnosti v trestním řízení. Mnou předestřený návrh úpravy de lege ferenda vychází nejen z vývoje participace laiků na našem území a z aktuální právní úpravy cour d'assises ve Francii, ale především z myšlenky, že justice jako taková, a především ta trestní, je součástí společenského života každého z nás. Domnívám se, že zachování účasti laiků není jen povrchním proklamováním prázdných hesel demokracie, ale je její skutečnou zárukou. Řešit stávající situaci, která již několik let volá po změně, eliminováním laiků, může vést k uzavření justice a jejímu definitivnímu odcizení laické společnosti, která bude možná jen s rozpaky přijímat rozhodnutí v trestních věcech byť učiněná zcela v souladu s právním řádem. Laický prvek v soudním řízení byl a je součástí naší kultury, tvoří spojnicí mezi světem právních norem a laickým vnímáním spravedlnosti jako takové. Je škoda, že v dnešní době zájem o justici ze strany veřejnosti upadá. Mnozí mají pocit, že pokud si spravedlnost nezjednájí sami, nebude jim nikdy poskytnuta. Dát veřejnosti možnost zapojit se do procesu rozhodování a zatraktivnit justici i pro obyčejné lidi by v budoucnu mohlo znamenat oživení důvěry v justici i v právní řád jako takový. V neposlední řadě by jistě vedlo k pochopení náročnosti a někdy i nezbytné zdlouhavosti soudních řízení, stejně jako příliš těžké odpovědnosti soudců, kteří svým rozhodnutím každý den ovlivňují životy jiných.

Doufám tedy, že tato práce bude přínosem v diskusi k této problematice, která ještě není skončena a nabídne další pohled na řešení této problematiky.

Pro úplnost je třeba doplnit, že je tato práce rozšířením rigorózní práce odevzdané na Západočeské univerzitě v Plzni, fakultě právnické, v roce 2011. S ohledem na tehdejší vývoj akreditace k rigorózním řízením konaným na právnické fakultě, nebylo rigorózní řízení, jehož podkladem byla předloha této práce, možné nikdy dokončit.

Nyní předkládaná práce tak těží z pětiletého odstupu získáním praktických zkušeností v oblasti trestního práva. S mírným zklamáním reflektuje postup v řešení otázky zapojení laické veřejnosti v České republice i Francii v posledních pěti letech

a apeluje na otevřenost k nestandardním možnostem řešení počínající krize zapojení laiků v české justici.

1 Počátky porotního soudnictví v Evropě

Chceme-li nalézt počátky porotních soudů na evropském kontinentu, musíme nejprve překročit kanál La Manche a nahlédnout do Anglie v době vlády Jindřicha II z Anjou, zvaného též Plantagenet (1154-1189). Historie není ke všem spravedlivá a tak je politováníhodným faktem, že přes veškeré zásluhy Jindřicha II v oblasti práva, bude tento panovník, který do své země vrátil pořádek a řád, připomínán spíše ve spojitosti s vraždou canterburského arcibiskupa Tomáše Becketa, než s reformou soudního systému a práva Anglie. Kromě jeho nesporných dobovačských úspěchů¹, by totiž jeho jméno mělo být spojováno zejména s rozsáhlou reformou britského soudního systému a se zakotvením práva, které dalo za vznik common law. Přestože by rozbor počátků britského common law jistě vydal na samostatnou a poutavou vědeckou práci, dovolím si zde uvést jen nejdůležitější právní akty vedoucí k jeho ustanovení. Základy anglického porotního soudnictví byly položeny v roce 1166, kdy Jindřich II vydal Claredonské výnosy (Claredon Assizes), které byly v roce 1176 pozměněny a doplněny tzv. Northamptonskými výnosy (Northampton Assizes)². Jindřich II těmito předpisy založil mimo jiné i institut pojízdných soudců (justices in „eyre“). Ti byli nejprve dva, později se jejich počet rozrostl na dvacet. Tito soudci zpravidla 4x do roka jezdili po celém území Anglie, rozděleném na soudní obvody. Pojízdní soudci rozhodovali spolu s porotou složenou z 12 rytířů z místa zasedání a 4 zástupců každé vesnice či města.³

Anglické porotní soudy později inspirovaly i rekodifikace ostatních evropských zemí, které ve snaze dosáhnout spravedlivého rozhodnutí, zapojily laickou veřejnost do rozhodování o trestných činech.

Anglická spravedlnost, resp. způsob, jakým ji dosáhnout, nejprve zasáhl Francii, která byla s Anglií historicky i politicky pevně spjata. Francouzské porotní soudy, ale dá se říci, že i porotní soudy vůbec, se staly politickým nástrojem a demonstrací rozrůstající se svrchovanosti lidu. Samotní laičtí soudci, vybírání

¹ Jindřich II rozšířil svůj vliv nejen o rozsáhlé državy ve Francii, ale započal i expanzi na britských ostrovech, v roce 1171 se Jindřich II prohlašuje vládcem celého Irsku.

² Úplné počátky porot bychom museli hledat ještě v hlubší minulosti, kdy na území Anglie rozhodoval nejčastěji spory o podobu hranic pozemků sbor 12 čestných a v právu zachovalých mužů.

³ Podrobněji: SCHELLE, Karel, et al. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 402, nebo také KULÍK, Jan, SELTENREICH, Radim, *Dějiny angloamerického práva 2. vydání*, Praha: Leges, s.r.o., 2011, str. 38n., ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex, 1999, str. 199

pouhou štěstěnou, se stali zárukou nejvyšší spravedlnosti. Rozhodnutí přijatá na základě výsledku jejich hlasování se stala nezpochybnitelnou demonstrací ve Francii tolik proklamovaných občanských práv⁴.

Francouzská úprava však zaznamenala značný posun od své britské předlohy. Ve jménu zachování inkviziční podoby procesu a vedoucí role předsedy senátu došlo k odchýlení se od obžalovacího sporného řízení, které je typické anglosaskému právu. Došlo rovněž k důslednému rozlišování otázky skutkové a právní, zakotvené francouzskou ústavou ze dne 3. 9. 1791. V čl. XX tohoto právního aktu bylo proklamováno: *"Porota zjišťuje skutečnost, soudcové uplatňují zákon"*.

Francouzská úprava se následně stala základní inspirací úpravy porotních soudů na území pozdějšího Rakouska - Uherska. Habsburská monarchie si po revolučním roce 1848 uvědomovala, že musí věnovat zvýšenou pozornost roli občana ve společnosti, jehož vliv na veřejné dění se čím dál silněji dostával do popředí.

1.1 Počátky právní úpravy porotních soudů na našem území

Počátky právní úpravy porot na našem území jsou, jak bylo popsáno v předchozí kapitole, provázány s úpravou francouzskou. Není se čemu divit. Francie úspěšně začlenila poroty v soudním systému kontinentálního práva. Předlohou úpravy porotních soudů na území pozdějšího Rakouska-Uherska se tak stal francouzský porotní soud *cour d'assises*.⁵

*Požadavek zavedení porotních soudů byl jedním ze stěžejních bodů politických programů protifeudální revoluce a nastolení občanské společnosti. Ve snaze odstranit stávající zásady inkvizičního procesu platného v právním řádu Rakouska-Uherska, které byly v rozporu s požadavky ústnosti, veřejnosti a obžalovacího principu, přinášela nová úprava zásady občanské kontroly výkonu soudnictví a účasti občanů na rozhodování soudu.*⁶

První zmínku o porotních soudech nalézáme již v první porevoluční ústavě. Dne 25. dubna roku 1848 vydala vídeňská vláda ústavu, označovanou podle jejího

⁴ Srovnej: HÉLIE, Faustin . *Théorie du code d'instruction criminelle*. Paris : Charles Hingray, Libraire-éditeur, 1845, str. 117 – 118, STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* . Praha: J. Otto, 1887, str. 23

⁵ BALÍK, Stanislav. K tradici soudnictví v českých zemích. *Historický obzor*. 1994, č. 1, str. 13-16

⁶ ADAMOVIČ, Karolína, et al. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, str. 102

tvůrce, tehdejšího ministra vnitra, jako Pillersdorfova ústava,⁷ tedy zákon č. 49/1848 Sb. z. s., Ústavní listina rakouského císařství. Přestože tento kodex nikdy nenabyl účinnosti, byl na jeho základě zvolen ústavodárný říšský sněm (Reichsversammlung), který měl za svůj hlavní úkol vypracování nové ústavy.

Revoluční rok kladl důraz na apolitičnost soudnictví, která měla být zajištěna právě využitím porotců. Ústavní příslib porotních soudů byl uveden v život zákony o tisku ze dne 18. května 1848 a 14. března 1849, které vymezily pravomoc soudu pro delikty tiskové. Následovala úprava březnové tzv. Stadiónovy ústavy z roku 1849, která rozšířila pravomoc porotních soudů i pro těžké zločiny kriminální, přečiny politické a tiskové. Avšak ani tato ústava se nedočkala svého plného uplatnění. Císař František Josef I. ji sice v Olomouci řádně vyhlásil svým patentem, do praxe ji však rakouská administrativa nikdy nezavedla. Právní vymezení porotních soudů pak bylo podrobněji upraveno v hlavě I a XV trestního řádu ze dne 17. ledna 1850 č. 25, který je nazýval soudy přísěznými.

Žádný jiný obor zákonodárství justičního není pak tou měrou srostlý se státním útvarům politickým, jako řízení trestní, kteréhož změny politické tudíž nejdříve a nejcitelněji se dotýkají. K novému směru politickému, jenž zavládl u nás v prvních letech padesátých, nemohl nikterak hoditi se zákon, který na každém listě měl na sobě zřejmě vtisknuty známky myšlenek a hesel, v jejichž to ruchu se zrodil.⁸

Slibný začátek začlenění porot v revolučním Rakousku - Uhersku byl však záhy zmařen. Trestní řád ze 17. ledna 1850 platil jen necelý rok a půl. Již v srpnu roku 1851 došlo k zavedení bezvýhradné odpovědnosti ministrů panovníkovi. Ke konečné deklaraci absolutismu došlo záhy silvestrovskými patenty vydanými 31. 12. 1851 Františkem Jozefem I.⁹ Na základě kabinetního listu z 31. prosince č. 4/1852 ř.z. došlo k uspořádání státu nařízením z 11. ledna 1852, jenž mělo pouhých 36 paragrafů. Právní předpis nazvaný „Pravidla základní v příčině zákonodárství organického v korunních zemích císařství rakouského“, jenž

⁷ Podobně jako následující rakouské ústavy, byla i tato oktrojovaná, tedy vyhlášená z rozhodnutí císaře, avšak nebyla předložena ke schválení zákonodárského orgánu.

⁸ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, str. 96

⁹ Silvestrovskými patenty jsou označovány dva císařské patenty a císařský nejvyšší přípis adresovaný předsedovi vlády (kabinetní list).

byl přílohou kabinetního listu, zrušil mimo jiné i dosavadní úpravu porotních soudů, která si na své znovuzkříšení musela počkat dalších 15 let.¹⁰

Teprve pád bachovského absolutismu a obnovení ústavního režimu v monarchii v šedesátých letech devatenáctého století, umožnil návrat k pokrokovým zásadám trestního řízení zakotvených v letech 1848 – 1849 a upravených v trestním řádu z roku 1850. Prosincovou ústavou z roku 1867 a zejména pak ústavním zákonem č. 144/1867 ř. z. ze dne 21. 12. 1867 o soudcovské moci, byla znovu zaručena ústnost a veřejnost trestního řízení, obžalovací proces, nezávislost soudců, oddělení soudnictví od správy a v neposlední řadě i znovuzavedení porotních soudů v čl. 11 zákona o soudcovské moci, který stanovil, *...že když jde o zločiny, na které jsou uloženy těžké tresty a které budou v zákoně pojmenovány, též když jde o zločiny o přečiny politické aneb nějakým spisem tištěným spáchané, rozhodovati budou o vině obžalovaného porotci.*

Pravomoc porot tedy zůstala zachována jako v minulé úpravě, tedy pro nejtěžší zločiny a pro přečiny a delikty politické a tiskové. Pro věci tiskové byla právní úprava dále rozvedena zákony č. 32 a 33/1869 ř. z. Porotní soudy se v této době staly zárukou nezávislého rozhodování na státní moci. Rozhodnutí porotního sboru byla vnímána jako přímá demonstrace potřeb a ducha národa, respektovaná a zachovávaná vládou. Porotní rozhodování o tiskových deliktech bylo základním prvkem svobody projevu v tisku a stalo se i nepřímou kontrolou vládní moci.¹¹

Od účinnosti zákona č. 119/1873 ř. z. ze dne 23. května 1873, Trestní řád, porotní soudy rozhodovaly o veškerých zločinech, jejichž dolní hranice trestní sazby byla nejméně 5 let. Šlo zejména o těžké zločiny a politické delikty, definované v článku VI. uvozovacího zákona tohoto právního předpisu.¹² Tato úprava přes dílčí novelizace a doplňky zůstala zachována až do konce první republiky a je třeba podotknout, že se v mnohém nelišila od úpravy trestního řádu z roku 1850.¹³

Dovolte mi, vrátit se krátce k teorii. Zásada participace laické veřejnosti v trestním řízení měla již na svém počátku několik podob. Ty se odlišovaly v závislosti na právních řádech, zvyklostech jednotlivých zemí a dále na momentální

¹⁰ BALÍK, Stanislav. K tradici soudnictví v českých zemích. *Historický obzor*. 1994, str. 13

¹¹ RIEGER, František Ladislav. *Riegrův slovník naučný*. VI. Praha: I. L. Kober, 1868, str. 693

¹² Poroty tak rozhodovaly například v případech vlastizrady, rušení veřejného pokoje, veřejné násilí, zneužití moci úřední, násilné smilstvo, vražda, zabití, loupež nebo v případě některých kvalifikovaných skutkových podstat rušení náboženství, zprznění, těžké ublížení na těle, souboj, žhářství ...

¹³ Srovnej: Schelle, Karel, a kol. *Vývoj trestního řízení*, Ostrava, Key publishing s.r.o., 2012, str. 31-37,

politické situaci, která se mohla stát i podnětem reformních snah úpravy průběhu trestního procesu. V zásadě tak můžeme rozeznávat dva hlavní směry, zakotvené již v historických počátcích vývoje porotních soudů, ke kterým lze přiřadit jednotlivé dílčí úpravy každé země.¹⁴

V první řadě jde o tzv. soudy přísežné – v nich došlo ke sjednocení rozhodování profesionálních soudců a porotců. Oba sbory tvořily jednotné kolegium a společně rozhodovaly o otázkách viny i trestu. V řadě druhé je soud rozdělen na dva sbory – sbor porotní, jemuž náleží rozhodovat o vině obviněného a sbor soudcovský, který na základě vyjádření poroty rozhoduje o výši trestu, která je obviněnému uložena.¹⁵

Již prvotní úprava porotních soudů na území Rakouska – Uherska odrážela druhý z uvedených modelů, tedy striktní rozdělení soudu na dva sbory – porotní a soudcovský. Toto uspořádání mělo zajišťovat větší nezávislost porotců na úsudku profesionálních soudců ve věcech hmotného práva, pro které byli laičtí porotci, dle názoru tehdejších teoretiků, nanejvýš přínosní vzhledem k bohatým osobním zkušenostem i snaze vyvolané pocitem odpovědnosti vyplývající z faktu, že jsou součástí justičního řízení, a že právě jejich mínění rozhodne o vině obžalovaného. Tehdejší úprava svěřila rozhodování o procesních věcech do rukou soudního sboru, který díky své profesionalitě znal nejlépe formální postupy trestního řízení.¹⁶

1.1.1 Volba a ustanovení porotců

1.1.1.1 Předpoklady pro výkon funkce porotce

Složení porotních soudů bylo obsaženo v § 300 trestního řádu z roku 1873, který vymezil tříčlenný sbor profesionálních soudců a lavici dvanácti porotců, jmenovaných na období tří měsíců. V tomto směru byla výjimkou Vídeň, kde docházelo k výběru porotců a ustanovení porotního soudu každý měsíc.

Úprava jmenování porotce do funkce podléhala přísným pravidlům definovaných zákonem z 23. května roku 1873 č. 121/1873 ř. z. o zdělávání seznamů porotnických. Porotci byli vybíráni na základě cenzového a kapacitního systému.¹⁷

¹⁴ Srovnej: STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, str. 21

¹⁵ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, str. 22

¹⁶ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, str. 38

¹⁷ Podrobně STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, str. 183

Pro cenzový systém byl rozhodný majetek porotců - mohli být vybráni jen ti, kdo řádně platili alespoň zákonné minimum přímých daní bez přírážky, což v této době činilo 10, respektive 20 zlatých.¹⁸

Pro kapacitní systém bylo rozhodné společenské postavení porotců bez ohledu na to, zda a v jaké výši platí daně státu. Toto pravidlo se týkalo advokátů, notářů, profesorů nebo učitelů na střední nebo vysoké škole, popřípadě těch, kteří získali doktorský titul na tuzemské univerzitě.

Porotcem se tak mohl stát pouze muž¹⁹ starší 30 let, který byl gramotný, měl domovské právo v Předlitavsku, tedy v království a zemích zastoupených na říšské radě, a splňoval jednu z výše uvedených podmínek. Věková hranice i požadavek znalosti čtení a psaní měl zaručit dostatek životních zkušeností, stejně jako schopnost učinit si vlastní úsudek o věci a menší náchylnost k ovlivnitelnosti jak ostatními porotci, tak i médii, anebo profesionálními soudci senátu.

1.1.1.2 Důvody pro vyloučení z výkonu funkce porotce

Nezpůsobilost porotců byla vymezena v § 2 citovaného zákona o zdělávání seznamů porotnických. Ve snaze vyloučit z výkonu ty, kteří nemají dostatečnou mentální nebo morální kapacitu, zákon vyloučil jmenování těch osob, které v důsledku tělesné vady nebo duševní poruchy nemohly plnit povinnosti s výkonem funkce spojené, dále osoby, na jejichž majetek byl prohlášen konkurz, nebo které byly soudem zbaveny občanských práv (zejména soudem uznání marnotratníci), dále osoby obžalované pro trestný čin nebo nacházející se ve výkonu trestu a také ty osoby, které byly odsouzeny ke ztrátě volitelnosti do orgánu obcí.

Následující ustanovení upravovala důvody absolutního vyloučení z výkonu funkce porotce, vycházející jednak z veřejného zájmu, který měl být těmito osobami zajišťován, ze spornosti jejich nezávislosti a také z obavy střetu výkonu funkce porotce s povinnostmi stavu, ke kterému náleželi. Jmenovitě šlo zejména o státní úředníky s výjimkou učitelů a profesorů, dále vojáky, duchovní církví a náboženských společností, osoby zaměstnané u pošty, železnice, telegrafního nebo

¹⁸ 20 zlatých bylo předmětem daně v místech s více jak 30 000 obyvateli, v ostatních případech platila částka 10 zlatých za přímé daně bez přírážky.

¹⁹ Ženy mohly být povolány až dle zákona č. 278/1919 Sb. z. a n. o sestavování seznamu porotců, nicméně dle § 4 odst. 2, jim byla dána možnost „jednou pro vždy“ výkon funkce porotce odmítnout.

paroplavebního podniku nebo ty, kteří vykonávali službu ve stálém vojsku nebo válečném loďstvu.²⁰

V případě, že byl někdo ustanoven porotcem, bylo jeho povinností tuto funkci přijmout. Výjimku tvořily pouze osoby starší šedesáti let, poslanci zemského směnu stejně jako ti, kteří tuto funkci zastávali v minulém roce. Těm byla dána možnost na základě § 4 výše citovaného zákona odmítnout oprávněný zápis do seznamu porotců.

Jak je zřejmé, měla pravidla výběru porotců za cíl obsadit porotní soudy na sklonku 19. století elitou tehdejší společnosti. Majetek a společenské postavení mohli jistě zajistit určitou míru nezávislosti a zejména inteligence ustanovených porotců, je však na místě konstatovat, že takto ustanovení porotci mohli jen stěží vnímat postavení a pohnutky obviněných, kteří se nacházeli na opačném konci společenského žebříčku. Idea porotních soudů spočívající v možnosti každého být souzen sobě rovnými, je tak v právní úpravě Rakouska – Uherska zatlačována do pozadí snahou udržet soudní proces na určité intelektuální úrovni.

Velmi přílehlavě tehdejší úpravu zhodnotil prof. JUDr. František Storch, který konstatoval: „*Cílem této úpravy byla zejména selekce osob vysokých intelektuálních a morálních kvalit, které byly předpokladem aktivní účasti a pozornosti během hlavního líčení, které mimo jiné vyžadovalo alespoň základní orientaci v právní terminologii nezbytnou pro pochopení argumentů vznášených jednotlivými stranami. Rozhodným bylo i hmotné zajištění porotců, kteří vykonávali ve stanoveném období svoji funkci bezplatně, a to přestože se k jejímu řádnému výkonu pojilo mnoho cestovních nákladů. Určujícím se stal v neposlední řadě i požadavek nestrannosti a nezávislosti na státních orgánech*“.²¹

1.1.2 Seznamy porotců sestavované pro kalendářní rok

Přestože by se mohlo zdát, že je exkurz do systému výběru porotců nezáživným citováním zákonných ustanovení, domnívám se, že by bylo chybou jej vynechat. Každý stát, který se rozhodl předat soudní moc alespoň z části do rukou lidu, musel stanovit, jakým způsobem budou jeho zástupci vybíráni. V době,

²⁰ Podrobněji SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 142

²¹ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, str. 183

kdy vzdělání nebylo samozřejmostí jako dnes, bylo třeba najít způsob, jak vybrat osoby schopné pochopit a svými zkušenostmi obohatit soudní proces při současném zachování nestrannosti vůči jeho účastníkům na straně obžalovaných.

Jak název napovídá, stal se zákon ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z. o zdělávání seznamů porotnických, klíčovou úpravou, která řešila postup ustanovení porotců prvních porot vznikajících na našem území.

Je zajímavé sledovat, jak byli porotci vybíráni. Z tehdy platné úpravy je zřejmé, že prvním stupněm bylo vybrání vhodných kandidátů nejvyššími představiteli obce. Zvláštní komise složená ze starosty a dvou členů obecního zastupitelstva sestavovala na počátku září každého roku tzv. *prvotní seznam* „urlisten“. Tato komise měla za povinnost shromáždit jména těch, kteří byli v obvodu obce způsobilí k výkonu funkce porotce a nepožádali o její zproštění.²²

Prvotní seznamy byly veřejně přístupné. Každý tak do nich mohl nahlédnout a případně vznést námitky proti svému zařazení či nezařazení. Do konce měsíce září musel být prvotní seznam zaslán okresnímu hejtmanovi, který v celém procesu zastával dvojí funkci. Za prvé přezkoumal zákonnost postupu sestavení prvotního seznamu a za druhé měl právo, na základě § 9 a § 10 citovaného zákona, tzv. „vědomého výběru“, tedy označení osob, které jsou dle jeho mínění k výkonu funkce porotce nejvhodnějšími kandidáty.

Takto upravené seznamy postoupil okresní hejtman sborovému soudu první instance, jímž ustanovená zvláštní komise měla za úkol z prvotních seznamů vytvořit seznamy roční, tzv. „jahreliste“, ze kterých již byli vybíráni porotci v následujícím kalendářním roce.

Na konci byl ještě roční seznam rozdělen na tzv. hlavní roční seznam „hauptliste“ a vedlejší roční seznam „erganzungliste“. Porotci zařazení v hlavním ročním seznamu, byli komisí vybráni jako nejvhodnější k výkonu funkce porotce.²³

1.1.3 Výběr porotců pro konkrétní trestní věc

Z takto vypracovaných seznamů bylo konečně 14 dní před počátkem každého porotního období vybráno, za účasti dvou soudců zemského krajského soudu,

²² Pokud prvotní seznam každého obvodu obsahoval méně než 800 jmen, byl vytvořen tzv. doplňovací prvotní seznam, který sloužil společně s prvotním jako podklad pro vytvoření ročního seznamu.

²³ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, str. 187

státního zástupce a přizvaného zástupce místně příslušné advokátní komory, 36 hlavních a 9 náhradních porotců. Porotci byli vybíráni losováním. Vybraní porotci měli za povinnost dostavit se, v průběhu porotního období, pro které byli vylosováni, vždy na počátku každého hlavního líčení k soudu, kde měla být projednávána daná věc. Konečný seznam pro jednotlivá období musel být, nejdéle 3 dny před zahájením hlavního líčení, zaslán obžalovanému, aby se s ním mohl náležitě a včas seznámit.

Na počátku každého hlavního líčení muselo dojít k ustanovení dvanáctičlenné poroty, která zasedala po boku soudního senátu. Ustanovení § 306 zákona č. 119/1873 ř.z. trestního řádu definovalo důvody pro vyloučení porotců z jednání. Stalo se tak, pokud byl porotce ke stranám nebo jejich zástupcům v takovém vztahu, který by ho vylučoval podle § 67 trestního řádu i jako soudce.²⁴ Dále pokud by měl mít z toho, že bude obviněný odsouzen nebo osvobozen, nějakou škodu nebo užitek a v neposlední řadě i fakt, že se jako porotce účastnil některé z předcházejících částí procesu vedenému proti obžalovanému v téže věci. K samotnému sestavení lavice porotců mohlo dojít, bylo-li zasedání přítomno alespoň 24 nevyloučených porotců (§ 306 trestního řádu).

Každá ze stran, tedy obžalovaný i státní zástupce, byla oprávněna odmítnout polovinu počtu zúčastněných porotců převyšujících 12. Obžalovaný byl zvýhodněn tím, že prvním, kdo se musel vyjádřit k osobě porotce, byl vždy státní zástupce – v té době nazývaný žalobce.²⁵ Jmenováním a odsouhlasením 12 porotců byla lavice porotců uzavřena.

Pokud byla lavice porotců formálně bezvadným způsobem obsazena, nebylo možné již namítat nezpůsobilost vylosovaných k výkonu této funkce. Pro průběh hlavního líčení před porotním soudem platila subsidiárně ustanovení trestního řádu soudního o hlavním přelíčení před sborovými soudy první stolice.

²⁴ §67 ...Každý soudce a zapisovatel jest vyloučen ze soudních úkonů v trestním řízení, je-li sám osobou trestným činem poškozenou anebo je-li obviněný nebo poškozený s ním spojen svazkem manželským nebo je-li obviněný, poškozený, státní zástupce, soukromý žalobce nebo obhájce s ním spřízněn nebo sečvagřen v pokolení vzestupném nebo sestupném.

²⁵ BALÍK, Stanislav. K tradici soudnictví v českých zemích. *Historický obzor*. 1994, str. 14

1.2 Omezení činnosti porot

*Porotní soudy v sobě odrážely smýšlení veřejnosti, staly se proklamací kultury občana, jehož práva se dostávají spolu s vývojem společnosti do popředí a stávají se symbolem občanských svobod.*²⁶

Prospěšnost porot jako politického nástroje demonstrace demokratizace justice byla nezpochybnitelná. Vláda si však i přes kladné aspekty tohoto institutu uvědomovala jeho sílu, která se mohla časem obrátit i proti ní samé. Již od počátku proto vtělila do právního řádu zákon č. 120 z roku 1973, který umožňoval časové i věcné omezení porotních soudů a dával tak možnost okamžitého zásahu do jejich pravomocí.

Tento zákon umožňoval vládě pozastavit činnost porotních soudů nejvýše na dobu jednoho roku v určitém soudním obvodu, pokud „...*se v něm zběhly věci, pro kteréž se toho vidí potřeba, aby se nalézalo právo nestranně a nezávisle...*“ Tento zákon prakticky umožňoval pozastavení působnosti porotního soudnictví v okamžicích politických nepokojů, či pro případ politických procesů. Zajímavostí může být pro čtenáře této práce fakt, že v případě pozastavení činnosti porot, rozhodoval o zločinech, za jejichž spáchání mohl být uložen trest smrti, či trest odnětí svobody v délce více jak pět let, senát složený z šesti profesionálních soudců.

Poprvé byla na základě tohoto zákona příslušnost porotních soudů vyloučena na dva roky zvláštním zákonem č. 98/1886 ř.z. ze dne 25. června 1886. Tímto právním předpisem byla vyloučena pravomoc porotních soudů pro trestné činy, které se zakládaly na „*snahách anarchistických k násilnému převratu dosavadního státního nebo společenského řádu směřujících*“ (§ 1 *cit. zákona*)²⁷ Účinnost tohoto zákona nebyla přes veškeré snahy vlády prodloužena.

1.3 Vývoj v letech 1918 – 1952

O zavedení porotních soudů se uvažovalo i v prvorepublikovém Československu, a tak vznik samostatného státu v roce 1918 nepřinesl do organizace soudnictví výraznější změny. Recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., byla

²⁶ SOLNAŘ, Vladimír. *Učebnice trestního řízení: platného v zemi České a Moravskoslezské: platného v zemi České a Moravskoslezské*. Praha: Melantrich, 1946, str. 37

²⁷ Až do úpravy provedené zákonem č. 268/1920 neplatilo časové omezení zastavení činnosti porotních soudů – v tomto případě se tak stalo na dobu dvou let (§ 2 citovaného zákona).

převzata téměř kompletní soustava rakousko-uherského soudnictví včetně trestního řádu z roku 1873.²⁸ Úpravě porotního soudnictví byla věnována zvýšená pozornost, a tak byla již 23. května roku 1919 přijata nová úprava provedená zákonem č. 278/1919 Sb. z. a n., o sestavování seznamů porotců, který derivoval původní úpravu obsaženou v zákoně č. 121/1873 o zdělávání seznamů porotnických.

Zlomovou novinkou se stalo odmítnutí cenzového principu výběru porotců, který závisel na hmotném zajištění porotců a z účasti na trestním řízení udělal napříště občanské právo a povinnost, bez ohledu na majetnost a pohlaví občanů. Za výjimku lze považovat ustanovení § 2 odst. 5 citovaného zákona, podle kterého byli nezpůsobilými k výkonu funkce ti, kteří živilí sebe nebo svoji rodinu hlavně z trvalé chudinské podpory. Potlačen byl také systém kapacitní, kdy výběr porotců závisel na úrovni jimi dosaženého vzdělání. Ostatní podmínky citované § 1 zákona o sestavování seznamů porotců byly stanoveny shodně s předchozí úpravou až na věkovou hranici, kterou nový zákon posunul na 35 let.²⁹

To co se na první pohled jeví jako vítané prosazení myšlenky být souzen sobě rovnými, vyvolalo vlnu kritiky odborné veřejnosti, která se zdráhala přijmout za přisedící takové občany, jejichž způsobilost k výkonu funkce byla určena pouze věkem a znalostí čtení a psaní. A tak opět vyvstaly diskuse nad tím, zda demokratizace soudnictví a jeho otevření široké veřejnosti, neponese sebou riziko zhoršení jeho kvalit.³⁰

1.4 Pokračování v omezování činnosti porotních soudů

Rovněž nová úprava pamatovala na možnost pozastavit činnost porotních soudů. Zákon č. 268/1920 Sb. z. a n., o dočasném zastavení působnosti porot, který rozváděl § 95 odst. 4 Ústavy,³¹ byl aktualizovaným vydáním předchozího zákona č. 120 z roku 1873.

Provedení tohoto opatření náleželo do rukou vlády, a to po slyšení nejvyššího soudu a schválení zákonodárního sboru – národního shromáždění. Rozhodnutí vlády,

²⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 150

²⁹ Podrobněji: SOLNAR, Vladimír. *Učebnice trestního řízení: platného v zemi České a Moravskoslezské: platného v zemi České a Moravskoslezské*. Praha: Melantrich, 1946, str. 54

³⁰ Srovnej: K. Hradecký, Justice bez porot, *Soudcovské listy*, 1931, str. 153 a reakci na tento článek: A. Slabihoudek, Justice bez porot?, *Soudcovské listy*, 1932, str. 1

³¹ Ústavní listiny Československé republiky ze dne 29. února 1920 č. 121 Sb. z. a n.

kteře mohlo vést jak k zastavení působnosti porotních soudů, tak i k jejich zrušení, se vyhlářovalo ve Sbírce zákonů a nařizení (§§ 2 a 4). K pomnutí účinků tohoto opatření mohlo dojít trojím způsobem:

- a) uplynutím lhůty, na kterou byla činnost soudu zastavena,
- b) pomnutí příčin, které vedly k zastavení jeho činnosti,
- c) pokud se některá ze sněmoven vyslovila pro zrušení tohoto opatření.

V době zastavení činnosti porotních soudů přeal agendu, která jim náležela krajský soud a trestní řízení se řídilo ustanoveními platnými pro řízení před těmito soudy, které v takových případech zasedaly ve čtyřčlenných senátech.³²

V průběhu existence porot došlo několikrát k zúžení jejich pravomocí na základě těchto ustanovení, ať už územně nebo věcně. „Pravomoc porotních soudů tak byla postupně okleřována zprvu ve věcech politických (zák. č. 50/1923 Sb. z. a n., a zákona č. 68/1935 Sb. z. a n.), tiskových (zák. č. 124/1924 Sb. z. a n.) a dále u deliktů majetkových (vlád. nař. č. 306/1939 Sb. z. a n.).“³³

Největšího omezení se porotní soudnictví dočkalo po roce 1939.

*Dne 15. března 1939 vznikl Protektorát Čechy a Morava jako součást Třetí říše. Nastal likvidační proces všeho demokratického, co připomínalo předchozí vývoj. Soudnictví v tomto směru patřilo k prvořadým institucím, na něž se nacisté soustředili.*³⁴

Rozšíření německého trestního řádu na některá naše území, bylo následováno vládním nařizením č. 396/1940 Sb. z. a n., z 29. srpna 1940, který svým článkem druhým dočasne zastavoval činnost porotních soudů do konce roku 1941. Postupné prodlužování tohoto opatření vedlo až ke konečnému zastavení porotních soudů v období války vládním nařizením č. 306/1942 Sb. z. a n., o soudech porotních a kmetských, který ve svém § 1 ohlašoval, že *po dobu nynější války nebudou sestavovány seznamy porotců a kmetů.*

Vřechna tato nařizení byla zruřena až ústavním dekretem prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. Věst. Čsl. z 3. srpna 1944 o obnovení právního pořádku, kterým byla zajiřtěna právní kontinuita s první republikou (čl. 1 odst. 1) a dořlo ke zruření všech právních předpisů vydaných po mnichovském diktátu (čl. 1 odst. 2).

³² Mohlo dojít k zasedání „výjimečného 6 členného senátu, řlo-li o čin, na který je uložen trest smrti, nebo trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činila 5 let (§ 5).

³³ SOLNAŘ, Vladimír. Zastavení působnosti porot. *Právník*. 1941, 1, s. 11.

³⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona ; SCHELLE, Karel. *Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 154

1.5 Specializované začlenění laické veřejnosti do trestního řízení

Účast tzv. laického živlu na řízení byla v období první republiky jednou z hlavních zásad trestního procesu. Pro účast laiků byly uváděny zejména tyto důvody³⁵

- 1) **důvody právní:** početnější soudcovský sbor za účasti laiků „znalých života“ měl zajistit lepší zjištění pravdy,
- 2) **důvody politické:** přítomnost laiků měla být kvalifikovanou zárukou soudcovské nezávislosti, uplatnění principu demokracie a zárukou souladu přesvědčení lidu a nalézání práva,
- 3) **rozmanitost,** kterou laici svojí účastí soudu přinášeli, měla zabezpečit potřeba zvláštních odborných znalostí, které neměl soudce z povolání.

Je zřejmé, že důvody, které v tomto období vedly české zákonodárce k rozsáhlému začlenění laické veřejnosti do trestního procesu, jsou poplatné i dnešní době. V období první republiky byl však více než kdy později kladen zvláštní důraz na zastoupení laické veřejnosti ve všech sférách veřejného života. Kromě porotních soudů byl laický prvek začleněn i do dalších článků trestní justice této doby.

1.5.1 Kmetské soudy

Původ kmetských soudů můžeme nalézt v sousedním Německu, kde byla tato instituce pod názvem „Schöffengerichte“ obnovena po roce 1850. Přestože jak kmetské soudy, tak soudy porotní staví svojí jedinečnost na začlenění laické veřejnosti, jsou kmetské soudy od těch porotních zcela rozdílné.

Zatímco u porotních soudů tvořili laičtí soudci a soudci profesionálové dva oddělené celky s přesně vymezenou a odlišnou pravomocí, u kmetských soudů byly obě skupiny spojeny v celistvý sbor.

Kmetské senáty začaly na našem území fungovat u sborových, tedy krajských soudů na základě zákona č. 124/1924 Sb. z. a n. Kmetský senát byl složen ze tří soudců z povolání a dvou kmetů. Tento specifický druh senátu nahradil porotní soudy pro hlavní líčení o obžalobách pro zločin křivého obvinění, podle § 209 trestního zákoníku, a pro přečiny trestné podle §1-4 zákona č. 108/1933 Sb. z. a n., o ochraně cti, tedy pro urážky na cti, pokud byly spáchány obsahem tiskopisu.

³⁵ SOLNAŘ, Vladimír. *Učebnice trestního řízení: platného v zemi České a Moravskoslezské: platného v zemi České a Moravskoslezské*. Praha: Melantrich, 1946, str. 16

Volba kmetů probíhala na základě výběru ze seznamu kmetů. Prvotní seznam byl společný jak pro porotce, tak pro kmety, až na to, že za kmety mohly být vybrány pouze osoby starší 45 let. Odmítnout tuto funkci mohli ženy i muži, a to jednou provždy. Následně byly komisí místního národního výboru označeny ty osoby, které byly považovány za zvláště způsobilé k výkonu této funkce. Komise příslušného krajského soudu posléze sestavila vědomým výběrem vedle ročního seznamu porotců též zvláštní roční seznam kmetů, a to jak hlavní, tak doplňovací. Zároveň stanovila losem pořadí, ve kterém byli kmeti přivoláváni k hlavním líčením.

Institut kmetských senátů je však jedinečný svoji konečnou fází výběru kmetů, kteří se na jednotlivých hlavních líčeních podíleli. Každá ze stran, tedy žalobce i obviněný, měla právo do osmi dnů před hlavním líčením zvolit si jednoho kmeta z hlavního a náhradního kmeta z doplňovacího seznamu. Nedostavil-li se zvolený hlavní kmet k hlavnímu líčení, byl-li vyloučen nebo odmítnut, nastoupil na jeho místo náhradní kmet. V případě že došlo k tomu, že se k hlavnímu líčení nedostavil jak hlavní kmet, tak kmet náhradní, byla strana, která si je zvolila, oprávněna zvolit si dalšího, v pořadí již třetího kmeta. Pokud se v krajní situaci nedostavil ani takto zvolený kmet, povolal náhradníka soud. Soud dále volil kmeta podle pořadí v seznamu i v případě, že některá ze stran neprovedla svoji volbu včas, či pokud obě strany zvolily za kmeta či jeho náhradníka shodné osoby.

Podle ustanovení § 16 zákona č. 124/1924 Sb. z. a n., se žalobce i obviněný – a je-li jich několik, pak každý z nich – mohou domáhat, a to až do té doby, než se soud odebere k poradě o rozsudku, zřící účasti kmetů na řízení. Zřeknou-li se účasti kmetů na řízení souhlasně žalobce a obviněný (v případě, že je obviněných několik, pak zřeknou-li se účasti kmetů všichni obvinění), nebo nedostaví-li se k hlavnímu přelíčení kmet, kterého si strana zvolila, ani jeho náhradník a druhá strana prohlásí, že se účasti kmetů zříká, koná se hlavní přelíčení bez účasti kmetů - pouze za účasti tří soudců. Konečně, v případě, že si žádná ze stran nezvolila kmeta, který měl být řízení účasten, mělo se za to, že se obě strany zříkají přítomnosti laiků na soudním řízení.

1.5.2 Soudy mládeže

Snažíme-li se pojmut, alespoň ve stručnosti, rozsáhlost začlenění laického prvku v trestním řízení této doby, nesmíme zapomenout ani na zákon č. 48/1931 Sb.

z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží. Kriminalita mládeže byla diskutovanou otázkou již v polovině devatenáctého století. První významnou normou, která definovala základní práva dítěte, byla Ženevská deklarace práv dítěte přijatá v roce 1924. Země západní Evropy jako Nizozemí (1921), Dánsko (1922), Německo (1923), Švédsko (1923), Španělsko (1925), Itálie (1926), Francie (1927) nebo Rakousko (1928), kodifikovaly jako první samostatnou úpravu trestního soudnictví nad mládeží. Přijetím moderní a na tuto dobu pokrokové normy – zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, se tak naše země zařadila mezi státy s vysokým standardem ochrany práv dítěte. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží platil pouze s jednou novelizací (zákon č. 68/1935 Sb. z. a n.) až do roku 1950, kdy byl nově přijatým trestním zákonem č. 86/1950 Sb., bez náhrady zrušen. Působnost zákona byla značně omezena v roce 1939 vyhlášením Protektorátu Čech a Moravy.³⁶ Po šestiletém narušení působnosti se v roce 1945 tento zákon dočkal opětovného plného uplatnění.

1.5.2.1 Procesně právní úprava zákona o soudnictví nad mládeží

Pro téma této práce je stěžejní úprava obsažená v hlavě druhé, ustanoveních § 28 - § 53 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., která upravovala trestní řízení proti mladistvým. Tato právní norma rozlišovala mezi nedospělými, tedy těmi, kdo v době spáchaného činu nedovršili 14 let, a mladistvými, tedy osobami ve věku 14-18 let v době spáchaného činu.

Dr. Miříčka, profesor Karlovy univerzity, zastával názor, že ... *zločinnosti mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž že je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl. Větší péče a vyšší náklady věnované státem i společností*

³⁶ Vzhledem k vysoké zajímavosti této problematiky si dovoluji jednu z poznámek pod čarou věnovat i komplikovanému „životu“ tohoto právního předpisu. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží platil pro všechny mladistvé na území Československa pouze do roku 1939, kdy došlo dne 16. 3. 1939 k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Od tohoto data bylo obyvatelstvo, žijící na území Protektorátu, rozděleno do 3 základních skupin, z nichž každá se řídila jiným právním režimem. Na ty osoby, jež se staly říšskými občany se i na území Protektorátu vztahovaly německé předpisy - zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1923 (Jugendgerichtsgesetz), který byl později nahrazen novým zákonem v roce 1943 (Rechtsjugendgerichtsgesetz). Na mladistvé, kteří byli státními příslušníky protektorátu, se vztahoval český zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1931. V případě, že se mladistvý, jenž jinak podléhal českému zákonu o soudnictví nad mládeží, dopustil trestné činnosti namířené proti německé Říši, byly vůči němu uplatňovány drakonické německé trestní předpisy. Třetí skupina židovské mládeže na tom byla nejhůř, vůči ní byly uplatňovány tzv. norimberské rasové zákony. (citováno dle ŠÁMAL, Pavel, et al. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 11)

*na polepšení mladistvých provinilců jsou jistě prací a kapitálem, které časem ponesou dobré ovoce...*³⁷

Zapojení laické veřejnosti do trestního řízení vedeného proti mladistvým tak ve světle těchto tezí bylo pochopitelné a nezbytné. Represivní funkce trestního procesu byla v případě mladistvých potlačována, na přední místa se dostávala funkce výchovná.³⁸ Pro mladistvé však byla příslušnost klasického kmetského i porotního soudu až na výjimky vyloučena.³⁹ Řízení o trestných činech mladistvých, nazývaných „provinění“, probíhalo před speciálními senáty soudů pro mládež. Trestní právo mládeže bylo v poměru k obecnému trestnímu právu *lex specialis*, neboť upravovalo jen určité otázky, zatímco pro zbývající platily i u mladistvých obecné trestněprávní předpisy.⁴⁰ Tyto odchylky v sobě odrážely snahu o specializaci řízení proti mladistvým. Velký důraz byl kladen na kooperaci orgánů činných v trestním řízení a sociálních institucích, která měla zajistit individuální řešení pro každého mladistvého, který před senátem tohoto soudu stanul. Zanedbána nebyla ani otázka účinné právní ochrany mladistvého, kterému se tak prostřednictvím tohoto řízení mělo dopomoci k jeho sociální integraci a k pochopení důsledků jeho trestné činnosti.⁴¹ V sídle každého krajského a okresního soudu byla zákonem zřízena pro trestní věci mladistvých zvláštní oddělení soudů mládeže. Tato oddělení měla být umístěna v budově soudu tak, aby mladiství obžalovaní se nepotkávali s dospělými obžalovanými.

S ohledem na téma této práce si dovoluji zaměřit se pouze na úpravu obsazení soudů mládeže. U okresních soudů byl vždy vyčleněn jeden soudce jako soudce mládeže, který se specializoval na tento druh řízení. U krajských soudů rozhodoval tzv. senát mládeže. Senát mládeže rozhodoval také ve věcech odvolacích jako odvolací senát, a někdy i také ve věcech přikázaných jinak radní komoře (žalobnímu

³⁷ MIŘIČKA, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. s důvodovými zprávami, prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý kompas, 1932, str. 1

³⁸ Obdobně uvádí např. ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: PF MU v Brně, 1997, str. 55.

³⁹ Výjimka byla možná pouze v případech, kdy mělo být vedeno řízení před porotním soudem či kmetským senátem, proti většímu počtu obviněných, z nichž někteří byli starší 18 let.

⁴⁰ Podrobně: VÁLKOVÁ, Helena. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, str. 21

⁴¹ Srovnej: MIŘIČKA, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. s důvodovými zprávami, prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý kompas, 1932, str. 89

senátu). V tříčlenném senátě mládeže zasedali dva soudci z povolání a jeden přísedící (laik). Pro odlišení závažnosti provinění spáchaného mladistvým konal hlavní líčení, ve věcech, které by jinak náležely příslušnosti porotnímu soudu, zvláštní senát mládeže. Tento senát byl složen ze dvou soudců mládeže a dvou přísedících. Přísedící senátů mládeže se však v jednom výrazném rysu odlišovali od porotců i kmetů zmíněných v předchozí kapitole. Přísedící byli totiž do svých funkcí jmenováni, a to ministrem spravedlnosti, který přihlédl k návrhům příslušných ústředních organizací pro péči o mládež. Za zmínku stojí i fakt, že tuto pravomoc mohl ministr spravedlnosti přenést zcela nebo z části na presidenty zemských soudů.

Pro jmenování přísedících platila stejná pravidla jako pro výběr soudců mládeže. Přísedící tak byli do svých funkcí jmenováni zejména pro své povahové vlastnosti, přihlédnuto mělo být k jejich odbornému, zejména pedagogickému vzdělání a k jejich dosavadní činnosti. Přísedícím se nadto mohl stát pouze ten, kdo byl způsobilý k výkonu funkce porotce a byl znalý sociální péče o mládež. Výjimka byla stanovena pouze pro profesory středních škol a učitele, kteří mohli být do této funkce ustanoveni, byť by nesplňovali některou z podmínek výkonu funkce porotce, když pouze představitelé těchto profesí nemohli jako jediní odmítnout výkon této funkce.

Ustanovení přísedící vykonávali svoji funkci po dobu čtyř let, přičemž po uplynutí této doby mohli být do funkce znovu ustanoveni. Každý přísedící vykonal před nástupem do úřadu povinně do rukou prezidenta soudu tento slib: „*Slibuji, že se budu při svém rozhodování řídit jen zákonem, že budu hlasovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a že zachovám přísnou mlčenlivost o obsahu neveřejného jednání, porady a hlasování soudu*“. V případě, že se přísedící dopustil porušení svého slibu či zákona (např. se nedostavil k jednání), bylo mu možné uložit pořádkovou pokutu do 5.000,- Kč nebo dokonce trest odnětí svobody v délce až osmi dnů. Proti tomuto usnesení mohl potrestaný přísedící podat do osmi dnů stížnost, o které rozhodoval vrchní soud. V případě opakovaného závažného porušení povinností mohl ministr spravedlnosti přísedícího z úřadu dokonce odvolat.

Vzhledem k tomu, že přísedící vykonával svoji funkci po dobu 4 let, bylo též namístě upravit hmotnou kompenzaci, která by kompenzovala časovou náročnost výkonu této funkce. Přísedícím byla za výkon jejich úřadu poskytována odměna, která byla stanovena zvláštním vládním nařízením č. 195 ze dne 11. 12. 1931.

Přisedícimu, který měl stálé bydliště mimo sídlo soudu, příslušela náhrada hotových vydání spojených s cestou z bydliště do sídla soudu, s pobytem v sídle soudu a se zpáteční cestou. Konkrétně pak v případě, že zasedání soudu trvalo několik dnů po sobě jdoucích, činilo nocležné 20,- Kč, pokud pobyt na cestě a v místě soudu trval déle než 8 hodin, činilo stravné denně 20,- Kč. V případě, že zasedání trvalo nejvýše 5 hodin, náležela přisedícím částka 25,- Kč a v případě zasedání delšího než 5 hodin 40,- Kč.

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží přinesl novou, na svoji dobu jedinečnou myšlenku. V souladu s myšlenkou zapojení laické veřejnosti do trestního procesu začlenil i on do průběhu trestního řízení účast laiků, nicméně jak Dr. Miříčka v komentáři toho zákona zdůrazňuje, *...nejde o soudce – laiky v obvyklém slova smyslu, nýbrž o skupinu odborníků, třeba bez právnického vzdělání, avšak znalců právě jiné skupiny vědění, která se má u soudu mládeže právem stejně uplatnit...*⁴²

Soudci-profesionálové tak mohli naplno využít potenciálu, který jim účast laiků při rozhodování nabízí. Je škoda, že tento zákon nenašel širšího uplatnění. Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, vývoj politické situace s sebou přinesl hned několik zvrátů v oblasti českého zákonodárství a jedním z nich bylo i odmítnutí přínosu tohoto právního předpisu, respektive jeho zrušení novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb. Trestní řízení proti mladistvým tak bylo nově upraveno v osmi paragrafech Trestního zákoníku, v oddíle třetím nazvaným „zvláštní ustanovení o trestání mladistvých“ a dále v deseti paragrafech trestního řádu – zákona č. 87/1950 Sb., jako druh zvláštního způsobu řízení. Detailní úprava trestání mladistvých si tak na své zakotvení v právním řádu musela počkat až do přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

1.5.3 Retribuční soudnictví⁴³

Období po druhé světové válce bylo poznamenáno snahou o provedení národní očisty, potrestání válečných zločinců a domácích zrádců. Snaha o „národní

⁴² MIŘIČKA, August; SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. s důvodovými zprávami, prováděcími nařízeními a souvisícími zákony*. Praha: Československý kompas, 1932, str. 103

⁴³ Původ slova retribuce ve smyslu poválečné národní očisty nalézáme v latinském re + tribuere, což znamená „odplatit“, „náprava“, či „odčinění“.

očištění“ byla uskutečňována mnohými způsoby, z nichž nejdůležitější bylo vytvoření mimořádného porotního soudnictví.⁴⁴

První myšlenky na jeho zřízení byly vtisknuty Košickým vládním programem schváleným vládou 5. dubna 1945. Ten stavěl do popředí zejména stanovení opatření k „zajištění souzení a potrestání zrádců, kolaborantů a fašistických živlů z řad českého a slovenského národa,“ a dále pak zřízení Národního soudu pro „zvláštní případy týkající se známých a zvláště odpovědných provinilců.“ Tímto soudem měl být souzen pro velezradu i protektorátní prezident Emil Hácha nebo členové Beranovy vlády.⁴⁵

Retribuční soudnictví bylo v našem právním řádu zakotveno dekretem prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. z 19. června 1945, o potrestání fašistických zločinců, zrádců a jejich pomocníků a o mimořádných lidových soudech, dekretem č. 157/1945 Sb., o Národním soudu a ústavním dekretem č. 138/1945 Sb., o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé v době revoluční.

Mimořádné soudy zasedaly podle § 22 dekretu č. 16/1945 Sb., v tříčlenných senátech, složených z předsedy, jímž se mohl stát jen soudce z povolání, a z dvou soudců z lidu.

Skončilo-li předchozí řízení rozsudkem, zasedal rozšířený – pětičlenný senát soudu složený z předsedy, soudce z povolání a čtyř soudců z lidu. Soudci z lidu byli do své funkce jmenováni ministrem spravedlnosti ze seznamů sestavených národními výbory. Výkon této funkce byl občanskou povinností. Pokud soudce z lidu porušil tuto povinnost bez závažných důvodů, zejména tím, že se bez omluvy nedostavil k hlavnímu přelíčení, nebo že se bez souhlasu předsedy senátu vzdálil z jednací síně před skončením hlavního přelíčení, mohla mu být uložena pořádková pokuta do 10 000,- Kč nebo vězení na dobu 8 dnů.

⁴⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 167, případně MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004, str. 347.

⁴⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 396 z Programu první domácí vlády Národní fronty Čechů a Slováků, Sbirka dokumentů, Praha 1945

Dekret prezidenta republiky definoval Národní soud jednak jako soud trestní a za druhé jako soud čestný, do jehož kompetence spadalo souzení nejvyšších představitelů Slovenského státu a protektorátních kolaborantů.⁴⁶

Národní soudy rozhodovaly v sedmičlenných senátech, soudce z povolání byl pouze předseda soudu. Přisedící Národního soudu v Praze jmenovala vláda na návrh ministra spravedlnosti ze seznamů, které pořídily zemské národní výbory.⁴⁷ Činnost retribučních soudů byla skončena 31. prosince 1947. Po únorovém převratu byla jejich činnost opět na čas obnovena.

1.6 Řízení před porotním soudem dle zákona 232/1946 Sb.

Přijetím zákona ze dne 10. prosince 1946 č. 232/1946 Sb., o porotních soudech (dále označovaném rovněž jako „ZPS“) znamenala změnu i úprava porotních soudů. Tento zákon sledoval zejména odstranění vad dřívějších úprav této instituce, které se nejednou staly příčinou chybných rozhodnutí porotních soudů a tím i záminkou kritiky veřejnosti. Z textu tohoto předpisu je zjevná nejen snaha o ucelení do té doby roztržité úpravy, ale také o posílení začlenění laického živlu v trestním řízení, které mělo být zárukou spravedlivého a nestranného nalézání práva.

Precizní práce normotvůrců však nebyla nikdy podrobena praxi, neboť byl tento zákon účinný pouze tři roky. S ohledem na události po roce 1948, nebyly poroty podle nového zákona nikdy ustanoveny. Přesto si však tento zákon zaslouží naši pozornost a přinejmenším několik stran této práce, neboť byl první a zároveň poslední komplexní úpravou porotních soudů v samostatném Československu.

Do nabytí účinnosti citovaného zákona o porotních soudech bylo hlavní líčení upraveno předpisy platnými pro sborové soudy první instance (konkrétně § 311 odst. 1 zák. trestního řádu z roku 1873 č. 119/1873 ř. z.), s novým předpisem však našlo celistvou úpravu v třetím oddíle tohoto nového zákona, který se inspiroval zejména tehdy platnou slovenskou úpravou.⁴⁸

⁴⁶ § 4 prezidentského dekretu č. 17/ 1945 Sb., o Národním soudu, definoval pravomoc Národního soudu soudit osoby v § 2 jak soud čestný, i když se nedopustily činů trestných, ale nechovaly-li se po 21. květnu 1938 jak se slušelo na věrné a statečné občany československé.

⁴⁷ Přisedící a jejich náhradníky národního soudu v Bratislavě jmenovalo a odvolávalo předsednictvo Slovenské národní rady v závislosti na paritním zastoupení politických stran

⁴⁸ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. Praha: Panorama, 1980, str. 56

Příslušnost soudu je na rozdíl od dosavadní enumerační metody nově upravena obecně v prvním paragrafu ZPS.⁴⁹ Jednak tedy pro trestné činy politické, dále pak pro zločiny těžké s výjimkou zločinů proti bezpečnosti majetku.

Porotní soud měl být napříště soudem stálým. V plném složení však měl zasedat pouze v době porotního období, které dle potřeby určoval na základě § 25 ZPS přednosta sborového soudu první stolice, kterému náleželo také právo ustanovit kromě řádných zasedání této instituce i zasedání mimořádné. Mimo takto určená hlavní přelíčení rozhodoval soudní sbor sám.⁵⁰ Tato úprava byla výsledkem snah o napravení chyb a nedostatků úpravy dřívější. Vzhledem k obligatorní vazbě obviněného po podání obžaloby do zahájení hlavního líčení, docházelo často k jejímu neúměrnému prodlužování v případě, kdy byla obžaloba podána krátce po uplynutí předchozího porotního období.

Dalším výrazným posunem byl i systém sestavování porotních seznamů, který, ve snaze jej zjednodušit, byl dán na starost nejnižší složce lidové správy – místním národním výborům. Po boku 3 soudců z povolání zasedalo stejně jako dle dřívější úpravy 12 porotců vybraných na základě losování.⁵¹ Ti museli být podle § 4 ZPS starší 35 let, zapsáni ve voličských seznamech, umět číst a psát a mít stálé bydliště v obci alespoň 1 rok. Zároveň u nich nesměly být prokázány důvody nezpůsobilosti definované v § 5 ZPS a neslučitelnosti zmíněné v § 6 ZPS a nesmělo dojít k odmítnutí výkonu této funkce osobami vyjmenovanými v § 7 ZPS. Odmítnout výkon této funkce mohli starší 60ti let věku, těhotné ženy nebo ženy, které pečovaly alespoň o jedno dítě mladší patnácti let, členové národního výboru, lékaři nebo porodní asistentky.

Za skutečně významný posun považuji i skvělou myšlenku poučení porotců předsedou soudu již po přečtení obžaloby. Předseda soudu byl povinen porotce poučit na základě § 40 ZPS o zákonných znacích trestného činu, který byl předmětem obžaloby, i o významu právních pojmů vyskytujících se v obžalobě.

⁴⁹ Pro zločiny a přečiny, které podle své povahy a podle okolností, za nichž byly spáchány, svědčily o pachatelově snaze vykonat vliv na uspořádání veřejných věcí a pak také na zločiny, stanoví-li na ně zákon trest smrti nebo trest na svobodě delší pěti let. Zároveň bylo ustanoveno, že souditi o zločinech krádeže, zpronevěry, podvodu (s výjimkou křivého svědectví), podvodného úpadku a poškození cizích věřitelů příslušelo sborovému soudu první stolice i v těch případech, kdy na ně zákon stanovil trest svobody delší než 5 let.

⁵⁰ Podrobněji: ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.)*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 6

⁵¹ SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 170

Tato úprava byla zcela nová. V rámci porotních soudů až do účinnosti tohoto zákona docházelo k vyjasnění právních pojmů vždy až na závěr přelíčení, kdy předseda soudu shrnoval celé řízení do tzv. resumé.⁵² Tato skutečnost byla obecně zatracována a kritizována.⁵³ Důvod byl jednoduchý, porotce – laik často nerozuměl právním pojmům zmíněným v obžalobě, a tak se mohlo stát, že jeho pozornost byla upoutána během hlavního přelíčení k jiným skutečnostem, než by v opačném případě bylo potřeba. Porotci, poučení předsedou soudu o právních aspektech projednávané věci, mohli hlavní líčení sledovat se zcela jiným zaměřením. Zároveň jim uložené poučení připomínalo, že stejně jako soudci jsou vázáni ve svém rozhodování zákonem.

1.6.1 Průběh hlavního líčení

Hlavní líčení bylo zahájeno dle § 38 ZPS poté, co porotci zaujali svá místa, a věc byla vyvolána. Poněkud zvláštní se zdá být umístění přísahy porotců mezi výsledky obžalovaného o jeho osobních poměrech, jeho poučení o možnosti nevyprávět dle § 38 odst. 2 ZPS a vyvolání obeslaných svědků.

Text přísahy podle § 39 ZPS byl následující:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu při svém rozhodování řídit jen zákonem, že budu hlasovati podle svého nejlepšího svědomí a přesvědčení, že se nebudu před svým výrokem domlouvati o projednávané věci s nikým jiným než se svými spoluprotci, že se nedám svéstí přízní ani nepřízní, strachem ani škodolibostí, a že zachovám přísnou mlčenlivost o obsahu porady a hlasování soudu.“

Znění odpovědi porotce ke složení přísahy bylo obsaženo v § 313 trestního řádu z roku 1873 *„přisáhám, tak mi dopomáhej bůh“*, s tím, že tohoto výkonu byli

⁵² STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl II.* Praha: Právnická jednota v Praze, 1897, str. 409 ...V resumé předseda shrnoval průběh celého procesu. Skutkovou stránkou byl souhrn předchozího líčení, který v sobě obsahoval i výčet provedených důkazů ve prospěch i v neprospěch obviněného. Výkladem právním pak bylo vyložení významu otázek položených porotcům, připomenutí jejich povinností a způsobu jak se mají radit a následně hlasovat.

Výklad skutkových okolností předsedy soudu podle starší úpravy měl být nestranným posouzením průběhu případu včetně právního posouzení a výkladu jednotlivých otázek. Nesměl dát najevo svůj názor, ani se snažit ovlivnit porotu, nesměl být ve svém výkladu přerušován ani opravován. Správnost jeho výkladu nemohla být předmětem odvolání k vyšší instanci, zákon předpokládal, že porotci, kteří se osobně účastnili celého řízení, nemohli být uvedeni v omyl odchýlným výkladem předsedy. Na druhou stranu výklad právní se mohl stát základem zmatečné stížnosti a to jak v úpravě starší, tak nové z roku 1946. Bylo tak dáno stranám právo žádat jeho zaznamenání do protokolu, o které mohl požádat i sám předseda soudu...

⁵³ Srovnej: ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.)*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 43, S. Balík ml. K tradici soudnictví v českých zemích, Historický obzor, 1994, str. 15

ušetření ti, jejichž náboženství zakazovalo přísahu složit, a tak vykonávali slib podáním ruky.

Dle nové úpravy zákona z roku 1946 o porotních soudech již tyto komplikace odpadly a slib se stvrzoval pouze slovy „*tak slibuji*“. Cílem této změny bylo zejména posílit vážnost poroty, neb „*budou-li se všichni porotci zavazovati vykonat řádně svůj porotčí úřad jednotným projevem, slovně stejně znějícím a provázeným podáním ruky předsedovi, jako to činí soudci z lidu u mimořádných lidových soudů a přísedící Národního soudu.*“⁵⁴

Následovalo výše zmíněné poučení porotců o zákonných znacích trestného činu, který byl předmětem obžaloby, i o významu právních pojmů vyskytujících se v obžalobě.

Po vyvolání svědků a znalců se další řízení konalo podle předpisů platných pro hlavní líčení konající se před sborovými soudy první stolice. Porotcům byla dána možnost klást otázky každému, kdo je vyslýchán, udělil-li jim předseda slovo (§ 40 odst.4 ZPS) a právo navrhnout provedení nových důkazů či objasnění určitých skutečností (§ 40 odst. 5 ZPS). Pokud chtěl některý z porotců navrhnout provedení nového důkazu či objasnění určité skutečnosti, mohl kdykoliv v průběhu požádat o přerušeni jednání. V rámci takového přerušeni předestřel porotce svůj návrh porotě, která mohla nahlédnout do spisu, a musela rozhodnout o tom, zda bude návrh předložen soudnímu sboru. Teprve soudní sbor po slyšení obou stran rozhodl o tom, zda návrh na provedení nových důkazů či objasnění některých skutečností přijme či nikoliv.

1.6.2 Otázky porotcům

Když bylo dokazování skončeno, ustanovil soudní sbor seznam otázek, na které měli porotci na své poradě odpovědět. Nová úprava nepřejala dělení otázek na skutkové a právní, které znala úprava dřívější.⁵⁵ Otázky formulované soudním sborem při neveřejné poradě podléhaly procesu schvalování dle § 42 ZPS, podle

⁵⁴ ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.)*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, srovnej s BALÍK, Stanislav. *K tradici soudnictví v českých zemích. Historický obzor*. 1994, str. 15, nebo STORCH, František. *Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl II*. Praha: Právnická jednota v Praze, 1897, str. 409

⁵⁵ Toto dělení přetrvávalo v úpravě slovenské, která omezovala činnost poroty jen na skutkově zjišťovací a právní subsumpci vyhradila soudnímu sboru, složenému z profesionálních soudců. Tato úprava by však znamenala podstatné zúžení pravomocí porot a v důsledném provedení mohla mnohdy vést ke značným komplikacím. K tomu srovnej: ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.)*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 48

něhož bylo povinností předsedy soudu sestavené otázky přečíst a přijmout návrhy stran či porotců na jejich změnu či doplnění. O přípustnosti těchto návrhů rozhodoval soudní sbor, který jimi nebyl vázán, a konečné znění otázek bylo závislé pouze na jeho uvážení.

Otázky položené porotě byly často podrobeny námitce zmatečnosti a otvíraly tak možnost podání opravného prostředku proti konečnému rozhodnutí porotního soudu. Tento problém byl diskutován na poli soudním i veřejném,⁵⁶ proto byla úpravě otázek věnována zvýšená pozornost, kterou potvrzuje i rozsáhlá úprava jejich sestavování obsažená v § 42 – § 48 ZPS.

Základní zásady sestavování otázek byly definovány § 43 ZPS. Na otázku položenou porotě mohla existovat pouze jednoznačná odpověď „ano“ či „ne“. Otázky nesměly být alternativní, tedy nesměly obsahovat takové skutečnosti, které by se vzájemně vylučovaly a popíraly, ani komplexní, které v sobě shrnovaly několik samostatných skutečností, popřípadě jednu skutečnost, ale pro více obžalovaných, které sice mohly, ale nemusely trvat vedle sebe.⁵⁷

Zákon o porotních soudech rozlišuje v ustanoveních § 44 – 47 čtyři druhy otázek:

1. *Otázka hlavní:* ta směřovala především k určení viny obžalovaného. Čin uvedený v obžalobě musel být popsán pomocí skutečností, které ho mohou jasně identifikovat, jako například určení místa, času a předmětu útoku. Otázka hlavní tak měla vždy obsahovat:

- a) úvodní formulí, zda je obžalovaný vinen
- b) skutkové okolnosti trestného činu, nezbytné k jeho identifikaci
- c) uvedení všech jeho zákonných znaků.⁵⁸

Hlavní otázka vedla k určení nejen otázek skutkových, ale i právních, např. subjektivní stránky trestného činu. Pravidlem bylo, že se hlavní otázka vždy vztahovala pouze k jednomu trestnému činu a k jednomu z obžalovaných.

⁵⁶ Srovnej: Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Generální věstníky k ročníkům I-X (1919-1928), Praha 1929, str. 346-350,

nebo ZUCKNER, A. *O otázkách k porotcům*. Právník 1869, str. 493-497

nebo KOVAŘÍK, František; KUNC, Josef; RUBEŠ, Josef. *Trestní řád a ostatní předpisy trestního řízení soudního platné v zemi České a Moravskoslezské*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947

⁵⁷ ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.)*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 47

⁵⁸ KOVAŘÍK, František; KUNC, Josef; RUBEŠ, Josef. *Trestní řád a ostatní předpisy trestního řízení soudního platné v zemi České a Moravskoslezské*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 194733, str. 725

Přičítalo-li se obžalovanému hned několik deliktů, bylo třeba položit pro každý z nich zvláštní hlavní otázku.

2. *otázka dodatečná*: jinak také vedlejší, se pokládala pouze tehdy, pokud na předchozí otázku bylo odpovězeno kladně. Závisela tedy plně na otázce jí předcházející a v případě záporné odpovědi již nebyla dotazována. Těmito otázkami se zpravidla zjišťovala možnost polehčujících nebo přitěžujících okolností, pokud mohly zapříčinit použití vyšší či nižší trestní sazby. Otázkou dodatečnou soud zjišťoval i názor poroty na to, zda byl trestný čin spáchán z pohnutky nízké a nečestné.

3. *otázka náhradní*: Ta se porotě ukládala jen v případě, pokud byla v průběhu líčení zjištěna možnost existence skutečnosti, která by vedla k odchylnému právnímu posouzení trestného činu, než jaký zakládala obžaloba. Otázka náhradní se většinou kladla v případě negativní odpovědi na otázku hlavní, respektive dodatečnou. Pokud mělo dojít ve spojitosti s položením náhradní otázky ke zpřísnění trestní sazby, byl předseda soudu povinen odročit hlavní líčení, aby byl dán dostatek času na přípravu oběma stranám.

4. *otázka pomocná*: se pokládala v případě, kdy bylo zapotřebí upřesnit některý ze zákonných znaků trestného činu, nebo pokud se soudní senát chtěl přesvědčit o tom, „zda porota správně vystihla význam zákonného pojmu, které skutečnosti zjistila a zda naplňují zákonný znak použitý v otázce, ke které směřuje otázka pomocná.“⁵⁹ ⁶⁰ Povinnost soudu položit takovou otázku byla zpravidla vázána na návrh strany, nebyla však vyloučena ani vlastní iniciativa soudního sboru.

Z výše uvedeného je jasně patrná snaha eliminovat jakoukoliv pochybnost v rozhodování poroty a zároveň zachovat formální správnost kladení otázek. Zákonná úprava měla za cíl ochranu porotců, kteří často bez právních základů rozhodovali o vině složitých případů. Jako stěžejní vidím nutnost vytvořit otázky tak, aby porotce neváhal nad jejich smyslem, neboť jen takto vytvořené otázky mohou vést ke správnému posouzení trestného činu.

K sestavení seznamu otázek a závěrečné porady poroty nemuselo během hlavního líčení vůbec dojít. Zákon o porotních soudech ve svém § 41 taxativně

⁵⁹ ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech* : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.). Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 51

⁶⁰ Jako příklad je uváděna otázka, zda porota považuje nůž za zbraň. KOVAŘÍK, František; KUNC, Josef; RUBEŠ, Josef. *Trestní řád a ostatní předpisy trestního řízení soudního platné v zemi České a Moravskoslezské*. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, str. 732

vyjmenoval okolnosti, za nichž soudní sbor řízení zastavil nebo vynesl osvobozující rozsudek, aniž by se předtím dotázal na názor poroty. Toto ustanovení bylo v zásadě totožné s úpravou dřívější obsaženou v § 317 trestního řádu z roku 1873 (zákon č. 119/1873 ř. z.).⁶¹

1.6.3 Závěrečné řeči

Po konečné úpravě a revizi otázek mohlo být přistoupeno k přednesu závěrečných řečí v souladu s § 48 ZPS. Pořadí závěrečných řečí bylo stanoveno podle § 255 trestního řádu. Jako první přednesl svoji řeč žalobce, který shrnoval průběh dokazování a argumentoval ve prospěch svých návrhů, avšak neměl právo učinit návrh na výši a druh trestu. Jako druhý v pořadí vystoupil poškozený a jako poslední přednesl svoji řeč obžalovaný spolu se svým obhájcem. Jak je vidět právo posledního slova i repliky bylo zakotveno již rakousko-uherským trestním řádem z roku 1873. Obsahem závěrečných řečí měla být zejména stanoviska účastníků k předmětu již položených otázek. Závěrečné řeči se tak neměli věnovat otázkám, o nichž měl rozhodovat až soudní sbor, tedy zejména na výši trestu a jeho podobu, obecné přitěžující a polehčující okolnosti nebo soukromoprávní nároky. Poté, co byly závěrečné řeči proneseny, předseda soudu prohlásil hlavní líčení za skončené.

Ustanovení § 50 ZPS popisuje další postup prováděný předsedou soudu. Jeho povinností bylo po ukončení závěrečných řečí opravit závažné nesprávnosti závěrečných řečí, kterých se dopustily strany ať vědomě či nevědomě a překrucovaly tak výsledky dokazování ve snaze ovlivnit porotu ve svůj prospěch. Poté vyložil předseda porotcům význam otázek a případně doplnil poučení, dané na počátku přelíčení, domníval-li se, že je toho třeba, nebo pokud o to požádal některý z porotců.

Nezbývá mi, než konstatovat, že je mi tato úprava sympatická rolí předsedy soudu, který se stává průvodcem porotců v soudním řízení od jejich poučení na jeho počátku, po korekci závěrečných řečí jednotlivých stran na jeho konci. Rozdělení otázek a jejich konstrukce zajišťuje soudnímu sboru jistotu, že porotci porozuměli průběhu události, která je kladena za vinu obžalovanému, a jejímu odrazu v právní

⁶¹ Soudní sbor rozhodl usnesení v těchto případech: šlo-li o případ úmrtí obviněného, udělení milosti prezidenta republiky, nebo pokud žalobce upustil od žaloby (§ 41 odst. 1 ZPS) a rozsudkem pokud vyšlo během hlavního líčení najevo, že trestnost činu je vzhledem k věku obžalovaného vyloučena nebo zanikla promlčením (§ 41 odst. 2 ZPS).

úpravě. Jako stěžejní považuji i to, že se rozhodnutí poroty nevztahuje jen na otázku vinen/nevinen, ale jde do hloubky prokázání naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu. Domnívám se, že by předseda soudu měl vyložit porotcům význam otázek ještě před tím, než jsou v řízení proneseny závěrečné řeči tak, aby se porotci mohli v tvrzeních účastníků lépe zorientovat. Neboť pozdější vysvětlení mohlo být provedeno i v rámci porady poroty.

1.6.4 Porada a výrok poroty

Po přednesu závěrečných řečí následovala porada a hlasování porotců. Nová úprava se snažila o odstranění nejdůležitějších vad, které byly v minulosti porotním soudům vytýkány. Předchozí úpravě bylo nejčastěji vytýkáno, že průběhu porady poroty není přítomna práva znalá osoba, která by ji řídila a byla porotcům nápomocna při řešení pochybností o správném formálním postupu.⁶² Další často vytýkanou vadou řízení před porotními soudy, kterou osobně považuji za zcela nepřipustnou, bylo veřejné hlasování porotců. Podle původní úpravy obsažené v § 329 trestního řádu z roku 1873, bylo hlasování veřejné a hlavní porotce se dotazoval každého porotce zvlášť, přičemž sám odpovídal jako poslední. Lze si jen domyslet, pod jakým tlakem museli být porotci, kteří měli veřejně rozhodnout o vině člověka, který je sledoval a byl viněn mnohdy z násilných trestných činů.

1.6.4.1 Porada

První z vytýkaných vad byla odstraněna přítomností předsedy soudu a zapisovatele. Předseda soudu poradu poroty řídil podle § 52 ZPS, přičemž nesměl projevit svůj názor ohledně provedených důkazů, aby tak neovlivnil porotce v jejich rozhodnutí. Těm byla opětovně dána možnost žádat změnu nebo doplnění otázek, avšak jen za podmínky, že s takovým návrhem vysloví souhlas alespoň pět z dvanácti porotců. Ve Francouzské úpravě, která je v této práci popisována, je poradě přítomen celý soudní sbor. Ať tak či onak, je přítomnost alespoň jednoho profesionálního soudce v průběhu porady poroty velmi důležitá. Porotci se často ztrácejí v množství provedených důkazů, svědeckých výpovědí a složitosti právní úpravy. Samozřejmě může být přítomnost předsedy soudu porotě důvodem

⁶² ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.)*. Praha: Nákladem Právníckého knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 55

k pochybám o její neovlivnitelnosti, domnívám se však, že neutralita předsedy soudu v průběhu porady je zajištěna jeho zkušeností i naprostou převahou 12 porotců.

1.6.4.2 Hlasování

Jakmile byla porada skončena, odešel předseda se zapisovateli z poradní síně a další část – tedy hlasování – řídil jeden hlavní porotce.

Hlasování probíhalo podle nové úpravy tajně, tedy napsáním odpovědi na každou z otázek na lístek a jejím vhozením do hlasovacího osudí. Pravidla hlasování byla stanovena v § 54 ZPS. Ke kladné odpovědi na otázku hlavní a náhradní bylo zapotřebí dvoutřetinové většiny alespoň osmi porotců. Stejného počtu bylo třeba k odpovědi na každou jinou otázku, která by měl za následek uznání obžalovaného vinným nebo jeho odsouzení podle přísnější trestní sazby. V ostatních případech stačila prostá většina hlasů.⁶³ V odstavci třetím zakotvil zásadu, podle které došlo-li k rovnosti v hlasování, rozhodovalo vždy mínění obžalovanému příznivější.

1.6.4.3 Výrok poroty - monitura

Poté, co skončilo hlasování o všech otázkách, se porota vrátila do soudní síně, kde v nepřítomnosti obžalovaného vrchní porotce oznámil výrok poroty uvozený slovy: „*Porotci odpověděli na otázky jim dané podle slibu a svědomí takto:...*“ Přítomnost ostatních porotců v plném počtu byla pod pohrůžkou zmatečnosti řízení nezbytnou součástí čtení výroku poroty, aby tak byla zajištěna přímá kontrola správnosti rozhodnutí učiněných tajným hlasováním v poradní síni poroty.⁶⁴

V případě, že soudní sbor shledal výrok poroty nejasným, neúplným nebo sobě si odporujícím, nařídil usnesením moniturní řízení, tedy novou poradu porotců, která měla o daných otázkách znovu hlasovat (§ 56 ZPS). Monitura byla založena na myšlence výroku poroty jako základu rozhodnutí soudu, který měl být podložen pouze bezvadným a jednoznačným výrokem poroty.

⁶³ Dřívější úprava obsažená v dřívějším znění § 329 trestního řádu požadovala pouhou prostou většinu hlasů v případě otázek dodatečných. Tak rozhodnutí o přičetnosti, nutné obrany, krajní nouze nebo účinné lítosti byla přijímána buď i jen většinou sedmi hlasů. Stalo se tak i v případě, kdy 5 porotců chtěje hlasovat ve prospěch žalovaného pro nutnou obranu, může své mínění uplatnit popřením otázky hlavní, kdežto v otázce dodatečné by již byli přehlasováni. K tomu srovnej: ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech* : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.). Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 57

⁶⁴ ŠIMÁK, Jaroslav. *Zákon o porotních soudech* : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.). Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947, str. 58

Moniturní řízení se v téže otázce mohlo dvakrát opakovat. Pokud porota trvala na svých rozhodnutích a neodstranila závadnost vytýkanou soudním sborem, odkázal soudní sbor suspenzí věc před jinou porotu zasedající v příštím porotním období.

Byl-li výrok poroty prost všech vad, které by mohly vést k nařízení jeho opravy podle výše zmíněného postupu, byl vzat jako nesporný základ rozhodnutí soudu, bez možnosti jej dále přezkoumávat. Otázka viny náležela pouze do pravomoci poroty, která rozhodovala na základě přesvědčení nabytého v průběhu hlavního líčení. Tato zásada platila bezvýjimečně, pokud porota rozhodla o nevině obžalovaného a zprostila ho tak okamžitě obvinění z trestného činu. V opačném případě, tedy pokud byla porotou vyslovena vina obviněného, mohl soudní sbor zvrátit její rozhodnutí zastavovacím řízením a využít tak další možnosti suspenze výroku, kterou mu umožňoval § 57 ZPS a odkázat porotě usnesením projednání celé věci v dalším porotním období. Soud mohl tímto způsobem rozhodnout pouze v případě jednomyslného přesvědčení soudního sboru o chybném rozhodnutí poroty. Monitura řízení mohla být provedena v téže věci pouze jedenkrát, výrok nově ustanovené poroty již nebylo možné odsunout suspenzí k dalšímu projednání. Proti takovému rozhodnutí soudního sboru nebylo možné podat opravný prostředek. Navíc se nového líčení nesměl účastnit žádný ze soudců původního soudního sboru stejně jako nikdo z hlavních nebo náhradních porotců, aby bylo zamezeno možnému ovlivnění nového rozhodnutí. Toto rozhodnutí se mohlo týkat i jen některého z několika spoluobžalovaných.

Monituroou řízení zákonodárce zajistil možnost zvrátit rozhodnutí poroty, které se přičilo přesvědčení profesionálních soudců, avšak mohlo se tak stát jen za cenu průtah v řízení, dvojnásobných nákladů souvisejících s trestním řízením a v neposlední řadě i opakovanému vystavování obětí trestného činu traumatu nového svědectví před soudem.

1.6.4.4 Další řízení a rozsudek

Vrátíme-li se k okamžiku přečtení bezvadného výroku hlavního porotce, po kterém nenásledovala oprava ani jeho zastavení, otevírají se nám dvě možnosti dalšího vývoje procesu. V případě osvobozujícího výroku – tedy prohlášením nevinou obžalovaného, nebylo již třeba žádného dalšího jednání a následovalo pouze

vynesení konečného osvobozujícího rozsudku soudem. Skutečnou změnou oproti dřívější úpravě zaznamenal další průběh řízení v případě, že porota označila obžalovaného vinným. Poté co strany přednesly v pořadí již druhé závěrečné řeči, které se však směly týkat již jen určení a výše trestu spolu s návrhy na urovnání soukromoprávních nároků (§ 59 odst. 2 ZPS), se soudní sbor odebral k poradě spolu s porotci, kteří měli právo podle § 59 odst. 3 ZPS přednést svůj názor k výši trestu, který měl být obžalovanému udělen. Posléze si zvolili ze svého středu tři porotce, kteří se spolu se soudním sborem účastnili hlasování o konečném rozsudku a výši trestu.⁶⁵ Po návratu tohoto kolegia byl vynesen konečný rozsudek, jehož základem byl výrok poroty. Rozsudek soudu vyhlášoval předseda na veřejném zasedání za přítomnosti žalobce obžalovaného a obhájce.

Proti rozsudku tohoto soudu bylo možné podat stížnost pro zmatečnost i odvolání po vzoru trestního řádu z roku 1873. V případě stížnosti pro zmatečnost bylo postupováno podle ustanovení platných pro sborové soudy první stolice.

K podání odvolání byla stanovena lhůta 8 dní od doručení rozhodnutí porotního soudu. O odvolání rozhodoval soud druhé instance. Směřovalo-li však odvolání proti výroku o trestu smrti nebo výši trestu odnětí svobody, jímž se trest smrti nahrazoval, příslušelo rozhodnutí o něm nejvyššímu soudu. Oba soudy respektovaly zásadu zákazu reformace in peius doslovně vyjádřenou v § 79 odst. 1 ZPS.⁶⁶

⁶⁵ Do roku 1946 neměli porotci dle původní úpravy obsažené v trestním řádu č. 119/1873 žádnou možnost zasahovat do rozhodování o výměře trestu, tento fakt byl však mnohdy spíše kontraproduktivním, zvláště v případech, kdy porota rozhodla pro nevinu obžalovaného i proti svému nesvědčení jen proto, že se porotci obávali příliš tvrdého trestu, který soudní sbor mohl vyměřit. Postup závěrečného hlasování byl upraven v § 59 odst. 5, podle kterého porotci hlasovali před soudci, mladší před staršími.

⁶⁶ PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne?. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, s. 201-208

2 Vývoj účasti laického prvku na trestním řízení v letech 1948 - 1989

2.1 Vývoj po roce 1948

Únorové události v roce 1948 a nová ústava ze stejného roku, známá pod názvem Ústava 9. května, znamenaly konec soudní soustavy budované sto let na demokratických principech.⁶⁷ Přednostním zájmem pounorového režimu se stalo přebudování právního řádu naší země a navození nového, který by umožnil prosadit ideové představy komunistické vlády. V červnu 1948 Klement Gottwald na zasedání Ústředního výboru KSČ řekl: „Je třeba zlikvidovat nemožný stav, kdy u nás platí zákony Marie Terezie...“, a vyhlásil nutnost zavedení nového právního řádu, který: „... by pomohl upevnit a rozvíjet výsledky politického vítězství.“⁶⁸ Myšlenka nového právního uspořádání měla být naplněna v letech 1948 – 1950⁶⁹ v rámci tzv. právníké dvouletky, která si kladla za cíl vytvoření nových předpisů upravujících všechna hlavní právní odvětví, mimo jiné i trestní právo hmotné a procesní tak, aby vyhovovala ideovému smýšlení této doby. Nové právní předpisy vznikaly pod silným vlivem sovětského smýšlení. Jeden z předních odborníků ministerstva spravedlnosti podílející se na kodifikačních pracích Dr. Karel Petrželka mimo jiné konstatoval: „Bylo jasné, že jako v jiných oborech i v této práci je znalost zákonů Sovětského svazu a sovětské právní vědy nezbytným předpokladem pro úspěšné zdolání uloženého úkolu, neboť sovětsí právníci povznesli otázky praxe i teorie práva na nebývalou výši a obohatili právní vědu o nové a důležité poznatky. Jestliže tzv. právní věda a právní praxe v kapitalistických státech je ve slepé uličce, tak právě právníci Sovětského svazu na podkladě učení marxismu-leninismu rozvíjejí bohatě právní vědu, jak jsou toho svědectvím velká díla A. J. Výšínského a A.V. Venediktova.“⁷⁰ Ideje nového politického vedení státu prostupovaly i samotným průběhem schvalování nových právních norem. Když na počátku roku 1950 vrcholily

⁶⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace notářství, soudnictví a advokacie: Vysokoškolská právníká učebnice*. Praha: Linde, 1997, str. 96

⁶⁸ Cit. dle VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 557

⁶⁹ Srovnej: VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 557 nebo SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 172

⁷⁰ K. Petrželka, O právu a jeho tvorbě, Knihovna Právníckého ústavu ministerstva spravedlnosti, Praha 1950, str. 99

kodifikační práce „právníkové dvouletky“, byly výsledky odborných diskusí obhajovány na zvláštních setkáních s dělníky, zástupci společenských organizací a poslanci Národního shromáždění. Za hlavní cíl si tehdejší zákonodárci kladli srozumitelnost právní úpravy pro běžného občana.

První impulsy signalizující zásadní změnu v organizaci soudnictví přinesly ještě před schválením nového trestního řádu č. 87/1950 Sb. zákony č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví (*dále jen "ZZS"*), jenž rušil dosud platný zákon o porotních soudech, dále zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, jehož hlavním účelem bylo stíhání odpůrců komunistické totality – chráněno totiž mělo být mimo samotného státu a jeho územní celistvosti i ve státě panující lidově demokratické zřízení a v neposlední řadě i zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu, jehož vznik předpokládal v ustanovení § 64 již výše jmenovaný zákon o zlidovění soudnictví.

Z pohledu zastoupení laické veřejnosti v soudním řízení se stal průlomovým zákon o zlidovění soudnictví, který rušil minulou úpravu a jednou provždy vytěsnil poroty z právního řádu naší země. Důležitost začlenění „běžného člověka“ do všech sfér tehdejšího života je však dobře patrná i v zakotvení nové funkce, do té doby naší justici neznámé – soudce z lidu⁷¹, která byla inspirována prvotní úpravou mimořádných soudů, zřizovaných po druhé světové válce.⁷²

Důvodová zpráva zákona o státním soudu vymezuje účel této instituce, tedy snahu o sjednocení postupu při posuzování činů trestných podle zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Jeho působnost byla rozšířena na celé území republiky. Přestože sídlo státního soudu bylo v Praze, předpokládalo se i zřízení dvou dalších soudů, a to v Brně a Bratislavě.

Před státní soud náležely věci, u nichž bylo možno uložit trest smrti či trest odnětí svobody delší než deset let, či případy, kdy to navrhl veřejný žalobce.

Státní soud byl složen z prezidenta, viceprezidentů, občanských a vojenských soudců a soudců z lidu. Státní soud zasedal v pětičlenných senátech složených z předsedy, dvou profesionálních soudců a dvou soudců z lidu. Řízení před státním soudem se řídilo trestním řádem z roku 1873 s některými modifikacemi stanovenými

⁷¹ Pojem „soudce z lidu“ byl poprvé použit již ve výše zmíněné Ústavě ze dne 9. 5. 1948 publikované pod č. 150/1948 Sb., která rovněž zakotvovala jejich rovnost se soudci – profesionály.

⁷² Viz § 33 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců zrádců a jejich pomahačů, o mimořádných lidových soudech.

zákonem o státním soudu. Druhou instancí v trestních věcech, spadajících pod pravomoc tohoto orgánu, byl Nejvyšší soud.

Oba zákony, tedy zákon o státním soudu spolu se zákonem na ochranu lidově demokratické republiky, se staly právní zástěrkou nejhrubších porušení základních lidských práv a svobod, k nimž docházelo na konci čtyřicátých let a na počátku let padesátých. Vlna politických procesů provedených na základě těchto úprav byla namířena proti skutečným, často však též jen domnělým odpůrcům režimu. Ve svém důsledku se stala symbolem nejtěžších zločinů spáchaných v této době samotnou justicí, poznamenala právní povědomí lidu a zapříčinila všeobecný pokles autority práva, doprovázený velkou mírou právní nejistoty.⁷³

Vrcholem právníkové dvouletky bylo mimo jiné i přijetí nového trestního zákona č. 86/1950 Sb., a nového trestního řádu č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Nový trestní zákoník vnášel do právního podvědomí materiálně-formální pojetí trestného činu, kdy pro trestnost takového činu již nestačilo jen formální naplnění znaků skutkové podstaty definované zákonem, ale i ta skutečnost, že byl takový čin „nebezpečný pro společnost“. Nový trestní řád deformoval strukturu trestního procesu. Největší váha byla přikládána přípravnému policejnímu řízení. Stal se pro něj typický vliv sovětského pojetí právní kultury, když v ustanovení § 1 vymezuje účel předpisu tak, že projednávání trestních věcí před soudem mělo vychovávat občany *k ostražitosti vůči nepřátelům pracujícího lidu a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí a k plnění občanských povinností*.

Nový trestní řád byl oproti svému předchůdci poměrně stručný. Ve svých 317 ustanoveních neobsahoval ani výčet základních zásad trestního řízení ani organizace orgánů činných v trestním řízení. Nezbyvá než dodat, že novým trestním řádem byla neúměrně posílena pravomoc prokurátora na úkor soudu.

Soudci z lidu si dle nové úpravy byli v rozhodování rovni s profesionálními soudci. Zajištění majority občanů - soudců na všech úrovních soudnictví bylo proklamací lidové demokratizace výkonu soudnictví.⁷⁴

⁷³Politické procesy, jejichž uskutečnění usnadňovaly i nedostatky právních předpisů, měly závažné důsledky pro celou společnost. Vedly k degradaci politiky a staly se výrazem manipulace vedoucí politické skupiny s celou společností. Obdobně též MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 29 nebo VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.

⁷⁴ PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. Praha: Panorama, 1980, str. 57

Úprava funkce lidového soudce byla upravena v § 10 a násl. ZZS, který definoval podmínky jejího výkonu:

1. dosažení hranice věku 35 let (maximálně 60 let),⁷⁵
2. zapsání ve stálém voličském seznamu,
3. občanská bezúhonnost,
4. státní spolehlivost a oddanost myšlence lidově demokratickému zřízení.

Jak je vidět, soudce z lidu musel splňovat několik podmínek, otázka kvalifikace však mezi ně nepatřila.

Jedinou výjimku představuje v tomto směru zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu, který v § 5 odst. 2 klade pro zařazení soudce z lidu k Nejvyššímu soudu neurčitou a zajisté velmi dobře přizpůsobitelnou podmínku pro takového adepta, jímž mohla být jen „osoba práva znalá.“⁷⁶ Výkon funkce lidového soudce byl občanskou povinností po dobu dvou let, na kterou byli soudci z lidu dle § 14 ZZS ustanoveni.

Zákon o zlidovění soudnictví detailně upravoval složení a příslušnost soudů. U okresního soudu tak napříště rozhodoval podle § 2 ZZS senát složený z jednoho profesionálního soudce a dvou soudců z lidu, případně 2 soudci z povolání a 3 soudci z lidu, šlo-li o činy, za něž mohl být uložen trest smrti, nebo trest na svobodě vyšší než 10 let. Senát krajského soudu byl obsazen obdobným způsobem, pokud rozhodoval jako soud prvního stupně nebo jako soud odvolací, a to až do novely provedené zákonem č. 156/1969 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců, který měnil poměr profesionálních soudců k laikům v případě rozhodování krajského soudu podle § 18 ve prospěch soudců z povolání. Napříště tak bylo rozhodováno soudním senátem ve složení 1 soudce a 2 laici jen v občanskoprávním řízení, trestní řízení probíhalo za přítomnosti 3 soudců profesionálů a 2 laiků.

Laická veřejnost byla v této době zapojena i do řízení u nejvyššího soudu, který rozhodoval ve složení 2 soudci z povolání a 3 z lidu v běžných záležitostech a pro spory ohledně stížností o zachování zákona ve složení opačném - tedy 3 soudci z povolání a 2 laici. Vezmeme-li v potaz náročnost jednání této instituce, je přítomnost laické veřejnosti udivující a připomíná spíše snahu o proklamaci

⁷⁵ Tato věková hranice byla postupně snižována jednotlivými novelami až na 23 let.

⁷⁶ Detailně: BABKA, Lukáš; VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl II.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, str. 167

a demonstraci politických myšlenek doby než úmysl sestavit soud, který bude nezávisle, nezaujatě a odborně postupovat v těchto na právní povědomí složitých případech.

Soudci z lidu si byli při projednávání a zejména při rozhodování konkrétní věci rovni se soudci z povolání. Demonstrací této rovnosti byla i stejná obsahová náplň slibu, který skládali, a stanovení stejných podmínek pro trestní stíhání a vzetí do vazby pro činy spáchané při výkonu soudcovské funkce, nebo v souvislosti s výkonem této funkce. Rovnost obou orgánů byla zdůrazněna i formálně, a to nošením stejných talárů při výkonu soudcovské funkce. Aby byla zajištěna aktivní účast laických soudců během jednotlivých líčení, organizovala správa justice sérii školení zaměřených zejména na justiční právní předpisy.⁷⁷

Největšího rozmachu se tato instituce dočkala na počátku 50. let minulého století, kdy v justici působilo na 36 698 soudců z lidu, kteří měli napomoci podrobení justice komunistickou stranou. „*Jedním z důvodů vzniku funkce soudce z lidu byla čistá propagace ideálů a myšlenek této doby. Vytváření sítě důvěrníků sledujících činnost soudců z lidu, vydávání speciálního časopisu, stejně jako proklamované odměňování „vzorných soudců z lidu“ – to vše ve spojení s jejich nízkou vzdělaností mělo z těchto zástupců soudního aparátu udělat poslušný nástroj plnící předem dané úkoly a sloužící k ovládnutí soudnictví.*“⁷⁸ Soudci z lidu se tak stali pojistkou výkladu právních předpisů a jejich aplikace v duchu květnové Ústavy.⁷⁹

2.2 Počátky 50. let

„Přestože mnohé objektivně škodlivé nedostatky nových právních předpisů z doby právnícké dvouletky nemohli čelní stráničití činitelé nevidět už od počátku praktické

⁷⁷ Srovnej: PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. *Organizace justice a prokuratury*. 5. Praha: Panorama, 1980, str. 61

⁷⁸ BABKA, Lukáš; VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl II*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, dokument č. 20, str. 173

⁷⁹ PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne?. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, str. 201, odkazuje na článek F. Doležala, *Soudce z lidu a třídní uvědomění, uveřejněný* v časopise *Soudce z lidu*, 1950, č. 2-3, str. 40, který zmiňuje případ statkáře, který v opilosti zastřelil závozníka. Podle rozsudku Okresního soudu byl obžalovaný nakonec odsouzen za verbální delikt podle zákona č.321/1948Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, a nebezpečné zacházení se zbraní k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání tři měsíce. Zajímavý je uveřejněný názor soudce z lidu, který rozhodoval v opravném řízení v této věci, který, dívaje se na celou věc více „třídním“ pohledem, konstatoval: „Možná, že by v dřívějších dobách nějaký univerzitní profesor o tomto případě napsal učené pojednání o mnoha stránkách, možná, že by kapitalistický majitel filmové produkce dal celý námět zpracovat v sentimentálně uplakaný film, ale v žádném případě nemůže čin pana statkáře obstát před soudcem z lidu, který je třídně uvědomělý.“

realizace, na začátku padesátých let nebyla příznivá doba pro větší novelizace. Pokud nějaké nedostatky přiznávali, zdůvodňovali je na prvním místě nedůsledným následováním sovětského vzoru.“⁸⁰ Docházelo pouze k dílčím novelizacím, které však neznamenaly zásadní změnu v úpravě trestního řízení nebo organizaci soudů.⁸¹ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) nově zavedl soudce z lidu i do vojenských soudů. Postavení i funkce těchto soudců z lidu se příliš nelišily od ostatních, jen funkční období bylo zkráceno na jeden rok oproti dvěma letům ostatních soudců z lidu.

Politické uvolnění přišlo až v druhé polovině padesátých let. Ač byla neúnosnost prvotní úpravy znatelná již od počátku, první vlna kritiky přišla až s nástupem Nikity Sergejeviče Chruščova do čela Sovětského svazu, který na XX. sjezdu KSSS dne 25. 2. 1956 přednesl projev namířený proti kultu osobnosti J. V. Stalina a s ním souvisejících do očí bijících výstřelků trestní represe. Tento projev se stal hlavním podnětem změn v Sovětském svazu a tedy i české právní úpravy. Změny klimatu společnosti vedly k vytvoření nového trestního řádu č. 64/1956 Sb., který spolu s navazující úpravou provedenou zákony č. 65/1956 Sb., o prokuratuře a č. 36/1957 Sb., o volbách soudců a soudců z lidu, znamenal výrazný posun v trestním řízení směrem kupředu a odstraňoval nejkřiklavější nedostatky staré úpravy a vytvořil alespoň základní záruky dodržování zákonnosti v trestním řízení.⁸²

2.3 Počátek 60. let a vznik místních lidových soudů

S další změnou politického klimatu došlo v naší zemi počátkem šedesátých let k rozsáhlé rekodifikaci práva, uvozené vydáním nové socialistické Ústavy v roce 1960 (zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky z 11. 7. 1960), která ztělesňovala hesla dalšího upevňování socialistické zákonnosti

⁸⁰ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 561 srovnej s: RŮŽEK, Antonín. *Československé trestní řízení*. Praha: Panorama, 1982, str. 25 „...členům komise pracujícím na osnově trestního řádu z r. 1950 nebyly dostatečně známy sovětské zkušenosti. Za prvořadý úkol se považovalo sjednotit řízení a při jeho prosazování se opomíjely někdy záruky důkladné přípravy a důkladného provedení řízení.“

⁸¹ Jediným právním předpisem této doby byl ústavní zákon o soudnictví a prokuratuře č. 64/1952 Sb., který novelizoval sedmou hlavu ústavy z roku 1948, tento právní předpis položil základy lidovému soudnictví. Nově se soudní soustava skládala z Nejvyššího soudu, soudů krajských a lidových (dříve okresních) a na něj navazující zákony č. 65/1952 Sb., o prokuratuře a 66/1952 Sb., o organizaci soudů.

⁸² Zejména šlo o to, že zesílil dozor prokurátora na přípravné řízení, vytvořil institut vyšetřovatele jako orgánu odděleného od operativních složek policie, umožnil přezkoumávat oprávněnost žaloby v předběžném soudním projednávání, rozšířil práva obhajoby, zavedl lhůty pro trvání vazby a vyšetřování. : Trestní MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 30

a zlidovění soudnictví. Došlo tak k zavedení tzv. místních lidových soudů zákonem č. 38/1961 Sb., (dále označovaném jako „ZMLS“) zakotvených článkem 101 nové Ústavy. Jejich poslání bylo právně zakotveno hned v úvodu tohoto zákona: „...jako důležitou součást opatření směřujících ke zvyšování aktivní účasti pracujících na výkonu soudnictví - do soustavy československých soudů místní lidové soudy. Tyto soudy jako orgány pracujících mají v obcích a na pracovištích projednávat méně závažné případy porušování právního řádu a drobné spory mezi občany. Tím mají přispívat k upevňování socialistické zákonnosti a k zajišťování společenského pořádku a pravidel socialistického soužití...“

O ustanovení místních lidových soudů stejně jako o počtu soudců, kteří zde měli vykonávat svoji funkci, rozhodoval okresní národní výbor. Soudce místního lidového soudu byl volen na dva roky, a to ve veřejném hlasování na shromáždění občanů na návrh místního národního výboru. Mohl se jím stát jen občan splňující požadavky dle § 9 ZMLS. V první řadě to mohl být jen ten, kdo dovršil 21. rok věku a kdo požíval mezi občany všeobecné vážnosti a důvěry a kdo byl ostatním občanům příkladem v práci, ve veřejné činnosti i v osobním životě. Podmínkou tedy nebylo právnické ani jiné vzdělání, které by zaručovalo intelektuální vyspělost takového soudce.

Místní lidové soudy byly příslušné k projednávání provinění a jednoduchých majetkových sporů.⁸³ Dále mohly projednávat i méně závažné trestné činy, avšak jen v případě, kdy jim byly postoupeny prokurátorem nebo soudem.

Fungování této instituce bylo již od počátku spjato s řadou praktických problémů, způsobených zejména nedodržováním elementárních procesních postupů a nerespektováním zásady ústnosti a veřejnosti.⁸⁴ „Často důsledně nedbaly na zjištění skutečného stavu věci, podceňovaly význam výchovného působení,

⁸³ Příslušnost dle § 12 ZMLS : Místní lidové soudy na pracovištích projednávají: a) provinění a trestné činy, jichž se dopustí občané, kteří pracují v závodě, kde je místní lidový soud ustaven, b) majetkové spory, jejichž účastníci pracují v závodě, kde je místní lidový soud ustaven. Místní lidové soudy v obcích projednávají:

a) provinění a trestné činy, které spáchali občané bydlící v obvodu místního lidového soudu, není-li k projednání těchto provinění a trestných činů příslušný místní lidový soud na pracovišti,

b) majetkové spory, bydlí-li odpůrce v obvodu místního lidového soudu a není-li k projednání majetkového sporu příslušný místní lidový soud na pracovišti.

⁸⁴ Srovnej: VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008 nebo SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 198

*protiprávně ukládaly pořádkové pokuty provinilým občanům nebo svědkům anebo žádaly o předvedení toho, kdo se k řízení nedostavil.*⁸⁵

Konec lidových soudů nastal poměrně záhy, a to pouhých osm let od jejich založení. Stalo se tak zákonem č. 150/1969 Sb., o přečinech, který na místo provinění projednávaných místními lidovými soudy nově kodifikoval skutkové podstaty přečinů.

2.3.1 Trestní řád z roku 1961

Rekodifikace českého právního řádu se podstatně dotkla i úpravy trestního práva hmotného a procesního. „*Nový trestní řád vznikl pod velkým časovým tlakem, takže již krátce po jeho přijetí byl vystaven silné kritice, volající po jeho změnách.*“⁸⁶ Ke změnám došlo hned několikrát, jen do roku 1989 došlo k 10 novelám a v současnosti je tento právní předpis poznamenán již bezmála 100 změnami. Je však třeba poznamenat, že největším přínosem zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, bylo zakotvení základních zásad trestního řízení v ustanovení § 2, kterými bylo a dosud je trestní řízení ovládáno (zásada zákonnosti, presumpce nevinny, legality, materiální pravdy apod.).

V průběhu 60. let dvacátého století došlo k několika výrazným změnám v systému laicizace soudnictví. V poměrně rychlém sledu za sebou byly přijaty nové zákony o organizaci soudnictví. Zákon č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů, provedl jen drobné změny požadavků na soudce z lidu. Tato norma byla záhy derogována zákonem č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců. Tento zákon byl jasným důkazem tendence českého zákonodárce navracet justici do rukou profesionálů. Soudci z lidu napříště zasahovali jen do nejnižších příček českého soudnictví. Je zajímavé, že věk laiků vykonávajících soudní moc byl, a to již výše zmíněnou normou, snížen na 21 let oproti dřívějším 30. Snížení nároků na životní zralost a zkušenost soudců z lidu je přímo v rozporu s ideami, s kterými byl tento prvek do českého soudnictví přijímán. Přínos obyčejného člověka, a to zejména jeho zkušeností v kontrastu s profesním zaujetím a pohledem soudce, se zdá se vytrácí a je nahrazována formálním zapojením laické veřejnosti v soudnictví.

⁸⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 639

⁸⁶ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 30

Druhá polovina šedesátých let byla ovlivněna politikou „socialismu s lidskou tváří,“ která dala podnět reformním snahám o nápravu nedostatků, které vykazovaly v té době platné právní předpisy. „*V soudní soustavě se požadovala důkladná realizace zásady soudcovské nezávislosti, adekvátnější zakotvení postavení laiků, jejichž vliv by se měl zvýšit tam, kde jde o zjišťování faktického stavu, ale vyloučit při posuzování právní stránky věci*“⁸⁷ Zlomovou se v tomto ohledu stala novela provedená zákonem č. 149/1969 Sb., která prolomila zásadu senátního rozhodování na všech stupních všech soudů zakotvenou článkem 100 Ústavy z 11. července 1960 a stanovila, že v řízení před soudem rozhoduje senát nebo jediný soudce a výrazně tak omezila působnost smíšených senátů. Tento zákon byl přijat spolu se zákonem č. 150/1969 Sb., o přečinech, který nově zakotvil druhou kategorii trestných deliktů vytvořených z části dřívějších přestupků. Řízení o přečinech probíhalo odlišně od řízení o trestných činech tak, aby mohlo být jednodušší a rychlejší. Samosoudce tak napříště rozhodoval nejen v občanském soudním řízení, ale i v trestním řízení v prvním stupni o přečinech a o trestných činech uvedených v § 314 a odst. 2 trestního řádu. Následoval zákon č. 156/1969 Sb., jímž byla zrušena účast lidu na výkonu soudnictví v trestním řízení ve druhém stupni.

2.4 Konečný stav v 80. letech

Po několika novelách se stav organizace soudní justice ustálil.⁸⁸ Ústavní zásada senátního rozhodování byla již dávno prolomena a napříště podle čl. 100 Ústavy rozhodoval v řízení před soudem buď senát, nebo jediný soudce. Soudci z lidu se napříště v trestním řízení účastní pouze rozhodování v prvním stupni. Okresní soud rozhodoval buď jako samosoudce, nebo v senátu. Senát okresního soudu se skládal ze soudce z povolání a ze dvou soudců z lidu. Krajský soud naproti tomu rozhodoval pouze v senátech. Pokud zasedal v prvním stupni, skládal se senát ze dvou soudců z povolání a ze tří soudců z lidu. Pokud rozhodoval jako soud druhé instance, bylo složení senátu pozměněno a v takovém případě se jednání účastnili pouze tři soudci z povolání.

⁸⁷ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 567

⁸⁸ Poslední významná reforma trestního řádu proběhla na základě zákona č. 48/1873 Sb., stala se pevným zakotvením funkce samosoudce v českém trestním řízení a napříště mu byla dána možnost rozhodovat v některých případech o přečinech trestním příkazem (tedy bez projednání věci v hlavním líčení).

Nejvyšší soud republiky rozhodoval zásadně v senátech složených ze tří soudců z povolání, jestliže rozhodovali o stížnostech pro porušení zákona nebo v dalších případech určených trestním řádem. Účast laiků tak byla vyloučena v případech, kdy soud rozhodoval o právních otázkách, o nichž zjevně nebyli soudci z lidu nikdy kompetentní rozhodovat.

Nejvyšší soud Československé socialistické republiky nadále rozhodoval v senátech, které jsou složené z předsedy a čtyř soudců z povolání, jestliže rozhodují o stížnostech pro porušení zákona podaných proti rozhodnutí nejvyšších soudů republik, a nebo když zaujímají stanoviska k zajištění jednotného výkladu zákona. Ve všech ostatních případech se i zde senát skládá z předsedy a dvou soudců z povolání.

Účast laiků v trestním řízení byla omezena i v případech, kdy soud rozhodoval samosoudcem v prvním stupni o přečinech a trestných činech menší závažnosti, jejichž taxativní výčet byl obsažen v § 314a trestního řádu.⁸⁹ Tím mohl být pouze soudce z povolání. Samosoudce oplýval stejnými právy jako senát a jeho předseda.

⁸⁹ Šlo například o přečiny a trestné činy neoprávněného užívání věci z majetku v socialistickém vlastnictví podle § 133 odst. 1, útoku na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2, nebo útoku na veřejného činitele podle § 156 odst. 2

3 Vývoj v letech 1989 až do současnosti

3.1 Porevoluční období

Po listopadové revoluci nedošlo v organizaci soudnictví k zásadním změnám. Reformními zákony vydanými v letech 1990-1992 byla prakticky beze změny přijata soustava republikových soudů, včetně úpravy jejich obsazení i možnost rozhodování samosoudcem, která byla nově rozšířena i na úroveň krajského soudu.⁹⁰ Upustilo se od pojmenování soudci z lidu a tato funkce byla napříště nazývána přísedícími, což paradoxně odpovídalo daleko lépe sovětské úpravě, která laické soudce pojmenovávala tzv. lidovými přísedícími. Laici byli přítomni řízení u okresního i krajského soudu, pokud rozhodoval jako soud první instance. Zachováno bylo i složení senátů, tedy jeden soudce a dva přísedící v případě okresního soudu a dva soudci spolu se třemi přísedícími v senátech soudu krajského.

Jestliže organizace a systém českého soudnictví nezaznamenal větších změn, postavení soudců, jejich nezávislost a nestrannost byly od základů přepracovány a změněny v závislosti na společenskopolitických změnách probíhajících v prvních porevolučních letech. „Rozhodně nejdůležitější právní normou v tomto směru byl nový zákon o soudech a soudcích vydaný v roce 1991 (č. 335 Sb., z 19. července), který umožnil zajistit postavení soudů jako pevné součásti demokratického politického mechanismu, jenž vykročil na cestu budování právního státu.“⁹¹ Tato úprava zakotvovala zásady soudcovské nezávislosti spočívající například v doživotním jmenování soudců do jejich funkce na místo časově omezeného volebního období stanoveného minulou úpravou. U přísedících byl zachován princip volitelnosti na dobu čtyř let, přičemž volba samotná byla upravena zákony České národní rady.⁹²

O dva roky později, v návaznosti na rozpad Československa, byla v roce 1993 přijata zásadní reforma organizace soudnictví. V důsledku zrušení rozdělení státu byly zrušeny všechny orgány na úrovni federace a došlo k opětovnému zakotvení vrchních soudů, a to zákonem č. 17/1993 Sb., o soudech a soudcích, kterým byla

⁹⁰ Podrobně: ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex, 1999, str. 192

⁹¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace notářství, soudnictví a advokacie: Vysokoškolská právníká učebnice*. Praha: Linde, 1997, str. 102

⁹² § 38 odst. 5 zák. 335/1991 Sb. ve znění před novelou č. 17/1993 Sb., například tedy zákonem č. 436/1991 Sb., České národní rady o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přísedících, jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky.

nově konstituována soustava soudů České republiky jako samostatného státu. Volbu přisedících upravoval podle § 38 odst. 2 zákona o soudech a soudcích, zvláštní zákon, kterým byl zákon č. 436/1991 Sb., o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přisedících, jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky. Ani po rozpadu Československa nebyla zvažována možnost obnovení porot s obecným odůvodněním, že „...*pro svou těžkopádnost, snadnou ovlivnitelnost iracionálními prvky a pro jiné nedostatky je zejména v Evropě předmětem kritiky a je na ústupu.*“⁹³ Tendence tehdejších zákonodárců se ubírala přesně opačným směrem, který vedl k zúžení porot na úrovni krajských soudů, kde v prvním stupni napříště rozhodoval senát stejného složení jako senát okresního soudu, složený pouze z jednoho soudce a dvou přisedících. Přisedící okresních a krajských soudů nově volila obecní zastupitelstva v obvodu příslušného soudu, a to z kandidátů navržených členy těchto zastupitelstev.

Přes výraznou snahu modernizovat pojetí české justice, bylo a nutno říci, že dosud je, české soudnictví stále více podrobováno kritice. „*Bylo proto nezbytné přistoupit k postupné reformě justice, jejímž cílem je především zrychlit a zefektivnit soudní řízení a rozhodování, což si vyžádalo nejen změny procesních předpisů, ale i změny týkající se samotné organizace soudů a způsobu výkonu jejich správy.*“⁹⁴

3.2 Aktuální úprava

3.2.1 Prameny práva

Platná právní úprava institutu přisedících je obsažena v několika právních předpisech. V první řadě v Ústavě České republiky, dále v zákoně o soudech a soudcích, v trestním řádu a ve vyhlášce č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přisedícího, ve znění vyhlášky č. 313/1995 Sb.⁹⁵

Aktuální úprava participace laické veřejnosti v soudním řízení je zakotvena v čl. 94 Ústavy, který ve svém prvním odstavci definuje možnost stanovit zákonem případy, o kterých by rozhodoval soud v senátu. V odstavci druhém toto ustanovení

⁹³ REPÍK, Bohumil. Některé koncepční otázky soudnictví v návrzích zákona o soudech a soudcích a novely ústavy. *Právo a zákon*. 1991, 39, 5, str. 257.

⁹⁴ KOCOUREK, Jiří; ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích, zákon o státním zastupitelství: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 136

⁹⁵ Dalším právním předpisem, který upravuje funkci přisedícího mimo trestní řízení je občanský soudní řád, který ve svém § 36a stanoví, že v řízení před okresními soudy jedná a rozhoduje senát ve věcech pracovněprávních a v dalších sporech, o nichž to stanoví zákon. Jelikož žádný další zákon tohoto typu neexistuje, rozhoduje v civilním procesním právu senát pouze v pracovněprávních sporech.

rozšiřuje o úpravu, dle které zákon může stanovit, v kterých případech se na rozhodování soudů podílejí vedle profesionálních soudců i další občané.

Ústava tedy zakotvuje pouhou možnost, tedy nikoliv povinnost, zapojení laické veřejnosti do trestního řízení, její podobu a provedení nechává na úpravě zákonodárného sboru. Díky této úpravě by mohl být institut přisedícího zcela zrušen. Autoři komentáře Ústavy, V. Sládeček, V. Mikule a J. Syllová, dokonce nevylučují úvahu, podle které původní tvůrci neměli v úmyslu účast přisedících na rozhodování vůbec dovolit. Mohlo jít pouze o dočasnou úpravu, která měla překlenout období synchronizace změn ostatních předpisů, zejména občanského soudního řádu, trestního řádu a zákona o soudech a soudcích.

Trestní řád obsahuje úpravu přisedících v § 30 a § 31 pojednávajících o důvodech vyloučení orgánů činných v trestním řízení, v § 127 upravující postup při závěrečné poradě senátu soudu a postup hlasování o konečném rozhodnutí soudu a v § 197, který obsahuje ustanovení týkající se volby náhradního soudce či přisedícího.

Stěžejním předpisem pro úpravu funkce přisedícího je zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přisedících a státní správě soudů (*dále jen „SSZ“*). Tento právní předpis zakotvuje účast laiků na rozhodování hned v počátečních paragrafech. V rámci senátního rozhodování je tak účast přisedících omezena jen na první stupeň a to bez ohledu na to, zda je prvoinstančním soud krajský či okresní. V obou těchto případech je senát složen z jednoho soudce a dvou přisedících, kteří jsou si v rozhodování rovni.

Řízení v prvním stupni koná - není-li stanoveno jinak - okresní soud (§ 16 trestního řádu). Trestní řád ve svém § 314a vymezuje případy, v kterých přísluší rozhodovat samosoudci a zároveň tak negativně vymezuje věcnou příslušnost soudních senátů.

Okresní soudy rozhodují v senátech u trestných činů, kde horní hranice trestní sazby přesahuje pět let a dále v případě ukládání souhrnného trestu, jinak „samosoudcovského“, pokud přichází do úvahy souhrnný trest a trest ve sbíhající se trestní věci byl uložen senátem. Laičtí přisedící jsou přítomni též při rozhodování u krajského soudu, pokud tento rozhoduje jako soud prvního stupně.⁹⁶ Aktuální úprava tedy zakotvuje spoluúčast laiků na rozhodování jen u soudů prvního

⁹⁶ dle § 17 TŘ

stupně proto, že „...se u těchto soudů tvoří skutkový základ pro rozhodnutí a právě zde mohou zvolení přísedící z řad občanů uplatnit nejlépe své životní zkušenosti, názory, postoje a postřehy.“⁹⁷

Pro úplnost je nezbytné zmínit i instrukci Ministerstva spravedlnosti ze dne 22. 1. 1992, č.j. 1638/91-OOD, publikovanou ve Sbírce instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti číslo 2/1992, která upravuje problematiku řízení a organizace práce s přísedícími.⁹⁸

3.2.2 Předpoklady pro výkon funkce přísedícího

Zákon o soudech a soudcích ve své hlavě druhé definuje předpoklady pro výkon funkce, funkční období, slib, volbu, postavení, práva a povinnosti, náhradu za vykonávání funkce přísedícího, zánik funkce a v neposlední řadě i možnost dočasného zproštění výkonu této funkce.

Předpoklady nezbytné pro výkon funkce přísedícího jsou definovány v ustanovení § 60 SSZ. Přísedícím se tak může stát pouze občan České republiky, který je způsobilý k právním úkonům, splňuje podmínky bezúhonnosti a jehož zkušenosti a morální vlastnosti dávají záruku, že bude svou funkci řádně zastávat. Posledně zmíněný požadavek dostatku zkušeností a morálních vlastností se může jevit problematickým v případě, že toto ustanovení nebudeme brát jen jako prázdné deklarování splnění ostatních požadavků.⁹⁹ Částečným řešením kontroly kvalit přísedících je tak jediné určitý korektiv obsažený v ustanovení § 80 SSZ, který zavazuje jak soudce, tak právě přísedící k tomu, aby vykonávali svědomitě svou funkci a při výkonu funkce a v občanském životě se zdrželi všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů. Nutno však podotknout, že tímto ustanovením je přísedící vázán až ve chvíli, kdy svoji funkci skutečně zastává. Garancí toho,

⁹⁷ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 186

⁹⁸ Otázky vedení evidence přísedících a jejich průkazek jsou zpracovány v instrukci Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 6. 1994, č. j. 826/93-pers., publikované ve Sbírce instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti číslo 8/1994.

⁹⁹ Srovnej: PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přísedící ano či ne?. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, str. 201-208, kteří poukazují na fakt, že naplnění těchto kvalit přísedících je v praxi jen velmi obtížné vzhledem k tomu, že v případě přísedících neexistuje žádné opatření, které by z tohoto hlediska alespoň napomáhalo výběru kvalitních kandidátů (na rozdíl např. od justičních čekatelů, kteří povinně podstupují alespoň psychologicko-diagnostické vyšetření).

že přísedící splňuje tyto podmínky již v okamžiku jeho zvolení, tak může být snad jen slib skládaný přísedícím do rukou příslušného předsedy soudu.

„Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit právním řádem České republiky, že jej budu vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a že v souladu s ním budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.“

Posledními požadavky, které jsou na přísedící kladeny, jsou: věková hranice 30 let v době ustanovení do funkce¹⁰⁰ a dále udělení souhlasu se svým ustanovením za přísedícího a s přidělením k určitému soudu.¹⁰¹ Zastavme se krátce u posledně zmíněného souhlasu přísedícího se svým přidělením do funkce a přidělením určitému soudu. V tomto úkonu se odráží čl. 21 odst. 4 zákona č. 2/1993 Sb., základní listina práv a svobod, jenž zajišťuje rovný přístup k této funkci na základě dobrovolnosti všem, kteří splňují zákonem dané náležitosti. Svoboda tuto funkci nezastávat by tak mohla být klíčovým problémem v případě úvah učinit výkon funkce přísedícího občanskou povinností každého, kdo by splňoval zákonem dané podmínky. Avšak nepředbíhejme a nechme si tyto úvahy pro poslední kapitolu této práce.

3.2.3 Vznik funkce přísedícího

Přísedící jsou do svých funkcí dosazováni prostřednictvím voleb. Volba přísedících je upravena v § 64 SSZ, který tuto pravomoc svěřuje do rukou zastupitelstev obcí v případě volby přísedícího pro okresní soud a v případě krajských soudů do rukou zastupitelstva krajů.¹⁰² Ke kandidátům, kteří jsou navrhováni samotnými zastupiteli, podá předseda soudu své stanovisko. *„Stanovisko není sice pro zastupitelstvo závazné, je však na místě k němu přihlížet a, zejména je-li negativní, věnovat vzneseným námitkám maximální pozornost. Důvodem je okolnost, že jde o ustanovení do funkce, která se bezprostředně podílí na výkonu soudnictví nezávislým soudem, a je proto třeba u těchto osob vyloučit v maximální možné míře vznik byt' i jen pochybností o jejich vhodnosti tuto funkci zastávat.“*¹⁰³ Přestože jsou

¹⁰⁰ Je zajímavé, že maximální věková hranice u funkce přísedícího, na rozdíl od funkce soudce, není stanovena.

¹⁰¹ Další předpoklady jsou stanoveny zákonem č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích ČR.

¹⁰² Paralelně pak je příslušným pro volbu přísedících obvodních soudů, zastupitelstvo městské části v obvodu příslušného obvodního soudu a pro volbu přísedících Městského soudu v Praze zastupitelstvo hlavního města Prahy.

¹⁰³ KOCOUREK, Jiří; ZÁRUBA, Jan. *Zákon o sudech a soudcích, zákon o státním zastupitelství: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 244

volby demokratickým institutem, fakt, že případný kandidát musí získat podporu alespoň jednoho ze zastupitelů, který jej do funkce navrhne, poněkud zastihuje zásadu možnosti rovného přístupu k této funkci. Nejasná jsou taktéž kritéria, podle kterých zastupitelé kandidáty hodnotí. Plně se ztotožňuji s úvahou prezentovanou JUDr. Ing. Danielem Prouzou Ph.D. a JUDr. Michalem Hájkem: „*Pokud by byli kandidáti na přisedící, případně již zvolení přisedící při návrhu na jejich opakované jmenování, podrobeni komisionálnímu výběrovému řízení, a to za účasti vedení soudu, kde by měl vykonávat funkci, případně zainteresovaného soudce (přesněji předsedy senátu) trestního úseku, se zvláštním důrazem na osobnostní, morální, lidské a odborné kvality těchto kandidátů, i se zřetelem na vyhodnocení jejich motivace k výkonu této funkce, nepochybně by se to pozitivně projevilo na kvalitativním hledisku, respektive následně na výkonu jejich funkce.*“¹⁰⁴

Počet přisedících, kteří mají být zvoleni, stanoví předseda příslušného soudu v závislosti na velikosti konkrétního soudu, čili s ohledem na počet u tohoto soudu působících senátů. Funkční období je čtyřleté, přičemž by přisedící neměl zasedat více než 20 dnů v kalendářním roce. Po zvolení do funkce skládají přisedící slib do rukou předsedy soudu, k němuž byli zvoleni.

3.2.4 Postavení přisedícího

Funkce přisedícího je dle ustanovení § 74 SSZ funkcí veřejnou. Postavení přisedících je v mnoha ohledech postaveno na roveň postavení soudců. V první řadě je třeba zmínit princip nezávislosti, jež jak soudcům, tak přisedícím zaručuje, že nemohou být bez zákonných důvodů odvoláni ani přeloženi k jinému soudu. Jak vyplývá ze zákonné úpravy, je přisedící nepřeložitelným již vzhledem k jeho vazbě k místu bydliště.¹⁰⁵ Hlas přisedícího má v soudním řízení zásadně stejnou váhu jako hlas profesionálního soudce. Přisedící jsou - po vzoru soudců - ve svém rozhodování vázáni pouze zákonem, který mají vykládat dle svého nejlepšího vědomí a svědomí.

¹⁰⁴ PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne?. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, str. 204

¹⁰⁵ Dle ustanovení § 64 odst. 4 SSZ může být přisedícím zvolen pouze občan, který je přihlášen k trvalému pobytu v obvodu zastupitelstva, jímž je do funkce volen, a v obvodu soudu, pro který je do funkce volen, nebo který v těchto obvodech pracuje.

Ochrana nezávislosti soudců je mimo jiné zajišťována i jejich materiálním zabezpečením.¹⁰⁶ U přisedících je však otázka jejich odměny, dle mého názoru, jednou ze stinných stránek celé úpravy. Odměny přisedících jsou upraveny vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přisedícího. Výše náhrady ušlého výdělku je stanovena do maximální výše pouhých 80,- Kč za hodinu, když současně celková denní náhrada nesmí překročit 680,- Kč. Kdo nemůže prokázat výši svého výdělku, tomu se náhrada snižuje na pouhých 28,- Kč za hodinu s denním omezením ve výši 238,- Kč. Přisedícím jsou hrazeny hotové výdaje, které jim vzniknou v souvislosti s výkonem jejich funkce a paušální náhrada, která činí 150,-Kč za den. Za naprosto nedůstojné a alarmující považuji i fakt, že tyto náhrady nebyly od roku 1995 nijak navyšovány.

„Další podstatnou zásadou v trestním řízení je princip zákonného soudce. Ten je u soudců samých naplňován mj. pevně daným rozvrhem práce. V případě přisedících však žádná taková zásada či podmínka neexistuje. V podstatě se tak uplatňují dva možné postupy (výběr je na konkrétním soudu), a to stanovením okruhu přisedících pro každého soudce – předsedu senátu (který si z nich pak sám vybírá) či ad hoc „obvolávání“ na základě pořadí v seznamu přisedících.“¹⁰⁷

Na rozdíl od soudcovské funkce je, a to zejména s ohledem na finanční ohodnocení přisedících, zcela pochopitelně tato funkce slučitelná s výkonem placených funkcí ve veřejné správě i s výkonem jakékoliv jiné výdělečné činnosti vyjma funkce člena komory Parlamentu, jakož i s jinými činnostmi, o nichž to stanoví zákon (§74 odst. 2 SSZ).

3.2.5 Odpovědnost přisedících

U každé veřejné funkce je zajímavé zabývat se otázkou odpovědnosti toho, kdo ji zastává. V případě přisedících můžeme sledovat tři různé roviny odpovědnosti, které jistě stojí alespoň za krátkou zmínku.

První z nich je *odpovědnost trestněprávní*. Stejnou měrou jakou je dbáno o ochranu výkonu této funkce, je také kladen důraz na její řádné zastávání.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Srovnej nálezy Ústavního soudu, které se této otázce věnují: např. nález ze dne 2. 3. 2010 č. 104/2010 Sb., Plh. ÚS 9/2005, Plh. ÚS 43/2004, Pl. ÚS 34/2004.

¹⁰⁷ PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne?. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, str. 204

¹⁰⁸ Přisedící se tak může dopustit trestných činů uvedených v druhém a třetím dílu hlavy desáté části druhého trestního zákoníku.

Přisedící nejsou při výkonu své funkce nadáni imunitou, jako je tomu u profesionálních soudců. Dle ustanovení § 77 SSZ, v případě přisedících, orgán, který proti přisedícímu zahájí trestní řízení, vyzoomí předsedu příslušného soudu a zastupitelstvo, které přisedícího zvolilo.

Druhou je *odpovědnost za škodu*, kterou může přisedící při výkonu své funkce způsobit. Tato často diskutovaná otázka nabízí hned několik možných pohledů. Odpovědnost za škodu způsobenou přisedícími při výkonu jejich funkce není totiž v žádném předpise explicitně vyjádřena. Pomocí gramatického výkladu ustanovení § 78 odst. 1 SSZ, který pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření a nesprávným úředním postupem, odkazuje na zvláštní právní předpis, je i odpovědnost přisedících řízena zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Dle ustanovení § 1 odst. 1 tohoto zákona stát odpovídá za škodu způsobenou při výkonu státní moci dle ustanovení § 5 písm. a) mimo jiné i za škodu způsobenou rozhodnutím v trestním řízení. Je však na místě upozornit na fakt, že tento právní předpis stanoví, kdy a v jaké míře může být na soudci, nikoliv na přisedícím vymáhána regresivní úhrada.

Poslední v řadě je *odpovědnost za kárná provinění*. Tento okruh je v zákoně o soudech a soudcích upraven jen velmi vágně. Přisedící může být pro závažné porušení svých povinností odvolán příslušným zastupitelstvem, a to na návrh předsedy soudu, u kterého přisedící svoji funkci vykonává. Odvolání z funkce je tak vlastně jedinou uložitelnou sankcí.

3.2.6 Zánik funkce přisedícího

Způsoby zániku funkce přisedícího jsou upraveny § 96 a § 97 SSZ. V první řadě toto ustanovení definuje obvyklé způsoby zániku veřejné funkce, kterými jsou uplynutí funkčního období, nabytí právní moci rozhodnutí, kterým byl přisedící odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně nebo pokud byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody pro trestný čin spáchaný z nedbalosti. Dále v případě nabytí právní moci rozhodnutí zbavující přisedícího způsobilosti k právním úkonům, nebo kterým byla tato způsobilost omezena, ztrátou státního občanství

České republiky, smrtí nebo právní mocí rozhodnutí, které prohlašuje přisedícího za mrtvého.

Následující ustanovení upravuje možnost odvolání přisedícího z výkonu funkce zastupitelstvem, které jej zvolilo na návrh příslušného předsedy soudu, pokud přisedící závažným způsobem porušil své povinnosti, přestal splňovat požadavky zakotvené v § 60 odst. 1 a 4 SSZ, nebo mu jeho zdravotní stav nedovoluje tuto funkci řádně vykonávat.¹⁰⁹

Přisedící se může své funkce i vzdát, ta potom zanikne dnem následujícím po dni, v němž bylo oznámení přisedícího o vzdání se funkce doručeno zastupitelstvu, které ho do funkce zvolilo a konečně umožňuje dočasné zproštění výkonu této funkce z důvodů taxativně vyjmenovaných v ustanovení § 101 SSZ.¹¹⁰

¹⁰⁹ Před rozhodnutím o odvolání je třeba vyžádat si stanovisko přisedícího, o jehož odvolání se jedná (§97 odst. 2 SSZ). Srovnej: KOCOUREK, Jiří; ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích, zákon o státním zastupitelství: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 309 : „Na další účast přisedící právo nemá, je však nepochybně na místě, aby si zastupitelstvo vyžádalo v některých případech i další vysvětlení, osobní slyšení apod. Takový postup v rozporu se zákonem není, neboť není zákonem vyloučen, naopak může vést k potřebnému objasnění všech okolností případu a přispět k věcně správnému rozhodnutí.“

¹¹⁰ Jde o případy, pokud je přisedící trestně stíhán, a to až do pravomocného skončení trestního stíhání, a dále pokud byl podán návrh na jeho odvolání, a to na dobu do rozhodnutí o návrhu na odvolání.

4 Komparace zastoupení laické veřejnosti v evropských zemích

4.1 Komplexní přehled

Zapojení laiků v trestním řízení není vyžadováno žádnou mezinárodní smlouvou a jak bylo uvedeno výše, i samotná Ústava jeho zakotvení ponechává zákonu, vymezuje tak jeho fakultativní ráz a umožňuje i jeho případné zrušení. Zapojení laické veřejnosti však v širším měřítku představuje evropský standard soudního systému, založeného na propojení profesionálního výkonu funkce a zkušeností laických přísedících či porotců. Důkazem je i fakt, že jistou formu zapojení laického prvku do rozhodování soudů můžeme nalézt v 38 ze současných 47 států Rady Evropy.¹¹¹ V tomto malém exkurzu bych ráda nastínila aktuální úpravu několika zemí kontinentálního práva, které v různých formách využívají institutu laického prvku. Domnívám se, že kapitola věnovaná francouzskému *cour d'assises* podává vyčerpávající demonstraci úpravy širšího zastoupení laiků v rámci kontinentálního práva, a proto bych na těchto stránkách, spíše než detailní rozbor jednotlivých právních kultur, nastínila komplexní přehled zapojení laické veřejnosti v trestním řízení.

Úprava účasti veřejnosti na trestním řízení je na evropském kontinentě různorodá a každý právní řád ji upravuje s ohledem na podmínky historického vývoje nebo v návaznosti na aktuální politickou situaci. Nahlédneme-li však na právní řády těchto zemí, najdeme několik kritérií, která jednotlivé země sbližují, a utvářejí několik variant úprav zastoupení laické veřejnosti a jejího vlivu na výsledek trestního procesu.

V první řadě je jím vzájemný poměr soudců – profesionálů a laiků, kteří bok po boku zasedají v senátech trestních soudů a podílejí se tak na rozhodování nejtěžších trestných činů. V tomto směru můžeme rozlišit dvě základní skupiny. Do prvé patří státy, v kterých je zachován laický prvek v podobě klasických porot složených z minimálního počtu šesti laiků a do druhé ty země, kde nalezneme menší senáty složené z řadově dvou až pěti přísedících a jednoho až tří soudců v závislosti na jednotlivých úpravách.¹¹² Mezi ty první patří vedle Velké Británie, Belgie

¹¹¹ Země Rady Evropy, které nevyužívají institutu přísedících ani porot, jsou: Albánie, Andora, Arménie, Kypr, Gruzie, Island, Litva, Moldávie, Nizozemí, San Marino, Turecko.

¹¹² Podobně uvádí: ANINA, M. *Éter juré*. Paris, Budapešť, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 11

i Švýcarsko nebo Dánsko, do skupiny druhé pak v první řadě Německo, Řecko nebo Švédsko.

- Příklady první skupiny států ¹¹³

Země		počet soudců		počet laiků
Německo	-	2 nebo 3	+	2
Bulharsko	-	1 nebo 3	+	2 a více
Řecko	-	3	+	4
Švédsko	-	1 nebo 2	+	5 a více

- Příklady druhé skupiny států ¹¹⁴

Země		počet soudců		počet laiků
Rakousko	-	3	+	8
Belgie	-	3	+	12
Dánsko	-	3	+	12
Španělsko	-	1	+	9
Norsko	-	3	+	10
Portugalsko	-	3	+	8
Švýcarsko	-	1	+	12

Dalším hlediskem je účast laiků v jednotlivých fázích hlasování. Zde můžeme rozeznat hned několik skupin. V první řadě jsou to státy, kde porotě náleží pouze rozhodnutí o vině obžalovaného, aniž by mohly zasahovat do určení výše trestu, které náleží do kompetencí soudního sboru. Mezi takové řadíme především Španělsko nebo Portugalsko. Jako druhé v pořadí rozeznáváme státy, kde porota rozhoduje o vině a posléze se podílí i na rozhodnutí o výši trestu. Jedná se o Norsko, Švýcarsko nebo Rakousko. A jako poslední tvoří celek státy, jejichž právní řád zakotvuje zásadu společného rozhodování v obou fázích hlasování, tedy o vině i trestu. Mezi takové řadíme například Itálii, Německo, Belgie nebo Řecko.

¹¹³ Zpracováno dle: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 10

¹¹⁴ Zpracováno dle: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 11

- Přehledné zpracování rozdělení pravomoci laiků a profesionálů dle jednotlivých států

stát	rozh. o vině	rozh. t trestu
Německo	soudci + laici	soudci + laici
Rakousko	laici	soudci + laici
Belgie	soudci + laici	soudci + laici
Bulharsko	soudci + laici	soudci + laici
Dánsko	laici	soudci + laici
Španělsko	laici	soudci
Švédsko	soudci + laici	soudci + laici
Řecko	soudci + laici	soudci + laici
Irsko	laici	soudci
Itálie	soudci + laici	soudci + laici
Norsko	laici	soudci + laici
Portugalsko	soudci + laici	soudci

Třetím hlediskem, ve kterém se promítá rozdílnost evropských úprav účasti laiků na trestním řízení, je věk, ve kterém mohou potenciální přísedící či porotci tuto funkci vykonávat.¹¹⁵ Spodní věková hranice vychází především z historického vývoje úpravy trestního řízení jednotlivých zemí a snad právě v tomto je rozlišení jednotlivých zemí nejrozmanitější. Ve většině zemí je dána jak minimální, tak maximální hranice věku, která má zajistit z jedné strany dostatek životních zkušeností a jistou morální vyspělost osobnosti každého jedince a z druhé strany má zamezit účasti těch, kteří by vzhledem ke svému věku a často také vzhledem ke zdravotním rizikům neměli takto závažnou funkci vykonávat. Příkladem je dobré uvést věkové rozpětí zakotvené německou právní úpravou na 25 až 70 let nebo úpravou italskou, která umožňuje výkon této funkce těm, kteří již překročili 30. rok věku a zároveň nedosáhli 65 let, které jsou maximální hranicí.

4.2 Shrnutí

Tato krátká kapitolka si nekladla za cíl seznámit čtenáře s úpravou laiků napříč Evropou, ale byla snahou upozornit nejen na rozmanitost zapojení laické veřejnosti do trestního řízení, ale také zejména na to, že je účast laiků na trestním řízení standardem systému kontinentálního práva. Jsem přesvědčena o tom, že laičtí

¹¹⁵ Shodně: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa : L'Harmattan, 2006, str.12

přisedící představují pro běžného občana pojítka k těžko uchopitelnému aparátu justice a již jen pro tento důvod, by měla být tato funkce zachována.

5 Francie jako možný zdroj inspirace

5.1 Úvodem

„Tisíc kilometrů ze severu na jih, tisíc kilometrů od západu na východ se rozprostírá téměř pravidelný šestiúhelník, který se nazývá Francií, a který se nám jeví – ve srovnání s obrovskými státy dnešního světa - jako docela malé teritorium. Francie, jež zaujímá třicáté sedmé místo na světě, pokud jde o rozlohu země, a je na třináctém místě co do počtu obyvatel, nicméně sehrála v průběhu minulých století prvořadou roli ve vývoji lidské civilizace a v procesu evropských dějin.“¹¹⁶

Doufám, že s využitím znalosti prostředí francouzského soudního systému mohu čtenáři této práce nabídnout pohled na předkládanou problematiku zapojení laické veřejnosti do trestního řízení očima těch, jenž princip zastoupení laické veřejnosti v trestním soudnictví považují za nedotknutelný. Domnívám se, že nástin kontinentální úpravy porotního soudnictví - konkrétně tedy cour d'assises ve Francii - by mohl být zajímavým exkurzem do myšlení národa, jenž hlas lidu srovnává s hlasem božím. Vždyť má-li tato práce reagovat na aktuální problém trestního soudnictví, spočívající v diskutabilní prospěšnosti zapojení laické veřejnosti do soudního řízení, je nasnadě pokusit se najít fungující model participace laiků, který by byl zároveň blízký legislativě České republiky a mohl by tak být zdrojem potřebné inspirace a podnětů k řešení tohoto problému.¹¹⁷

5.1.1 Systém francouzského trestního práva

Francouzská úprava je založena na principu tripartice trestných činů. Jak porevoluční trestní zákoník z roku 1810, tak i dnes platný trestní kodex, který je účinný od 1. března roku 1994 – Code pénal, tedy zákon č. 92-686 z 22. července 1992 (dále označovaný jako „CP“), zařazují trestné činy do tří skupin. Trestní zákoník u jednotlivých trestných činů výslovně nerozlišuje skupinu, do které spadají,

¹¹⁶ G. Duby, Dějiny Francie od počátků po současnost, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství KAROLINUM, 2003, str. 5

¹¹⁷ Obdobně: SUK, Milan. Porotní soud ve Francii - inspirace pro rekonstrukci českého trestního práva. *Soudce*. 1999, I, 3, str. 5

jejich rozdělení se odvíjí dle ustanovení v článku 111-1 CP na základě jejich závažnosti a druhu a výše trestu, který může být za jejich spáchání udělen.¹¹⁸

Contrevention - přestupky

Za přestupek se dle ustanovení článku 131-13 CP považuje takový trestný čin, jenž zákon trestá pokutou až do výše 3 000 EUR.¹¹⁹ O přestupcích první až čtvrté skupiny rozhoduje Juge de proximité, o přestupku páté třídy pak Tribunal de police. Přestupky lze ve Francii projednat ve lhůtě jednoho roku od jejich spáchání.

Délits - delikty

V návaznosti na český trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., bychom mohli hovořit o jisté podobnosti s nám známými přečiny. Za delikt se považuje takové jednání, za něž je možné uložit pokutu rovnou či vyšší 3 750 EUR či trest odnětí svobody od dvou měsíců do deseti let.¹²⁰ Delikty jsou trestné činy vyšší závažnosti, jako například krádež, podvod, zpronevěra, řízení dopravního prostředku pod vlivem návykových látek, závažné neúmyslné ublížení na zdraví. O deliktech rozhoduje ve Francii Tribunal correctionnel, který dle závažnosti deliktu rozhoduje prostřednictvím samosoudce či senátu složenému z předsedy a dvou soudců. Delikty se promlčují ve lhůtě 3 let.

Crimes - zločiny

Zločinem je takové jednání, za něž může příslušný soud uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby od 10 let až na doživotí. Zločinem je například vražda, znásilnění, ozbrojená loupež, únos apod. Za zločiny je možné trestat i osoby právnické, jimž lze udělit pokutu či je omezit na právech. Soud, který ve Francii rozhoduje o zločinech je v této práci dále rozebíráný cour d'assises.

¹¹⁸ Podrobněji: RENAULT-BRAHINSKY, Corinne . *Procédure pénale*. 2. Paris: Gualino éditeur, 2008, str. 96

¹¹⁹ V závislosti na výši udělované pokuty jsou přestupky členěny do pěti tříd. Zatímco v prvních čtyřech skupinách hrozí pachateli pokuta v rozmezí od 38 do 750 EUR, za přestupek v 5. Skupině lze udělit pokutu nejméně 1 500 EUR s tím, že je-li páchan takový přestupek opakovaně, je možné uložit nejvyšší možnou pokutu, a to až do výše 3 000 EUR.

¹²⁰ V praxi však dochází i k případům, kdy je možné udělit za trestný čin pokutu ve výši 3 000 EUR – 3 750 EUR, kdy však není jasné, zda se jedná o přestupek či delikt.

5.1.2 Organizace soudnictví ve Francii

Přestože by toto téma mohlo být námětem minimálně jedné další práce, je nezbytné si pro orientaci v systému francouzského soudnictví udělat jasno alespoň v základních termínech hierarchie a provázanosti jednotlivých stupňů francouzských soudů. Jak bylo poznamenáno výše, odlišují se jednotlivé druhy trestných činů (*contreventions*, *délits*, *crimes*) na základě výše a druhu trestů, jež mohou být za jejich spáchání uloženy v trestním řízení. V této krátké kapitole uvidíme, že s rozdělením trestných činů do skupin souvisí i rozdělení jednotlivých trestních soudů.¹²¹

Na nejnižší příčce francouzské trestní justice se nalézají tzv. místní soudy (*jurisdiction de proximité*). Věci, jež náležejí do příslušnosti místních soudů, jsou rozhodovány samosoudcem. Kromě občanskoprávních sporů, jejichž hodnota nepřevyšuje 4 000 EUR, rozhodují samosoudci místních soudů i přestupky (*contraventions*) zařazené do prvních čtyř skupin. Věcně příslušnými pro rozhodování páté skupiny přestupků jsou *Tribunaux de police*, jakési městské soudy. V řízení o páté skupině přestupků rozhoduje v rámci Tribunal de police rovněž samosoudce stejně jako v případě místních soudů, avšak k vyšší míře závažnosti zde projednávaných věcí může samosoudce městského soudu uložit pokutu až do výše 3 000 EUR, či využít alternativních trestů – případně nařídit zákaz činnosti. Tyto soudy, ačkoliv jsou poměrně autonomní, jsou podle zákona pobočkami okresních soudů (*Tribunaux de grande instance*).

Další příčkou, po které stoupáme směrem k vrcholu organizace francouzského soudnictví, jsou *Tribunaux correctionels*. Tyto soudy rozhodují o spáchaných deliktech (*délits*), a to buď v senátu složeném ze tří profesionálních soudců, nebo samosoudcem v závislosti na závažnosti projednávané věci.

Dalším stupněm soudní soustavy je *cour d'assises*, porotní soud, jemuž bude v této práci věnována hlavní pozornost. Tento soud je příslušným v rozhodování o zločinech – *crimes*. Porotní soudy jsou složeny ze tří soudců profesionálů a šesti (v druhém stupni pak devíti) porotců.

Vrchol francouzské soudní soustavy uzavírá *Cour de cassation* (Nejvyšší soud), který má sídlo v Paříži. *Cour de cassation* je rozdělen na šest sekcí, a to tři

¹²¹ Pro lepší orientaci je přílohou této práce i grafické znázornění organizace francouzského trestního soudnictví.

občanskoprávní, jednu obchodněprávní, jednu pracovněprávní a konečně jednu trestní. Cour de cassation je dozorcím orgánem nižších soudů. Slovo cassation pochází z latinského slova "cassare", což znamená rozbít, zničit. Francouzský nejvyšší soud může rozhodnutí nižších soudů, jež jsou mu předložena, v případě jejich nezákonnosti zrušit a věc předat k novému projednání příslušnému soudu. Cour de cassation rozhoduje totiž právě jen o otázce zákonnosti vydaného rozhodnutí, věcnou stránku věci již nepřezkoumává, a proto napadený rozsudek nemůže změnit, či jej zrušit a sám rozhodnout.

5.1.3 Jedinečnost příslušnosti cour d'assises

Jedinečnost porotního soudu cour d'assises zasahuje snad do všech ustanovení francouzského trestního práva, a to jak hmotného, tak procesního. Jak bylo již uvedeno výše, je cour d'assises věcně příslušný k projednání těch nejtěžších trestných činů - crimes. Důležitost této instituce je navíc podtržena i zásadou, na základě které je povinen projednat všechny případy předložené mu vyšetřovací komorou (*Chambre de l'instruction*), a to i v případě, že by došlo k nesprávné právní kvalifikaci takového činu, který by ve skutečnosti vykazoval menší stupeň nebezpečnosti pro společnost, a tak by se, v případě správného postupu vyšetřujícího soudce, před cour d'assises nikdy nedostal. Tato zásada zakotvená v článku 231 Code de procédure pénale, zákona č. 57-1426 z 31. prosince 1957 (dále označovaném jako „CPP“) potvrzuje nadřazenost této právní instituce všem ostatním a stává se základem další otázky pokládané v diskusích na téma porotního soudnictví.

Co tyto instituce vyvyšuje nad ostatní? Z jakého důvodu je jim svěřeno rozhodování o nejtěžších trestných činech? Jaká je jistota, že jejich rozhodnutí bude spravedlivé a zákonné i v případech mnohdy velmi komplikovaných a mediálně sledovaných? Odpověď je nutno hledat nejen v právní úpravě, ale i ve vývoji a povědomí společnosti, pro kterou byl a je laický prvek zárukou nejvyšší spravedlnosti.

Francie je zemí, ve které doposud přežívají myšlenky revoluce, která proběhla před více než dvěma sty lety.

Události roku 1789 vyzdvihly člověka-občana na nejvyšší stupeň společnosti a v rámci hesla „rovnost, svornost, bratrství“ položily základy francouzské republiky.

V následující kapitole je popsán historický vývoj cour d'assises, který v sobě odráží vývoj francouzské společnosti a jejího smýšlení. Již teď je však nutno poznamenat, že ať už byla právní úprava porotního rozhodování jakkoliv pozměněna, nikdy nebyla zpochybněna váha a důležitost jejího rozhodování.

Následně je ve dvou kapitolách rozlišována role a princip fungování soudního senátu a poroty. Tato část práce si klade za cíl demonstrovat jednotlivé zásady, na kterých je tento soud vystaven a zároveň ilustrovat vzájemné vlivy a spolupráci profesionální a laické složky této instituce. Celý oddíl je doplněn popisem průběhu řízení před cour d'assises, který je vypracován s důrazem na odlišnosti oproti naší úpravě a malým exkurzem, zabývajícím se poměrně nedávno zřízenou možností odvolání proti rozhodnutím tohoto soudu a v poslední řadě speciálním druhům této instituce, které jsou reakcí na problémy moderní doby.

5.2 Historie

5.2.1 Zřízení prvních porotních soudů

Vývoj každé státní instituce je úzce spjat s historickým vývojem země, ve které se nachází. V novelách právních předpisů se odráží smýšlení poplatné době i snaha o napravení nedostatků, které postupně spolu s praxí vyplouvají na povrch a žádají si často zásadní změny. Vývoj francouzského soudnictví můžeme rozdělit na dvě hlavní období, a to na období do velké francouzské revoluce roku 1789 a na období, které po revoluci následovalo a bylo silně poznamenáno jejími ideály. Do roku 1789 můžeme hovořit o typicky středověké soudní organizaci. Zpočátku, kdy centrální moc byla slabá, soudnictví vykonávali jednotliví feudálové. Feudálové uplatňovali soudní pravomoc na svém panství na základě panovníkem udělených imunit. Postupně však docházelo k omezování vrchnostenského soudnictví a rozvíjení vlivu a pravomocí soudnictví královských soudů.¹²² Zlomem ve vývoji francouzského soudnictví se stala právě Velká francouzská revoluce a události bezprostředně následující. Na utváření nových principů soudnictví byl kladen zvláštní důraz i proto, že organizace nezávislého soudnictví začala být vnímána jako nezbytný prvek nastupujících ideálů demokracie. Vůdčí myšlenkou bylo zakotvení

¹²² Podrobně: SCHELLE, Karel, et al. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 345

právního státu a s ním související oddělení moci soudní od moci zákonodárné i výkonné.

Hospodářská situace Francie se na sklonku 18. století výrazně zhoršila a země se potácela na pokraji státního bankrotu. Reformy pro povzbuzení výroby (zrušení vnitřního cla či některých poplatků zatěžujících výrobu) byly jen malou nadějí pro francouzský lid, kterému již docházela trpělivost s absolutistickým vládním režimem Ludvíka XVI. Neklid a nespokojenost ve společnosti vygradoval v létě roku 1789. Národní shromáždění, ustanovené 17. června 1789, se dne 9. července 1789 prohlásilo za shromáždění ústavodárné. V reakci na toto prohlášení vyslal Ludvík XVI. své vojsko směrem k Versailles, kde shromáždění zasedalo. Reakce panovníka se však setkala s prudkým odporem veřejnosti. Pařížané vtrhli do královské zbrojnice, zabavili na 32 tisíc pušek, ukořistili 50 tisíc pík, sestavili milice a dne 14. července 1789 po pěti hodinách bojů dobyli pevnost Bastila, symbol královského útlaku. Nutno na okraj dodat, že šlo skutečně o vítězství symbolické, v době povstání bylo v Bastile uvězněno již jen 7 vězňů. Milice však útok na tuto pevnost směřovaly pro zásobu zbraní a střelného prachu.

Dobytí Bastily se stalo symbolickým počátkem revoluce, která do Francie přinesla nové pořádky. Boje o moc a podobu budoucí Francie trvaly ještě následující dva roky. Nová ústava z roku 1791 vycházející z Deklarace práv člověka a občana (26. 8. 1789) zaručovala rovnost občanů, svobodu slova a právo na vlastnictví. Shromáždění v září 1791 předložilo tuto ústavu králi. Ludvík XVI. ji po opakovaném neúspěchu svého vojska přísahou stvrdil, čímž se Francie formálně stala konstituční monarchií.

Spolu s právním zakotvením ideálů revoluce se objevují i první zmínky o možném začlenění laické veřejnosti do procesu rozhodování o vině a trestu.

Zákonem z 16. září 1791, byly zakotveny nové zásady trestního řízení a došlo k vymezení jednotlivých druhů soudů včetně soudu porotního.¹²³ Porota složená z 12 laiků zasedala poprvé v roce 1792. Na počátku vývoje pravomocí porotních soudů mohli porotci rozhodovat jen o otázce viny či nevinu obžalovaného. O výši trestu rozhodoval senát složený z profesionálních soudců. Striktní rozdělení rozhodování o vině a trestu mezi dva samostatné sbory (profesionální a laický), které

¹²³ Podrobně: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa : L'Harmattan, 2006, str. 7

známe i dnes z anglosaského práva, přinášelo v praxi hned několik problémů a odhalovalo tak nedostatky nově vznikající úpravy.

Vzhledem k tomu, že soudci - profesionálové nemohli ovlivnit svým názorem či znalostí právních předpisů laické porotce, docházelo k nečekaným rozhodnutím o vině obžalovaného, jež neměla oporu v platném právu. Tato právní nejistota zasahovala jak veřejnost, tak i samotné aktéry rozhodování v soudním řízení- tedy porotce a profesionální soudce. Na obou stranách docházelo k situacím, které bránily spravedlivému rozhodování. Porotci, kteří byli pod tlakem veřejnosti i médií, rozhodovali o vině bez znalosti důsledků, které jejich rozhodnutí mělo v podobě trestu vyměřeného soudním senátem. Naopak soudcům znalým práva byla odepřena možnost pomoci laikům v právním chápání jednotlivých částí trestního řízení, které mnohdy trvalo i několik dní a nezbývalo jim, než čekat na jejich verdikt.¹²⁴

Francií v této době zmítaly další změny. Když se v roce 1792 ujali vlády girondisté, byla dne 22. září 1792 vyhlášena 1. Francouzská republika. Girondisté však byli záhy vytlačeni jakobíny. Teror, který ovládl zemi, trval až do roku 1799, kdy se vládu ujal bývalý dělostřelec Napoleon Bonaparte, který se v roce 1804 nechal korunovat francouzským císařem.

5.2.2 Vývoj v letech 1808 -1941

Na pozadí historicko-politických událostí začaly vznikat nové kodexy. Schválení trestního řádu v roce 1808 přineslo první výrazné změny do úpravy porotních soudů. Teprve v tomto právním předpisu nalezneme označení porotního soudu jakožto cour d'assises. Došlo také k detailnímu vymezení funkcí cour d'assises, podmínek a základních zásad řízení, ve kterých měl tento soud napříště rozhodovat.

Již v této době byl cour d'assises jedinečnou institucí, neboť byl jediným soudem ve Francii, u něhož se na rozhodování podílela porota složená z laiků. Důležitost této instituce se odrážela i ve věcné příslušnosti porotního soudu. Porotnímu soudu totiž příslušelo rozhodování ve věcech, které byly nejtěžšími trestnými činy, za něž zákon umožňoval udělit i výjimečný trest odnětí svobody,

¹²⁴Obdobně: ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d.* 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 4, srovnej s poznámkou uvedenou v CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale.* 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 20

nebo dokonce trest smrti.¹²⁵ Vzhledem k povaze trestných činů projednávaných u cour d'assises a k nemožnosti podání plnohodnotného odvolání (bylo možné podat pouze stížnost k nejvyššímu kasačnímu soudu), byl proces rozhodování cour d'assises již v této době velmi detailně upraven právními předpisy. Každé, byť sebemenší pochybení, mělo za následek neplatnost rozhodnutí.

Vývoj úpravy porotních soudů probíhal na dvou úrovních. Ve snaze o zdokonalení právní úpravy porotního soudnictví se francouzští zákonodárci zabývali jednak detailním zpracováním systému výběru porotců, dále pak harmonizací jejich rozhodování s rozhodováním profesionálního soudního senátu.

Na vývoji způsobu, kterým byli porotci do svých funkcí vybíráni, je dobře patrný vývoj celé společnosti. Již od počátku byli porotci do svých funkcí losováni. Nicméně kritéria možnosti být vylosován se v jednotlivých fázích vývoje cour d'assises měnila. Až do přijetí zákona z 28. července 1978, který zakotvil konečnou podobu porotních soudů, se postup výběru potencionálních porotců řídil zejména jejich bohatstvím, jejich vzděláním či jejich postavením ve společnosti. „*Takto vybraná porota zajisté disponovala mnohými klady, avšak nenaplňovala základní myšlenku porotního soudnictví, tedy mít možnost být souzen sobě rovnými.*“¹²⁶

Jak již bylo uvedeno výše, druhým úskalím, se kterým se francouzský cour d'assises od svého vzniku potýkal, bylo oddělení rozhodování poroty o vině obžalovaného od rozhodování profesionálních soudců o výši uděleného trestu. Nezřídka docházelo k situacím, v nichž porotci, ze strachu před příliš tvrdým trestem, který by mohl být soudním senátem vyměřen, shledali obžalovaného nevinným, přestože byli přesvědčeni o jeho vině.¹²⁷ V tomto směru se stal trestní řád z roku 1808 zlomovým, neboť opravňoval předsedu senátu, aby byl za doprovodu státního zástupce, obhájce obžalovaného a zapisovatele přítomen závěrečné poradě poroty. Práva znalý soudce tak mohl porotcům vysvětlit závislost zjištěného skutku a trestu, který za něj zákon ukládá, bez toho aniž by byla ohrožena či zpochybněna nezávislost rozhodujících porotců.

¹²⁵ Francie byla poslední zemí Evropského společenství, která zrušila trest smrti v roce 1981. Posledním, na kom byl tento trest vykonán, byl Hamita Djandoubi dne 10. září 1977, posledním katem Marcellem Chevalierem.

¹²⁶ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d.* 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 3

¹²⁷ Srovnej: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 8

Úprava "rozložení sil", tedy jednoznačného stanovení okruhu působnosti profesionální a laické části senátu porotního soudu, byla předmětem častých změn. Vývoj porotních soudů šel kupředu, a tak již na počátku 19. století byla oběma stranám, tedy jak porotě, tak profesionálním soudcům, dána možnost zmírnění dopadu jejich rozhodnutí stanovením polehčujících okolností svědčících ve prospěch obžalovaného. Pouhé vyslovení viny tak nebylo napříště jedinou otázkou pokládanou porotě. Ta dostala možnost rozhodnout i o použití polehčujících okolností ovlivňujících konečnou výměru a druh trestu.¹²⁸

Funkce a důležitost porotních soudů nebyla od doby ustanovení cour d'assises nikdy zpochybněna, a to ani přes významné změny ve státním zřízení Francie - svržení Napoleona Bonaparte, znovunastolení vlády Bourbonů, následné revoluce roku 1848, vznik 2. Francouzské republiky, střídané císařstvím za vlády Napoleona III i vznik 3. Francouzské republiky v 70. letech 19. století.

5.2.3 Reformy z let 1941 – 1945

Vývoj porotního soudnictví Francie si zaslouží pozornost zejména proto, že na něm můžeme pozorovat vývoj francouzské společnosti, míru jejího právního povědomí a představu podoby spravedlivého procesu jako takového. Francie se již od dob revoluce roku 1789 snažila být evropským vzorem demokratické společnosti. Otázka zapojení laické společnosti v trestním řízení tak byla ve Francii vždy stěžejní. Čím větší podíl laici na procesu rozhodování zastávali, tím větší důraz byl kladen na důležitost výkonu funkce přisedícího a jeho výjimečnost. Jak ve Francii posilovalo postavení člověka - občana, jakožto základního kamene demokratické společnosti, tak rostla i míra zodpovědnosti a důležitost rozhodování laiků v trestním řízení.

Největších změn se úprava porotních soudů dočkala v průběhu 20. století. Hned na jeho počátku roku 1932 se zákonem z 5. března zásadně změnil princip rozhodování cour d'assises. Zatímco o vině rozhodovala pouze porota, o trestu měl od této doby rozhodovat celý soud, tedy profesionální soudci za pomoci všech porotců.¹²⁹ V období druhé světové války pak byla přijata novela trestního řádu učiněná zákonem z 25. listopadu 1941, tato novela napříště stanovila společné rozhodování poroty a soudců jak o vině obžalovaného, tak i o trestu, který mu měl

¹²⁸ Podrobně: ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d. 4.* Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 3

¹²⁹ FARCY, Jean-Claude. *Les sources judiciaires de l'époque contemporaine.* Paris: Bréal, 2007, str. 166

být za spáchání trestného činu udělen. Tento zákon byl zlomovým zásahem do fungování cour d'assises a osobně jsem přesvědčena o tom, že jím zavedené změny položily pevný základ celému francouzskému porotnímu soudnictví a umožnili jeho fungování až do dnešních dní.

Nárůst vlivu laické veřejnosti v trestní řízení měl však být brzy zpomalen a následně úplně zastaven. Pod vlivem Vichistického režimu byla v roce 1945 přijata změna v obsazení cour d'assises, která znamenala mílový krok zpět ve vývoji této instituce. V porotě od nabytí účinnosti tohoto právního předpisu zasedalo místo dosavadních dvanácti pouhých šest porotců.

Porotní soudy jsou založeny na principu ideálního rozhodování, kdy je lidu dáno právo rozhodovat o nejtěžších zločinech spáchaných na jeho území nebo jeho státními příslušníky. Hlas lidu je obzvláště ve Francii často přirovnáván k „hlasu božímu“ a jeho neomylnost byla nepsaným precedentem všech rozhodnutí cour d'assises. Vždyť až do roku 2004, kdy byl zřízen odvolací soud, který rozhoduje v odvoláních proti rozhodnutím učiněným cour d'assises, nebylo odvolání proti rozhodnutí této instituce vůbec možné. Snížením počtu porotců však došlo k hrubému narušení této zásady. Na první pohled nepodstatné snížení počtu porotců mělo však fatální následky na přijetí rozhodnutí o vině obžalovaného, o které se rozhodovalo většinou všech členů soudu. V případech že soud v těchto letech rozhodoval ve složení třech profesionálních soudců a šesti porotců, byla nadpoloviční většina hlasů potřebná pro přijetí rozhodnutí zajištěna i tehdy, pokud s názorem profesionálních soudců souhlasili jen dva z šesti porotců. Idea vůle prostého lidu se tak až do poloviny 20. století stala značně diskutabilní. Předešlý stav byl navrácen až zákonem z 23. prosince 1958, kdy byl zvýšen počet porotců opět na devět.¹³⁰

5.2.4 Reformy z let 1978 – 1999

Cour d'assises v tomto období dostal svoji moderní podobu. Došlo k úpravě většiny nedostatků, které ve své minulosti vykazoval.

Z mnohých změn je dobré připomenout dvě nejvýznamnější. První provedenou zákonem z 28. července 1978, kterou byl ukončen proces demokratizace

¹³⁰ Podrobně: ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d.* 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 4

poroty a byl zaveden systém výběru porotců na základě proporcionality z každoročně sestavovaných volebních seznamů platných pro daný department. A druhou z 21. července 1982, díky níž byl zřízen bezporotní cour d'assises, příslušný pro taxativně vyjmenované trestné činy, které svojí závažností a složitostí přesahují možnost objektivního rozhodování laiků.¹³¹

5.2.5 Reforma učiněná novelou trestního řádu z 15. června 2000

Francouzská filosofie absolutní spravedlnosti vůle lidu, protkána myšlenkami revoluce, však nemohla obstát před novodobými závazky mezinárodních smluv. Francie je hrdým a snad i pyšným národem, který jen těžko připouští, že by něco tak důležitého, jako je vrchol jejich justice, mohlo vykazovat chyby. Pro cour d'assises se však stala osudnou Evropská úmluva lidských práv, která ve svém článku druhém sedmého protokolu zakotvuje základní právo přezkumu rozhodnutí soudu prvního stupně orgánem jemu nadřazeným. Francie dlouhou dobu argumentovala možností podání kasační stížnosti proti rozhodnutí cour d'assises a snažila se tak dokázat soulad svého právního pořádku se zásadami mezinárodního práva.¹³² Postupem doby však byla i ona nucena akceptovat námitky vznesené proti jejímu jednání, které hrubě porušovalo právo na spravedlivý proces dané Úmluvou, kterou ratifikovala již v roce 1988, a provedla významnou změnu trestního řádu novelou z 15. června 2000. Největšími přínosy této změny bylo nejen zřízení odvolacího soudu, ale i posílení zásady presumpce nevinoty a práva obětí trestných činů.¹³³ Napříště byla dána možnost odvolání proti rozsudku cour d'assises, o kterém rozhodl soud složený z 12 porotců a 3 profesionálních soudců.¹³⁴

5.2.6 Reforma učiněná novelou trestního řádu z 10. srpna 2011

Jedenáct let po zavedení možnosti odvolání proti rozhodnutí cour d'assises byla podoba této vrcholné instituce opět změněna. Jak jsem se již zmínila v úvodu, tato práce vychází jak z diplomové práce, kterou jsem na své alma mater obhajovala v roce 2009, tak z rigorózní práce dokončené a odevzdané na počátku roku 2011.

¹³¹ Bližší úprava tohoto soudu je obsažena v kapitole, věnující se speciálním druhům porotních soudů ve Francii.

¹³² Srovnej: GUINCHARD, Serge; MONTAGNIER, Gabriel; VARINARD, André. *Institutions juridictionnelle*. Paris: Dalloz, 2007, str. 586

¹³³ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d.* 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 8

¹³⁴ O efektivnosti a problematice této reformy blíže v malém exkurzu šesté kapitoly tohoto oddílu.

Právě v této práci jsem vytýkala francouzské justici, že rozsudky cour d'assises postrádají odůvodnění. Odsouzení tak nevědí, na základě kterých skutečností byla shledána jejich vina. A nutno říci, že po zavedení možnosti odvolání proti rozhodnutí cour d'assises, stáli i jejich advokáti před nelehkým úkolem odůvodnit odvolání, jež ve prospěch svého klienta podávali.

Francie však absenci odůvodnění rozhodnutí cour d'assises nevnímala jako nedostatek. Již zavedení druhého stupně cour d'assises bylo vynuceno mezinárodní legislativou a je potřeba říci, že novela z roku 2000 byla sestavena tak, aby uspokojila nejhlasitější oponenty francouzského porotního soudnictví, a zároveň snad i dala najevo nevoli a nechut' Francie se mezinárodnímu právu podřídít. Zakotvení odvolání proti rozhodnutí porotního soudu tak bylo zejména gestem, nikoliv však promyšleným legislativním aktem.

Francii trvalo dalších 11 let, než provedla další z citelných zásahů do této instituce. Nezpochybnitelný způsob rozhodování cour d'assises, založený francouzskou revolucí, nemohl obstát před nároky, které na něj kladlo moderní evropské právo a nárůst případů, pro které byl věcně příslušný.

5.2.6.1 Zjednodušení nařízení zasedání cour d'assises

Za cenu snížení počtu porotců (viz další oddíl), bylo umožněno, aby cour d'assises zasedal pokaždé, kdy to bude nezbytné, jak doslovně uvádí nové znění článku 236 CPP. Dle dřívější úpravy zasedal cour d'assises pouze jednou za 3 měsíce, což v mnohých případech vedlo ke značným průtahům v řízení, které mohly mít za následek i např. nepřiměřeně dlouhou vazbu obviněného, který byl následně shledán nevinným.

5.2.6.2 Snížení počtu porotců

Aby mohl soud zasedat v kratších než tři měsíčních intervalech, došlo ke snížení počtu porotců z devíti na šest v prvním stupni a z dvanácti na devět ve stupni druhém. Dříve o vině obžalovaného rozhodovalo 8 z celkem 12 hlasů. Stačilo tedy 8 z devíti porotců, kteří byli přesvědčení o vině obžalovaného k odsuzujícímu rozsudku přijatém proti přesvědčení 3 profesionálních soudců. A naopak pokud o vině obžalovaného byli přesvědčeni všichni 3 profesionální soudci, potřebovali vždy většinu 5 porotců z devíti, aby bylo o vině rozhodnuto. Nově je však

pro odsuzující rozsudek potřeba celkových 6 hlasů. Porotní sbor by tudíž musel být jednomyslně přesvědčen o vině obžalovaného a profesionální soudci již potřebují jen polovinu hlasů porotců k jejich přehlasování. U soudu druhého stupně je pak situace obdobná. Oproti dřívějším 10 hlasům, je dnes třeba pro odsuzující rozsudek 8 hlasů.

Snížení počtu zasedajících porotců se promítlo i do snížení počtu vylosovaných porotců v jednotlivých seznamech (viz kapitola 5.4.2.), jakož i počet porotců, které může na počátku hlavního líčení státní zástupce a obhájce odmítnout.¹³⁵

Jen těžko lze odhadovat, jaké dopady může tato změna mít. Jako první se nabízí otázka, zda 6 porotců již není příliš málo na to, aby odolali autoritě soudců. Domnívám se, že stejně jako dříve, bude vše záležet na profesionalitě soudce, jeho povaze a empatii k porotcům, kterým při poradách vysvětluje právní stránku projednávané věci. Stále je počet laiků dvojnásobným k počtu profesionálních soudců a nezbyvá proto, než věřit, že bude dostatečným počtem pro zachování jejich samostatnosti a neovlivnitelnosti.

5.2.6.3 Odůvodnění rozhodnutí

Nejen snížení počtu porotců otřásl v roce 2011 základy porotního soudnictví ve Francii. Jistě si čtenář vzpomene na výše připomínanou zásadu porotních soudů „hlas lidu, hlas boží“, která ospravedlňovala legitimitu a potvrzovala nezpochybnitelnost rozsudků přijatých většinovým rozhodnutím zástupců široké veřejnosti a vinula se jako červená nit právní úpravou francouzského soudnictví. Jedním z nejspornějších bodů porotního soudnictví ve Francii však zůstávala skutečnost, že rozsudek přijatý cour d'assises neobsahoval odůvodnění. Francouzští zákonodárci vždy argumentovali jednak nemožností jeho sepsání z hlediska početnosti osob, které se na jeho konečné podobě podílejí a dále tím, že se rozhodování účastní i porotci, tedy lidé neznalí práva, kteří by jen stěží mohli přispět k formálně bezchybnému odůvodnění, které by se ani nemuselo shodovat s důvody, které vedly k jejich rozhodnutí.

Rozhodnutí cour d'assises byla do roku 2000 nezpochybnitelná, vždyť kdo by se mohl odvolat proti hlasu lidu. Rovněž tak bylo nemyslitelné, že by měly být

¹³⁵ Přehledně jsou změny v počtech porotců před a po této novele obsaženy v příloze této práce.

rozsudky cour d'assises odůvodňovány. Rozsudek byl senátem porotního soudu přijat po závěrečné poradě na základě tajného hlasování, ve kterém se každý z porotců musel rozhodnout na základě svého vnitřního přesvědčení o vině obžalovaného. Proto i tam, kde by například u nás soud obviněného zprostil obžaloby pro nedostatek důkazů, přestože byl o jeho vině vnitřně přesvědčen, by mohl francouzský soud vydat odsuzující rozsudek. Tato situace však byla z pohledu mezinárodního práva dlouhodobě nepřijatelná.

Novelou z roku 2011 byl tak do francouzského trestního řádu implementován nový článek 365-1, na základě kterého předseda soudu, či některý z jím pověřených přísedících soudců sepíše důvody, které vedly k přijetí rozhodnutí.

Tyto důvody jsou stručným shrnutím zásadních aspektů, na základě kterých byly otázky kladené soudnímu sboru při závěrečné poradě zodpovězeny ve prospěch či neprospěch obviněného. Odůvodnění rozhodnutí musí být vyhotoveno do 3 dnů od vyhlášení rozhodnutí. V důsledku tak není známo, jak který z členů porotního soudu hlasoval, nicméně je na předsedovi soudu či na jím pověřeném přísedícím soudci, aby shrnul důvody, které zazněly při závěrečné poradě soudu, které vedly k přijetí konečného rozhodnutí. Může jít např. o stručný výčet klíčových důkazů či shrnutí základních aspektů a pochybností o vině obžalovaného, které vedly ke zproštění jeho viny.

Nutno dodat, že porotní soud odůvodňuje pouze své rozhodnutí o vině obžalovaného. Výše a druh trestu již odůvodňován není. Odůvodnění rozhodnutí podepisuje vždy předseda soudu a první porotce.

5.3 Složení cour d'assises

Cour d'assises je jedinečný v mnoha směrech, ať už je to jeho věcná působnost či teritoriální rozmístění, kdy na každý francouzský department připadá pouze jeden porotní soud. Jeho největší odlišnost tkví oproti ostatním soudům v jeho složení. Bok po boku zde rozhodují nejtěžší trestné činy profesionální soudci a laičtí porotci. Následující dvě kapitoly se zabývají tím, jaké jsou nejen jejich funkce, práva a povinnosti, ale i postavení, které v celém procesu zaujímají. Do jaké míry se navzájem ovlivňují a jaký je jejich přínos a úloha v trestním procesu.

5.3.1 Soudní senát

„*La cour peoprement dit*¹³⁶“, tuto terminologii používá sám zákon ve článku 240 a 243 CPP, který definuje jeho obsazení profesionálními soudci, a to předsedou soudu „*président*“ a dvěma přísedícími „*assesseurs*“. Teorie české právní vědy doufám odpustí, že v této práci budu ve vztahu k francouzské úpravě nazývat přísedícími profesionální soudce, když český právní řád používá tuto terminologii právě pro laiky zúčastněné na soudním řízení. Předseda senátu je ve smyslu jmenován do funkce na základě nařízení předsedy odvolacího soudu „*cour d'appel*“. Přísedící jsou vybíráni z řad soudců odvolacího soudu, nebo soudu vyšší instance v závislosti na departmentu. Protože se při jednání u *cour d'assises* předpokládají dlouhá a náročná jednání, je voleno zároveň i několik zástupců, kteří se účastní všech jednání, ovšem bez možnosti účasti na závěrečné poradě.

Způsobilst soudců je upravena článkem 253 CPP. Ti, kteří byli činní již v přípravném řízení, nejsou způsobilí k projednání a souzení dané věci.¹³⁷ Stejně tak jsou nezpůsobilými ti soudci, kteří v daném případě rozhodovali v prvním stupni, pokud na základě rozhodnutí odvolacího soudu bylo rozhodnutí soudu prvního stupně zrušeno a věc vrácena k projednání. Článek 253 CPP je vlastní proklamací principu oddělení jednotlivých fází trestního řízení tak, aby ten kdo, má soudit obviněného v konečné fázi, neměl vůči němu zaujatý postoj nebo předsudky.¹³⁸

5.3.1.1 Předseda senátu

Předseda senátu je jakýmsi garantem řádného průběhu hlavního líčení. Disponuje právy k jeho řízení a odpovídá za náležité zjištění skutečného stavu věci. Jeho postavení je posíleno dvojí rolí, kterou ve sporu zastává.

V první řadě řídí celé hlavní líčení i provedení předložených důkazů. Pouze předseda senátu disponuje pravomocí navrhnout nové důkazy, které nebyly k provedení předloženy. „*Tímto udává směr hlavního líčení k nalezení pravdy, nebo k nalezení toho, co podle jeho nejlepšího vědomí a svědomí pravdou je.*“¹³⁹

¹³⁶ „Soud ve vlastním slova smyslu“

¹³⁷ Francouzská úprava rozlišuje pojmy soudce jako takového a „vyšetřujícího soudce“, který vede celé přípravné řízení, a který na základě zjištěných skutečností určuje věcnou příslušnost soudu, u kterého bude ten který případ projednáván.

¹³⁸ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 27, nebo RENAULT-BRAHINSKY, Corinne. *Procédure pénale*. 2. Paris: Gualino éditeur, 2008, str. 30

¹³⁹ FRANCHIMONT, Michel; JACOBS, Ann; MASSET, Adrien. *Manuel de procédure pénale*. 2. Paris: Larcier, 2006, str. 758

V řadě druhé pak sám rozhoduje svým hlasem o vině obžalovaného i o výši vyměřeného trestu, přičemž má jeho hlas stejnou váhu a důležitost jako hlasy ostatních členů cour d'assises.

Předsedovi senátu ze zákona vyplývají mnohé povinnosti zajišťující řádný průběh procesu a na druhou stranu jsou mu svěřena významná opatření těmto povinnostem odpovídající.

5.3.1.1.1 Před zahájením hlavního líčení

a) Zjištění totožnosti obviněného (článek 293 CPP)

Minimálně 15 dní před zahájením hlavního líčení je předseda senátu povinen navštívit obviněného ve výkonu vazby a ujistit se o náležitém zajištění obhajoby, která musí být v případě jednání před cour d'assises vykonávána advokátem. V případě, že předseda senátu zjistí, že si obviněný obhájce nezvolil sám, je mu neprodleně ustanoven ex officio.

Dalším právem předsedy je provedení předběžného výslechu obviněného. Toto právo náleží výsadně předsedovi senátu, který jej využije, jen tehdy je-li přesvědčen, že je to nezbytné pro budoucí hlavní líčení. Obviněný může během tohoto výslechu opravit nebo upřesnit své dřívější výpovědi, může také vznést námitky proti předchozímu průběhu řízení.¹⁴⁰

Je třeba připomenout, že jednání před cour d'assises se zásadně nepřerušuje ani neodročuje. Tato zásada vyplývá zejména z organizačních komplikací, které by nastaly se zachováním šestičlenné a v odvolacím řízení devítičlenné poroty. Záměrem předsedy soudu je tedy co nejdetailnější objasnění případu ještě před vlastním zahájením hlavního líčení. Kromě zajištění profesionální obhajoby je to i poučení obviněného a jeho seznámení s průběhem řízení před cour d'assises.

b) Doplnění vyšetřování

Další povinnost předsedy soudu ještě před nařízením hlavního líčení spočívá v přezkumu kvality a dostatečnosti zjištění skutkového stavu trestného činu v rámci přípravného řízení. V případě pochybností je předseda soudu oprávněn nařídit doplnění vyšetřování na základě pravomocí přiznaných mu článkem 298 CPP

¹⁴⁰ Obdobně: FRANCHIMONT, Michel; JACOBS, Ann; MASSET, Adrien: *Manuel de procédure pénale*. 2. Paris: Larcier, 2006, str. 785, nebo ANINA, M: *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 30

Disponuje tak pro tuto fázi řízení stejnými prostředky jako vyšetřující soudce v řízení přípravném. Může tak například nařídít domovní prohlídku, odposlech nebo analýzu DNA.¹⁴¹ Může vyšetřujícího soudce pověřit dalším doplněním důkazů. Konečný seznam důkazů, které budou provedeny před cour d'assises, je posléze zaslán státnímu zástupci a obhájci obviněného.

c) Odložení věci

Před zahájením hlavního líčení může předseda senátu ze své vlastní vůle, z podnětu státního zástupce nebo obhájce obviněného odložit projednání věci na základě článku 299 CPP, pokud by nebylo možné pro závažné komplikace zajistit řádné objasnění okolností trestného činu v termínu, pro který bylo nařízeno hlavní líčení.

5.3.1.1.2 Během hlavního líčení

Předseda soudu se během hlavního líčení stává skutečným pánem sporu. Jako jediný je ve svých úkonech omezen pouze zákonem a na základě svých zkušeností, svědomí a přesvědčení řídí hlavní líčení. Jeho neomezitelnost mu spolu s pravomocemi ve vyšetřování umožňuje vést hlavní líčení tak, aby byla dostatečně zjištěna a prokázána pravda.¹⁴²

V první řadě je předseda soudu odpovědný za klidný a ničím nerušený průběh jednání. K naplnění tohoto účelu je mu k dispozici nejen francouzská policie, ale i řada oprávnění, kterými disponuje. Předseda soudu může například zakázat vstup některým osobám na jednání, nebo je z tohoto jednání vyloučit, pokud by mohlo dojít k jeho narušení.

V řadě druhé předseda senátu ovládá průběh celého hlavního líčení. Jsou mu dány k dispozici protokoly a zprávy přípravného řízení policie a vyšetřujícího soudce, znalecké posudky i seznam prováděných důkazů, aby se mohl s jednotlivými případy seznámit a během hlavního líčení postupovat tak, aby byly náležitě objasněny všechny okolnosti spáchání trestného činu. Článek 328 CPP v této souvislosti uvádí důležitou zásadu, která zabraňuje předsedovi soudu projevit

¹⁴¹ Podrobněji: FRANCHIMONT, Michel; JACOBS, Ann; MASSET, Adrien: *Manuel de procédure pénale*. 2. Paris: Larcier, 2006, str. 786

¹⁴² Podrobněji: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 30

navenek svůj osobní názor na vinu obviněného, aby tak nemohl ovlivnit přisedící nebo porotce.¹⁴³

Za třetí je nutno zmínit ustanovení článku 310 CPP, který opravňuje předsedu senátu k použití jakýchkoliv prostředků k dosažení úplného odhalení pravdy, pokud tak učiní dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, a je přesvědčen, že jím přijatá opatření jsou nezbytná k odstranění všech nejasností případu. V tomto smyslu je zejména oprávněn předložit porotě k nahlédnutí kterýkoliv z důkazů, přijmout během hlavního líčení nový důkaz, nařídít přemístění soudu na jiné místo, nařídít vypracování posudku, nebo žádat odborné vyjádření, dát porotcům seznam otázek, které jim budou během závěrečné porady kladeny a je jejich povinností na ně odpovědět. Předseda soudu může doplnit dokazování o důkazy navržené kteroukoliv stranou sporu, pokud však rozhodne, že stranou navrhovaný důkaz není opodstatněný a slouží jen k protahování hlavního líčení, je oprávněn na základě článku 270 CPP takový návrh zamítnout, aniž by měl povinnost své rozhodnutí odůvodnit.¹⁴⁴

Jak je vidět, role předsedy soudu je ve francouzské justici prvořadá. Je to dáno zejména tím, že jako jediný je již předem seznámen s případem, který se bude projednávat a na základě poznatků vyplývajících z přípravného řízení a řízení před vyšetřujícím soudcem řídí celé hlavní líčení, určuje pořadí prováděných důkazů a vede výslech svědků i znalců. I když je jeho nestrannost vyžadována zákonem, závisí na osobě každého soudce, jak dokáže svůj subjektivní názor skrýt zejména před porotci, kteří jsou nejsnáze ovlivnitelní autoritou a znalostmi předsedy soudu a vést hlavní líčení tak, aby bylo objasnění rozhodných okolností spáchání trestného činu provedeno způsobem srozumitelným všem porotcům i přisedícím, a aby objektivní pravda vyšla najevo.

Role předsedy senátu mi připomíná úlohu režiséra divadelního dramatu. Předseda senátu provází všechny přítomné řízením, ve kterém se odhalují detaily spáchání trestného činu. Jeho úloha v jedné z nejvyšších soudních instancí

¹⁴³ Tato zásada projevu nestrannosti je v řízení před cour d'assises esenciální. Byla potvrzena i rozhodnutím Conseil d'État Bull.crim, n. 259, 1989 somm.390, obdobně J. Pradel, RSC 1990,368,OBS.A.Braunschewig z 14. června 1989 a dále Bull.crim,n. 16, D. 1991.somm.210,obs.J.Pradel, RSC 1991, 787, obs. A. Braunschweig z 9. ledna 1991, které potvrdily nutnost proklamace nestrannosti v průběhu hlavního líčení. Toto rozhodnutí bylo podáno v návaznosti na jednání předsedy soudu, který směrem k obžalovanému pronesl otázku: a nemyslíte si, že po projednání všech důkazů je vaše pozice neudržitelná?“

¹⁴⁴ FRANCHIMONT, Michel; JACOBS, Ann; MASSET, Adrien. Manuel *de procédure pénale*. 2. Paris: Larcier, 2006, str. 795

francouzské justice zvyšuje autoritu soudu v očích veřejnosti, která řízení před porotními soudy pravidelně sleduje.

5.3.1.2 Přisedící

Přisedícími, dle francouzské terminologie „*assesseurs*“, jsou profesionální soudci, kteří se účastní jednání před cour d'assises a jsou nápomocni předsedovi soudu zejména při právní kvalifikaci trestného činu a stanovení rozsahu trestní sazby, která mu za jeho spáchání může být uložena. Ocitají se ve stejné roli jako zvolení porotci. Před zahájením hlavního líčení je jim totiž stejně jako laikům odepřen přístup k informacím ohledně projednávaného případu. Musí se proto rozhodnout, stejně jako devět porotců, jen na základě důkazů provedených během hlavního líčení. Jejich role je dána především autoritou, kterou disponují vzhledem ke svým zkušenostem a mohou tak být proto spolu s předsedou senátu rádci porotcům v otázkách právní kvalifikace jednotlivých skutků.¹⁴⁵ Domnívám se rovněž, že jsou určitou pojistkou nezávislosti předsedy senátu. Jsem přesvědčena o tom, že pokud by měl někdo rozpoznat účelové vedení trestního řízení ze strany předsedy senátu, budou to právě profesionální soudci, kteří mu přisedí. A právě ti disponují dostatečnou autoritou k tomu, aby svého předsedu formálně či spíše neformálně upozornili na nevhodnost jeho jednání.

5.3.2 Porota:

Dle většiny autorů byl institut poroty poprvé vtělen do právního řádu Francie zákonem z 16. - 26. srpna 1791. Je možné dohledat ale i rozdílný názor, který v různých podobách datuje první poroty na území Francie již v období středověku.

¹⁴⁶

Funkce poroty a její efektivnost vždy budila bouřlivé debaty. Společnost se rozdělila na dva nesmiřitelné tábory jejích přívrženců a odpůrců, kteří ji zahrnují ostrou kritikou, a to i přes změny, které prodělala během svého vývoje, včetně té největší - učiněné zákonem z 15. června 2000, jímž byla implementována možnost odvolání proti rozhodnutí cour d'assises, čímž došlo k odstranění nejkřiklavějšího nedostatku rozhodování této instituce (viz níže).

¹⁴⁵ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 30

¹⁴⁶Srovnej úvodní kapitoly z LAINGUI, André; LEBIGRE, Arlette. *Historie du droit pénal*. Paris: Preses universitaires de France, 1993

V této kapitole bych ráda nastínila princip fungování a dosazování porotců, který je pevně zakotven ve francouzském trestním řádu a popsán v mnohých publikacích s důrazem na povahu koncepce zastoupení občana v trestním řízení, které se neomezuje pouze na výkon občanského práva, ale ztělesňuje skutečnou soudní pravomoc, která je dána do rukou lidu.¹⁴⁷

5.3.2.1 Způsobilost porotců

Základní podmínky výkonu funkce porotce jsou určeny články 254 a násl. CPP. Způsobilost je vyjádřena jak pozitivním, tak negativním výčtem. Za prvé je vyžadována obecná způsobilost k výkonu funkce porotce, která je dána za prvé intelektuální vyspělostí, kterou určuje minimální hranice věku 23 let a znalostí číst a psát ve francouzštině. A za druhé tím, že porotci mají plně zachována politická, občanská a rodinná práva.

Zákonodárce klade požadavky též na morální vyspělost porotce, která je negativně vymezena v článku 256 CPP. Umožňuje vyloučit z výkonu této funkce jedince, kteří jsou umístěni v ústavu pro duševně choré, jsou pod soudní ochranou - respektive kuratelou, nebo je jim ustanoven poručník. Dále je výkon porotní funkce odepřen těm, kteří byli odsouzeni k trestu nepodmíněného odnětí svobody v minimální délce šesti měsíců,¹⁴⁸ dále státním úředníkům a funkcionářům odvolaným ze svých funkcí a bankrotářům. Stejně jako těm, proti kterým je již podána obžaloba, zatýkací rozkaz nebo je na ně uvalena vazba.¹⁴⁹

Na tomto místě bychom mohli, stejně jako někteří francouzští autoři, polemizovat o zachování zásady presumpce neviny, která je výše zmíněným ustanovením prolomena. Francouzský zákonodárce se však rozhodl následovat sociologický pohled na věc a dát přednost odstranění pochyb o porotcově bezúhonnosti a s tím související bezvadnosti rozhodnutí cour d'assises, před zachováním jeho práva být považován za nevinného až do nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Srovnej: GUINCHARD, Serge; MONTAGNIER, Gabriel; VARINARD, André. *Institutions juridictionnelle*. Paris: Dalloz, 2007, str. 586

¹⁴⁸ Příčemž k zahlazení je potřeba lhůta 5 let od nabytí právní moci rozhodnutí.

¹⁴⁹ Shodně uvádí: M. Suk, Porotní soud ve Francii - inspirace pro rekodifikaci českého trestního práva, Soudce, ročník I, č. 3, 1999, s. 6

¹⁵⁰ Podrobně o této otázce: CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale*. 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 18

Třetí podmínkou je od porotce vyžadována jeho nezávislost. Francouzský trestní zákoník rozlišuje v tomto případě dvě kategorie. První z nich určuje výčtem veřejných funkcí, pro které platí absolutní neslučitelnost s funkcí porotce, a to nezávisle na dalších okolnostech. Jsou jimi například funkce člena vlády, parlamentu, ministerského předsedy, profesionálního soudce, prefekta nebo členů policejních a armádních složek. Toto omezení si klade za cíl omezit zejména možný vliv na rozhodování porotců, pramenící z autority jejich postavení i předpokládané znalosti práva. A dále vychází z možného sklonu k represivnějšímu rozhodování, pramenícího z výkonu těchto profesí.¹⁵¹

Druhá kategorie omezení se vztahuje pouze ad hoc, ke konkrétnímu případu. Tato relativní neslučitelnost se tedy týká osob, které jsou ve vztahu k jinému porotci, soudci, obviněnému, svědku, poškozenému nebo osoby zúčastněné manželem nebo příbuzným v pokolení přímém do druhého stupně. Stejně tak jsou vyloučeni z výkonu funkce i ti, kteří již figurovali v předchozích fázích trestního řízení.

Článek 258 CPP navíc zakotvuje možnost zproštění funkce na vlastní žádost u lidí starších 70 let a těch, kteří již vykonávali tuto funkci v minulých 5 letech. Neurčuje tak striktně horní věkovou hranici, pro kterou by byl již výkon této funkce nemožný, ale ponechává na každém z potenciálních porotců, aby zvážil, zda může tuto funkci vykonávat či nikoliv. Ve výjimečných případech může být porotce zproštěn své funkce také ze závažných důvodů, jejichž posouzení je v rukách soudní komise definované článkem 262 CPP.¹⁵²

Zákonodárce ve snaze vyhnout se otázkám víry, které by snad mohly tvořit překážky pro výkon funkce, výslovně stanovil v novele z 23. července 1980, že se za relevantní důvod zproštění nepovažuje námitka z důvodu náboženského přesvědčení.¹⁵³

Z toho, co bylo uvedeno výše, je zřejmé, že jmenování porotce je svázáno hned několika podmínkami, které jsou nezbytné pro dosažení účelu a efektivnosti tohoto institutu. V případě jejich porušení je možné se domáhat neplatnosti rozhodnutí. Tedy nejen kvůli nákladnosti řízení, ale i kvůli právní jistotě je proces

¹⁵¹ Shodně uvádí: ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d. 4.* Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 64

¹⁵² Tato každoročně sestavovaná komise je vedena předsedou soudu, u kterého je cour d'assises ustanoven a skládá se - vyjma předsedy - ze tří profesionálních soudců, z vrchního státního zástupce, z předsedy advokátní komory a pěti vrchních radů. Ve skutečnosti většina z nich posílá k těmto zasedáním své zástupce, což jim zákon umožňuje. Jde o stejnou komisi, která je zmiňována v následující subkapitole.

¹⁵³ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d. 4.* Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 67

jmenování porotce rozvržen do několika fází, kdy v každé z nich dochází k přezkumu způsobilosti pro výkon porotní funkce.

5.3.2.2 Jmenování poroty

Porota, která rozhoduje po boku profesionálních soudců, je složena z šesti občanů v prvním stupni a z devíti v druhém stupni. Jednotliví porotci jsou vybíráni jednak podle pravidel uvedených v první kapitole tohoto oddílu a dále na základě seznamu, který je vyhotoven pro zasedání cour d'assises. Tento seznam je výsledkem tří dílčích seznamů a s nimi souvisejících 3 fází výběru porotců, které na sebe navazují a zajišťují tak bezvadné sestavení poroty pro každé zasedání. Jsou jimi: *la liste annuelle préparatoire, la liste annuelle, la liste de session*.¹⁵⁴

S novelou z roku 2011, která ponížila počet porotců, souvisí i snížení počtu budoucích porotců losovaných v jednotlivých výběrech. Přehlednou tabulku těchto změn nalezne čtenář této práce v jejích přílohách.

5.3.2.2.1 La liste annuelle préparatoire

Při vypracování seznamů budoucích porotců je kladen zvláštní důraz na objektivnost a nahodilost výběru porotců, která má zaručit nezávislost a důvěryhodnost poroty. Takto vybrané poroty se francouzská justice dočkala až na základě novely trestního zákona učiněné zákonem č. 78-788 z 28. července 1978. Do nabytí účinnosti tohoto právního předpisu byl seznam porotců sestavován jen losováním dobrovolně zapsaných kandidátů u soudu první instance („tribunal d'instance“).¹⁵⁵

Ustanovení prvního seznamu ovládá princip proporcionality, kdy potenciální porotci jsou vybíráni z volebních seznamů jednotlivých departmentů v poměru 1 porotce na 1300 obyvatel. Přičemž minimální hranice je dána počtem 200 porotců v každém departmentu a 1800 v hlavním městě Paříži. Vylosování jsou o výběru informováni starostou, který má za povinnost nashromáždit potřebné množství dat potřebných k ověření jejich způsobilosti a včas se tak dovědět o všech legálních překážkách, které by vylučovaly možnost výkonu funkce porotce.

5.3.2.2.2 La liste annuelle définitive :

¹⁵⁴ CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale*. 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 19

¹⁵⁵ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 13

Druhé stádium procesu výběru porotců ovládá, dle článku 236 CPP, komise při soudu vyšší instance (tribunal de grande instance, nebo cour d'appel) složená ze tří soudců, státního zástupce, předsedy sdružení advokátů a 5 vrchních radů. Tato komise má dvojí funkci. V první řadě vyloučí ty, kteří jsou nezpůsobilí pro výkon funkce porotce dle kritérií z prvního oddílu této kapitoly a ty, kteří mají ze zákona právo takovou funkci odmítnout (občané starší 70 let nebo bydlící mimo department, v němž byli zvoleni) nebo žádat své vyloučení pro vážný důvod, jehož opodstatněnost je touto komisí posouzena. Komise všechna rozhodnutí učiní většinou svých hlasů.

Druhou funkcí takto sestavené komise je sestavit pomocí losování v pořadí již druhý seznam 50 – 700 porotců v závislosti na velikosti departmentu.¹⁵⁶

5.3.2.2.3 La liste de session:

Závěrečná fáze jmenování porotců probíhá dle článku 266 CPP nejpozději 30 dní před konáním každého zasedání cour d'assises. Z výročních seznamů je vylosováno předsedou soudu vyššího stupně ve veřejném zasedání 35 porotců a 10 náhradníků. Dochází k opětovné kontrole způsobilosti tak, aby bylo zamezeno pozdějším námitkám. Zapisovatel soudu je povinen nejdéle 15 dní před zahájením informovat vylosované porotce o jejich ustanovení do funkce a předvolat je ke dni zahájení zasedání. V případě neuposlechnutí předvolání je soud oprávněn nechat porotce předvést a uložit mu sankci dle článku 288 CPP v podobě pořádkové pokuty ve výši až 3 750 euro.

V den zahájení zasedání jsou všichni vylosovaní svoláni na určitou hodinu. Veřejné zasedání řídí předseda senátu za přítomnosti přisedících soudců a zapisovatele. Dochází k poslední kontrole způsobilosti přítomných.¹⁵⁷ Ze seznamu jsou vyloučeni ti, kteří zesnuli v období od sestavení předchozího seznamu, nebo se stali nezpůsobilými pro výkon této funkce. Stejně tak jsou zbaveni povinnosti výkonu této funkce ti, kteří požádali o vyloučení ze závažných důvodů.¹⁵⁸ V konečném seznamu nesmí být méně než 20 jmen pro zasedání cour d'assises

¹⁵⁶ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 17

¹⁵⁷ Obdobně též: GUINCHARD, Serge; MONTAGNIER, Gabriel; VARINARD, André. *Institutions juridictionnelle*. Paris: Dalloz, 2007, str. 589

¹⁵⁸ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d.* 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 69

v prvním a 23 jmen v druhém stupni. Tento konečný seznam je odeslán obviněnému, u jednotlivých jmen je uveden věk a zaměstnání, které vylosovaný porotce vykonává.

Po skončení této formální části ustanovení poroty následuje část druhá – neformální. Ta má za úkol seznámit porotce - laiky - s chodem a řádem soudního zasedání. Zpravidla je doprovázena prezentací nebo filmem, který ve stručnosti popisuje funkci jednotlivých stran, stejně jako funkci soudního senátu a poroty. Jsou připomínány všechny složky práva na spravedlivý proces i institut nutné obhajoby, který je pro řízení před cour d'assises typickým.

Předseda senátu často spolu se zástupcem advokátského stavu vysvětluje porotcům jejich práva i povinnosti, které jim vznikly jejich jmenováním. Velký důraz je kladen na otázku zajištění bezpečnosti porotců a zároveň i na to, aby si již v tuto chvíli uvědomili, jak velká je důležitost jejich jednání v příštích dnech. Francouzské heslo „*le peuple ne se trompe jamais*“¹⁵⁹ je nejen frází, ale skutečností ve vnímání francouzského lidu. Je třeba si všimnout, že již zde se porotci shledávají s předsedou senátu, který si postupně získává jejich důvěru a poznává ty, kteří s ním budou rozhodovat o vině a nevině obžalovaného.

Během zasedání cour d'assises, které trvá přibližně 3 týdny, je každý z porotců povinen dostavit se na začátek projednávání všech případů, které mají být během jednoho zasedání rozhodnuty.¹⁶⁰ Jednání je zahájeno losováním konečných porotců. Předseda soudu za přítomnosti státního zástupce, obviněného a jeho obhájce přečte postupně jména uvedená na „*liste de session*.“ Jména těch, kteří jsou přítomni, jsou vložena do urny, z níž je poté losováno dle článku 296 CPP šest porotců v prvním a devět v druhém stupni.

5.3.2.2.4 Právo „odmítnutí“

Zajímavým je ustanovení obsažené v článku 297 CPP, které dává stranám sporu, tedy obžalovanému, respektive jeho obhájci a státnímu zástupci, do jisté míry možnost ovlivnit složení poroty. Státní zástupce i obviněný mají totiž během losování konečné poroty právo odmítnout vylosovaného porotce bez uvedení důvodů, které je k takovému rozhodnutí vedly. Uplatnit toto právo však mohou obě

¹⁵⁹ „Lid se nikdy nemýlí“

¹⁶⁰ Jako příklad uvádím, že v porotním období čtvrtého trimestru 2008, který probíhal od 20. října do 7. listopadu 2008, bylo nařízeno k jednání před cour d'assises 6 hlavních líčení – každé v délce dvou až tří dní.

strany až po vylosování konkrétního porotce a jen do doby, než je přečteno jméno dalšího. Předseda soudu vyzve vylosovaného porotce, aby zaujal místo po jeho boku a teprve, když zaujme své místo, losuje z urny další jméno.

Státní zástupce může tohoto práva využít 3krát a obžalovaný 4krát v prvním stupni a o jednoho více ve stupni druhém.¹⁶¹

Spolu s šesti porotci je losováno ještě několik náhradníků, kteří se účastní celého jednání i všech debat, ovšem bez práva hlasovat o vině a trestu při závěrečné poradě.

Po ustanovení všech porotců a vyslovení jejich slibu, který je obsažen v článku 304 CPP, je porota definitivně ustanovena. Slib, který porotci skládají do rukou předsedy senátu, jim připomíná zejména zásadu presumpce nevinoty obžalovaného a zdůrazňuje, že pochyby svědčí v jeho prospěch.

„Přísahajte, že budete posuzovat skutečnosti vám předložené s nejvyšší pozorností, že nebudete klamat zájmy obviněného, společnosti, která jej žaluje, ani obětí. Že nebudete komunikovat s nikým o okolnostech projednávané věci, a to až do ukončení tohoto líčení. Že nebudete naslouchat zášti, zlomyslnosti, strachu nebo náklonnosti. Připomínám vám, že obviněný je považován za nevinného a že pochybnosti svědčí vždy v jeho prospěch. Že zachováte tajemství vašeho rozhodnutí i po skončení vaší funkce. Rozhodněte dle důkazů vám předložených, dle vašeho svědomí a vnitřního přesvědčení s nestranností a skromností, která náleží k čestnému a svobodnému člověku.“

5.3.2.3 Práva a povinnosti porotce během jednání

Porotce má v první řadě za povinnost být osobně přítomen jednání a věnovat jeho průběhu náležitou pozornost. Na tuto povinnost se váže právo, zaručené článkem 340 CPP, pořizovat si o průběhu jednání poznámky. Vzhledem k tomu, že jednotlivá jednání trvají ve většině případů i několik dní, je tato zásada důležitá zejména vzhledem k nutnosti zachování celistvosti názoru a představy projednávaného případu jako celku a nejen na jeho jednotlivé části.

Dalším právem porotce je možnost kladení otázek jak obviněnému, tak i svědkům nebo znalcům. Porotce smí klást svoji otázku výhradně se svolením

¹⁶¹ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 81 nebo ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d. 4*. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 83

předsedy senátu, ten má a to ze zákona povinnost dohlédnout na to, aby otázka položená porotcem nevyjadřovala jeho názor a nenapovídala nic z jeho přesvědčení o vině obžalovaného.¹⁶² Porotce je vázán povinností mlčenlivosti ke třetím osobám o skutečnostech, které se dověděl během jednání v závislosti na výkonu své funkce, a to až do vynesení rozhodnutí soudu. *V žádném případě však není zakázána komunikace nebo polemika mezi jednotlivými porotci, ta je dokonce vítána, protože s sebou často přináší i diskusi nad nevyjasněnými momenty hlavního líčení a jejich osvětlení.*¹⁶³

V článku 311 CPP je dále obsažena povinnost porotců, ale mimochodem i přísedících soudců, nedávat najevo svůj názor, a to jak slovy, tak i gesty (judikatura uvádí i potlesk po pronesení závěrečné řeči).¹⁶⁴ Je tak zajišťován v první řadě ničím nerušený průběh jednání a v řadě druhé i bezpečnost porotců, kteří vzhledem ke způsobu, kterým cour d'assises přijímá svá rozhodnutí, nemohou být jednoznačně spojováni s výsledkem, kterého soud dosáhne.

5.3.2.4 Úloha francouzské poroty a její význam

V ideálním případě je porotce naprosto nezávislým rozhodcem, který má mít na zřeteli jak prospěch společnosti, tak prospěch obviněného, který se odráží zejména ve výběru nejvhodnějšího trestu, který je mu soudem udělen v případě jeho viny anebo rozpoznáním jeho nevinu.¹⁶⁵ Porotce nehodnotí jen trestný čin, který je spáchán, ale velice subjektivně reaguje na osobu obviněného a jeho vztah k trestnému činu. To vede k personalizaci trestu. Zásadním argumentem svědčícím pro využití většího počtu laiků v trestním řízení je právě jejich subjektivní náhled na věc, vytvořený na základě životních zkušeností, které nejsou poznamenané rutinním rozhodováním profesionálních soudců, kteří mohou časem inklinovat k pouhému právnímu zhodnocení případu. V letech 1977 až 2000 prováděla organizace zabývající se výzkumem a informacemi¹⁶⁶ průzkum mezi lidmi, kteří byli jmenováni porotci. Reakce na jmenování se různí, od nadšení přes nechuť až k úzkosti, ale naprostá většina se v okamžiku, kdy jsou vylosováni, cítí být

¹⁶² Ustálená praxe je proto taková, že porotce svůj dotaz napíše a postoupí předsedovi senátu, který jej buď přečte tak jak je napsán, nebo jej vlastními slovy přeformuluje tak, aby bylo potlačeno přímé vyjádření názoru porotce.

¹⁶³ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d.* 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 92

¹⁶⁴ Cass.crim., 29 aout 1912: Bull.crim. n° 468

¹⁶⁵ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa : L'Harmattan, 2006, str. 101

¹⁶⁶ Le Groupe de Recherche et d'Information a Lyon

poctěna funkcí, která jim byla udělena a snaží se jednat tak, aby byli co nejvíce nápomocni při odhalování pravdy.¹⁶⁷ Dalším zajímavým zjištěním je fakt, že po absolvování byť jen jediného hlavního líčení žádný z porotců nemá stejný názor a náhled na soudní systém, jako měl před touto zkušeností.

Lze tedy shrnout, že největším přínosem porotce pro hlavní líčení je jeho osobnost formovaná životními zkušenostmi, díky nimž může přinést do hlavního líčení podněty, které by mohly zůstat skryty profesionálnímu zhodnocení případu soudcem. Zároveň však výkon funkce porotce plní funkci edukativní směrem k laické veřejnosti, která má tak možnost poznat chod justice i břímě, které s sebou nese rozhodnutí o osudu člověka obviněného ze spáchání trestného činu. V neposlední řadě je třeba vyzdvihnout i prvek regulativní, kdy spolu s výkonem této funkce dochází k nepřímé kontrole justice samotnými občany a tím dochází i ke zvýšení důvěry jejich rozhodnutí. A je na místě zmínit i prvek preventivní, neboť každý, kdo zasedá jako porotce cour d'assises, cítí přímý dopad justičního systému na pachatele trestných činů. V kapitole věnující se mnou navrhované úpravě zákona o soudech a soudcích promítám výše zmíněné argumenty v souvislosti s možným rozšířením laického zastoupení v podmínkách našeho trestního práva.

5.4 Průběh hlavního líčení

Průběh řízení u cour d'assises je upraven velice detailně a systematicky s ohledem na náročnost a složitost svých jednání. Zákonná úprava, která je obsažena v článku 288 a násl. CPP, zohledňuje na prvním místě principy plynoucí z přítomnosti šesti, potažmo devíti laiků, kteří se podílejí na konečném rozhodnutí soudu. Jejich rozhodnutí o vině obžalovaného pramení pouze z poznatků získaných během hlavního líčení. Tento fakt vyzdvihuje mezi ostatními zásadu ústnosti řízení a zásadu projednací. Ani porotci, ani přísedící soudci, nemají možnost seznámit se s případem dřív, než těsně před zahájením hlavního líčení.¹⁶⁸ Jediným, kdo zná podrobnosti projednávané věci, je předseda senátu, který je odpovědný za ničím

¹⁶⁷ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 110

¹⁶⁸ Členové soudu před zahájením hlavního líčení obdrží „výťah ze spisu“ který obsahuje jen hlavní body obžaloby a shrnutí důkazů, které budou prováděny během hlavního líčení, včetně předběžných výsledků jednotlivých svědků či obžalovaného. Jen pro představu, v případě hlavního líčení konaného ve věci zneužívání dvou dívek mladších patnácti let, které trvalo celé 3 dny, byl tento „výťah“ vtěsnán do 10 stran textu.

nerušený průběh hlavního líčení a za objasnění všech rozhodných skutečností případu potřebných pro konečné rozhodnutí cour d'assises.

5.4.1 Zahájení hlavního líčení

Předseda senátu za přítomnosti státního zástupce, obviněného a jeho obhájce zkontroluje totožnost obviněného a přistoupí k losování poroty, která bude u konkrétního případu zasedat. Zajímavostí je, že obviněný nesmí být do jednací síně uveden s náramky na ruku, ale pouze v doprovodu 2 policistů, na rozdíl od českých soudních síní, kam je obviněný vždy přiveden v poutech, která jsou mu sejmuta teprve těsně před zahájením hlavního líčení. Neměl by tak, alespoň podle francouzských zákonodárců, vzbuzovat zdání vinného, které by mohlo ovlivnit konečné rozhodnutí soudu.¹⁶⁹

Poté, co je porota ustanovena postupem uvedeným v předešlé kapitole a její slib je složen do rukou předsedy senátu, začíná vlastní projednávání trestní věci.

Předseda senátu řídí hlavní líčení, vede výslech znalců, svědků a provádí navržené důkazy. V rámci svých pravomocí je skutečným pánem sporu, který není ve svém jednání omezen ničím jiným než jen zákonem, v jehož mezích může činit vše, co vede k nalezení pravdy.

5.4.2 Výslech znalců

Cour d'assises je jedinečným soudem a téměř každý okamžik v jeho existenci vyniká něčím, co by stálo za zmínku. Z fáze provádění důkazů jsem k detailnějšímu popisu vybrala výslech znalců a zejména pak výslech prvního z nich, jehož předmět zkoumání je našemu trestnímu procesnímu právu dalece vzdálený.

Výslech znalců se zahajuje slyšením prvního, který má za úkol představit obžalovaného jako člověka, jeho minulost i současnost. Jeho úkolem je tedy vypátrat minulost obžalovaného od jeho dětství až do doby, kdy byl obžalován z trestného činu a stanul před soudem. Jeho výpověď je tedy zaměřena na osobnost obžalovaného a události, které ovlivnily její vývoj jak pozitivně tak negativně. V případě, že od spáchání trestného činu uběhla delší doba, seznámí tento znalec porotu s jeho aktuální rodinou a pracovní situací.¹⁷⁰

¹⁶⁹ CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale*. 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 251

¹⁷⁰ Srovnej: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 55

Výslech tohoto znalce je důležitou součástí hlavního líčení. Před porotci už nesedí anonymní člověk, kterého mohou posuzovat jen podle jeho vzhledu nebo strohých informací, které obdrželi před zahájením hlavního líčení. Život obžalovaného je objektivně vykreslen tak, aby si každý z porotců mohl utvořit názor na jeho vlastnosti a celkový osobnostní profil. Ve výpovědi tohoto znalce se promítá zásada práva na spravedlivý proces. Francouzští zákonodárci si dobře uvědomovali slabinu poroty, která je snadno ovlivnitelná jak prvním dojmem, který obžalovaný vyvolá, povahou případu, tak i samotným faktem, že jim je dána do rukou moc potrestat čin, který byl spáchán a stát se tak nástrojem odplaty lidu na domnělém pachateli trestného činu. Vykreslení života obžalovaného by mělo tedy sloužit k zlidštění procesu, porotci mají šanci pochopit příčiny jednání obžalovaného, které mohou spočívat v jeho životních zkušenostech a utvořit si tak názor na jeho osobnost, případně zohlednit některé události jako možné polehčující okolnosti při hlasování o vině nebo výměře trestu.¹⁷¹

S výjimkou sběru informací pro vyhotovení odůvodnění rozhodnutí, se na porotci nežadá, aby svoje konečné rozhodnutí odůvodňoval, nebo aby přdestřel svůj názor na vinu obžalovaného při závěrečné poradě. *Přestože jsou porotci několikrát během hlavního líčení upozorňováni na fakt, že o vině obžalovaného je třeba rozhodnout na základě důkazů a argumentů jednotlivých stran, hlavním faktorem zůstává vnitřní přesvědčení porotce, které v konečné fázi rozhodne o výsledku hlasování.*¹⁷² Zákon sám v článku 353 CPP apeluje na porotce, aby naslouchali sami sobě a svému podvědomí, aby posoudili, jak na ně zapůsobily důkazy svědčící v neprospěch obviněného i ty jež podporují jeho obranu. Zákon jim pokládá jen otázku, zda jsou či nikoliv osobně přesvědčení o vině či nevině obžalovaného.

5.4.3 Přednes závěrečných řečí

Teprve po provedení všech důkazů přednese právní zástupce poškozeného svoji závěrečnou řeč, ve které se snaží zpochybnit argumenty obhajoby, velmi často emotivně líčí strasti oběti stejně jako průběh trestného činu. Apeluje na soucit soudu a požaduje náhradu újmy jak majetkové tak nemajetkové, která vznikla

¹⁷¹ Podrobně: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 105

¹⁷² ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 95

poškozenému. Pokud je poškozených více, má právo přednést závěrečnou řeč každý z nich prostřednictvím svých zmocněnců.¹⁷³

Následně dostává slovo státní zástupce. Jeho závěrečná řeč je spojením proklamace viny obviněného s obžalobou jako takovou, včetně určení trestu, který státní zástupce požaduje za spáchání trestného činu. Na rozdíl od trestního řízení tak, jak jej známe z českých soudních síní, francouzský státní zástupce na úvod svého projevu definuje svoji funkci v celém procesu. I přes kontradiktornost stran je státní zástupce považován za nestranného v tom smyslu, že pokud během procesu dojde k závěru, že obžalovaný trestný čin nespáchal, může během své závěrečné řeči vzít obžalobu zpět a proklamovat nevinu obžalovaného.¹⁷⁴ Tímto faktem však není narušen průběh řízení, jelikož porota spolu se soudním senátem rozhodne i v takovém případě o vině obviněného nezávisle na názoru státního zástupce. Státní zástupce je považován za hlas lidu, nezastupuje zájmy obviněného ani obětí, měl by být tedy nestranným účastníkem. V případě, že je přesvědčen o vině obžalovaného, je jeho závěrečná řeč namířena zejména proti argumentům obhajoby, zároveň podává obžalobu a požaduje trest pro obviněného. Nezvyklý úvod závěrečné řeči státního zástupce je odůvodněn složením soudu. Při přítomnosti 6 laiků je na místě podávat jim průběžně informace o tom, kdo v řízení hraje jakou roli a co je jeho zájmem. *Jeho návrh je pouze vyslovením názoru státního zástupce, který není pro porotu určujícím, svojí autoritou a postavením však mnohdy státní zástupce ovlivní názor nejednoho porotce.*¹⁷⁵

Konečně jako poslední přednese svoji závěrečnou řeč i obhájce obžalovaného. Francouzské zákonodárství zachovává právo repliky i právo závěrečného slova obžalovaného v článku 346 CPP. Po přednesení závěrečných řečí prohlásí předseda senátu jednání za ukončené. Předseda senátu předá složku případu zapisovateli a ten ji u sebe uchová až do vyřčení konečného rozhodnutí.

¹⁷³ FRANCHIMONT, Michel; JACOBS, Ann; MASSET, Adrien. *Manuel de procédure pénale*. 2. Paris: Larcier, 2006, str. 699

¹⁷⁴ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d. 4*. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 199

¹⁷⁵ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 40

5.4.4 Otázky směřující k rozhodnutí

Ještě předtím než se porotci odeberou spolu se soudci k závěrečné poradě, přečte předseda senátu seznam otázek, o kterých bude senát porotního soudu hlasovat. Článek 349 CPP rozlišuje otázky na hlavní a subsidiární.

5.4.4.1 Otázky hlavní

Otázky hlavní zasahují do středu problematiky projednávané v hlavním líčení. Vztahují se přímo na trestný čin uvedený v obžalobě včetně polehčujících a přitěžujících okolností.¹⁷⁶ Důraz je kladen zejména na znění otázek, které by měly obsahovat formulaci viny a s tím spojené vědomé jednání.¹⁷⁷

5.4.4.2 Otázky subsidiární

Subsidiární otázky jsou takové, které vznikly až na základě nových zjištění uskutečněných během hlavního líčení. Za podnět takové otázky by se dala pokládat pohnutka pachatele, která by vyšla najevo až během hlavního líčení, např. v návaznosti na nově zjištěných skutečnostech z výslechu svědků.¹⁷⁸

5.4.4.3 Formální náležitosti otázek

Podoba otázek je svázána podmínkami, které jsou stanoveny zákonem a směřují k takové úpravě otázek, která nebude pro porotce zmatečná či zavádějící. V první řadě jde o předmět kladené otázky, tím by neměla být právní kvalifikace, ale pouze skutek sám o sobě. Nelze se tedy ptát, zda byla spáchána vražda, ale zda obžalovaný způsobil smrt XY.¹⁷⁹ Dále je nutné respektovat zásadu jednoduchosti otázek, na které je možné jednoznačně odpovědět buď „ano“ či „ne“. Jsou tak vyloučeny otázky kumulativní nebo alternativní, které v sobě obsahují několik takovýchto jednoduchých otázek. Stejně tak není přípustné, aby jedna otázka směřovala k několika spoluobžalovaným nebo se týkala více jak jednoho skutku.

Otázky usnadňují porotcům zorientovat se v dílčích aspektech jejich rozhodnutí. Neleží na nich jen jediná otázka vinen či nevinen, jejíž tíže může být

¹⁷⁶ Ty zákon ve svém článku 349 definuje jako otázky speciální.

¹⁷⁷ CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale*. 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 257

¹⁷⁸ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d.* 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 279

¹⁷⁹ Velmi podrobně: CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale*. 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 258

v mnohých případech neúnosná, ale celý seznam otázek, jejich odpovědi tvoří mozaiku konečného rozhodnutí.

5.4.5 Závěrečná porada

5.4.5.1 Diskuse

Předseda senátu je povinen po přečtení otázek poučit porotce ve smyslu článku 353 CPP, podle kterého po nich není požadováno zdůvodnění jejich rozhodnutí ani určení důkazů a argumentů, které je k němu vedly. Důležité je, aby odpověděli sami sobě a rozhodli se v souladu se svým svědomím a na základě důkazů a argumentů, které jim byly předloženy. Zákon požaduje odpověď na jedinou otázku: „*Jaké je vaše vnitřní přesvědčení?*“

Nutno však na tomto místě připomenout, že novelou z roku 2011, bylo toto poučení změněno. Zákon sice nadále nežádá po porotcích zdůvodnění jejich rozhodnutí, avšak doplňuje výhradu požadavku na základní odůvodnění rozhodnutí.

Samotná závěrečná porada probíhá v oddělené místnosti, ze které se před vydáním rozhodnutí nesmí nikdo vzdálit. Pokud během závěrečné porady dojde soud k názoru, že je zapotřebí znovu předložit a zhodnotit některý z důkazů, může se tak stát podle článku 347 CPP pouze za přítomnosti státního zástupce a obhájce obžalovaného.

Předseda senátu ještě před samotným hlasováním nechá zpravidla každého projevit svůj názor, snaží se společně diskutovat a vyjasnit si poslední detaily procesu. Právě v této fázi sbírá předseda soudu poznatky pro pozdější formulování odůvodnění rozhodnutí. Poznámky, které si porotci během hlavního líčení mohli psát, nyní slouží jako podklady diskuse, ve které nejde o vyjádření přesvědčení o vině obviněného, ale o urovnání si faktů a okolností probíraných v průběhu hlavního líčení, které mohly na některé z porotců působit protichůdně nebo zmatečně.¹⁸⁰

Celá diskuse je vedena předsedou soudu, který ji řídí, aniž by projevil svůj názor na vinu obžalovaného. Spíše ponechává porotcům čas tak, aby si mohli urovnat své myšlenky a případně si za pomoci ostatních objasnit některé sporné momenty hlavního líčení. Právě při poradě senátu je na předsedu soudu kladeno

¹⁸⁰ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 87

největší břímě, neboť by měl zůstat stranou celé diskuse a jen ji řídit bez toho, aby dal najevo svůj názor.

5.4.5.2 Hlasování o vině a trestu

Uzná-li předseda senátu, že již není potřeba pokračovat v předchozí diskusi, přistoupí k hlasování o vině a trestu obžalovaného. Jako první probíhá hlasování o hlavních a subsidiárních otázkách viny obžalovaného.¹⁸¹ Všechny 9 členů soudu prvního stupně a 12 členů soudu druhého stupně obdrží lístek s razítkem soudu, na který poznamená svoji odpověď a vhodí ji do hlasovací urny. Ani v tomto případě není hlasovací lístek obyčejným kusem papíru. Porotce svoji odpověď poznamenává pod předtištěná slova: „*Na moji a čest a dle mého svědomí prohlašuji, že mé rozhodnutí je ...*“

Hlasování u cour d'assises je tedy zásadně tajné. V případě, že předseda senátu při čtení odevzdaných odpovědí nalezne lístek bez odpovědi, počítá se tento hlas ve prospěch obžalovaného. Odpovědi kontroluje a zapisuje vrchní porotce, který na závěr svým podpisem stvrzuje pravost rozhodnutí, které senát učinil. Bezprostředně po každém z hlasování jsou hlasovací lístky spáleny.

Rozhodnutí v neprospěch obviněného musí být přijato většinou 6 hlasů v prvním stupni a 8 hlasů ve stupni druhém. Dle dřívější úpravy byl senát soudu prvního stupně složen ze tří profesionálních soudců a devíti porotců, k přijetí rozhodnutí o vině obžalovaného bylo potřeba 8 hlasů (tak jako je tomu nyní u odvolání). Bylo tak zaručeno, že odsuzující rozsudek bude vždy přijat nadpoloviční většinou přítomných porotců – zástupců lidu, neboť jednomyslný názor tří profesionálních soudců vyžadoval podporu pěti porotců k rozhodnutí o vině. Po přijetí novely z roku 2011 došlo k posílení postavení profesionálních soudců. Nově jednomyslnému rozhodnutí profesionálních soudců stačí podpora pouze přesně jedné poloviny porotců a naopak, pouze jednomyslné rozhodnutí všech porotců o vině obžalovaného je způsobilé „přehlasovat“ opačný názor profesionálních soudců. Možná se tato poznámka bude zdát nedůležitou, ale pravidlo nadpoloviční většiny porotců pro shledání viny obžalovaného bylo ve Francii po dlouhou dobu považováno za důležitou podmínku toho, aby bylo naplněna myšlenka porotního

¹⁸¹ Speciální otázky mohou sloužit jednak k zpřísnění následně vyměřovanému trestu a jednak k rozdílné kvalifikaci trestného činu jako takového.

soudnictví, kdy je obžalovaný souzen sobě rovnými. Na druhou stranu byli soudci mnohdy frustrováni tím, že je porota složená z laiků může přehlasovat. Poslední vývoj cour d'assises, tedy nejprve zakotvení odvolání proti jeho rozhodnutí a následné snížení počtu porotců ve mne vyvolává dojem, že se francouzští zákonodárci rozhodli odklonit od historicky důležité myšlenky porotních soudů. Cour d'assises v novém složení zvyšuje jistotu, že rozhodnutí bude odrážet přesvědčení profesionálních soudců, které je podpořeno a obohaceno širokou debatou laiků.

Odpovědi na otázky jsou sepsány na tzv. „list otázek“,¹⁸² k němuž je později připojeno odůvodnění rozhodnutí.

V případě, že senát rozhodl o vině obžalovaného, přistoupí předseda soudu k hlasování o trestu, jehož rozmezí určí na základě právní kvalifikace, která vyplynula z odpovědí na předešlé otázky. Podrobnou úpravu této fáze hlasování nalezneme v článku 362 CPP. Trest je postupně konkretizován v závislosti na výsledcích jednotlivých kol hlasování.¹⁸³ Pro přijetí rozhodnutí o výši trestu je potřeba většiny členů senátu. Po prvních dvou kolech hlasování, kdy nebylo dosaženo shody 5 hlasů u soudu prvního stupně a 7 hlasů u soudu druhého stupně na výši trestu, je nejvýše navržený trest škrtnut. Stejným postupem je hlasováno v dalších kolech, dokud není dosaženo potřebného počtu hlasů.

Pro uložení horní hranice trestu odnětí svobody pro jednotlivý trestný čin je vždy nutný souhlas 6 hlasujících v prvním a 8 v druhém stupni.

5.4.6 Vyhlášení rozsudku

Poté, co skončí porada soudu, na které bylo přijato konečného rozhodnutí, předseda senátu znovu zahájí přerušené jednání a za přítomnosti poroty a stran řízení vyhlásí rozsudek. Předseda senátu poučí obžalovaného o možnosti podání odvolání ve lhůtě do 10 dnů od vynesení rozsudku. Po vyhlášení rozsudku se soudní senát odebere k další poradě, v níž projednává přiznání a výši náhrady škody poškozeného. O tomto rozhodují již jen soudci bez přispění porotců. Jejich rozhodnutí je poté,

¹⁸² Une feuille de questions

¹⁸³ CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale*. 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 260

již bez přítomnosti poroty, veřejně vyhlášeno a tvoří tak poslední článek hlavního líčení.¹⁸⁴

5.5 Odvolání

Do roku 2001 nebyl proti rozhodnutí cour d'assises možný žádný opravný prostředek vyjma kasační stížnosti ke cour de cassation.¹⁸⁵ Ve spojení s absencí odůvodnění rozsudku tak francouzské zákonodárství porušovalo závazky spojené s ratifikací evropské úmluvy lidských práv z roku 1988, která zakládá nezbytnost možnosti odvolání k vyšší instanci v rámci trestního řízení v článku druhém sedmého protokolu. Francie argumentovala právě možným podáním kasační stížnosti jako opravného prostředku proti rozhodnutí cour d'assises. Situace se však stala s lety neúnosnou, a tak byli francouzští zákonodárci donuceni, pod tíhou závazků mezinárodního práva, realizovat tzv. „projekt Toubon“ vedoucí ke změně trestního řádu.

Náprava byla zjednána jeho novelou učiněnou zákonem z 15. června 2000, která nabyla účinnosti 1. ledna 2001. Napříště je tak proti rozhodnutí soudu možné podat odvolání k speciálně vytvořenému cour d'assises druhé instance, který případ znovu projedná a rozhodne. Tento soud rozhoduje v obsazení 3 profesionálních soudců a 9 porotců, přičemž pro přijetí rozhodnutí v neprospěch obviněného je třeba alespoň 8 hlasů, což na rozdíl od rozhodování před soudem prvního stupně zaručuje nadpoloviční většinu poroty. Vcelku jasný a jednoduchý princip odvolání, který má jak suspenzivní, tak devolutivní účinky však klade hned několik otázek ohledně efektivity a funkčnosti takto nastaveného systému.

V první řadě je nasnadě otázka, do jaké míry má odvolání devolutivní účinek. Pro francouzské zákonodárce je vůle lidu, garantovaná účastí poroty na trestním řízení absolutní a nezpochybnitelná. Již dříve jsem zmínila zásadu, „*le peuple ne se trompe jamais*“, která přesně vystihuje francouzské smýšlení dodnes ovlivněné revolucí starou více než 200 let, která vyzdvihla francouzský lid na piedestal spravedlnosti. Možnost odvolání se proti rozsudku vyřčeného na základě většinového rozhodnutí poroty byla po dlouhá léta tabuizována, protože se automaticky rovnala

¹⁸⁴ Podrobně o adhézním řízení: CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. *Procédure pénale*. 22. Paris: Dalloz, 2010, str. 261

¹⁸⁵ Srovnej: SUK, Milan. Porotní soud ve Francii - inspirace pro rekodifikaci českého trestního práva. *Soudce*. 1999, I, 3, s. 5-8.

zpochybnění základů francouzského porotního rozhodování.¹⁸⁶ V okamžiku, kdy již situace byla díky nátlaku mezinárodních institucí neudržitelná, a bylo jasné, že zákonná úprava druhého stupně *cour d'assises* je nevyhnutelnou, vyvstala otázka druhá, tedy kdo je oprávněn přezkoumat rozhodnutí přijaté na základě vůle lidu a jakým způsobem by tak mělo být učiněno. Konečná úprava dala základy instituci, která je svým složením nadřazena prvnímu stupni, ale zůstává otázkou, zda zvýšení počtu porotců o 3 je dostatečnou zárukou řádného přezkumu rozhodnutí, proti kterému bylo odvolání podáno. Dalším argumentem proti této instituci je opakující se trauma způsobené obětem, které musí znovu vypovídat. Časová prodleva mezi novými výpověďmi svědků a trestným činem je spolu s organizačními nesnázemi nejsilnějšími argumenty proti nové úpravě, která jakoby jen naoko dostala požadavkům daným mezinárodním právem, ale ve skutečnosti se stala jen druhou šancí obviněného na přezkum jeho případu.

5.6 Zvláštní druhy *cour d'assises*

5.6.1 *Cour d'assises speciale*

Tento speciální soud byl vytvořen v roce 1982 a nahradil tehdejší *cour de sûreté de l'Etat* (soud pro státní bezpečnost). Stal se jedinečnou institucí, která je svým složením, autoritou i závažností projednávaných případů ve francouzském soudnictví zcela výjimečnou. Jeho kompetence byly postupně rozšiřovány až do novely trestního řádu provedené zákonem z 16. prosince 1992, kdy dostal svoji konečnou podobu.¹⁸⁷ V dnešní době se na rozhodování podílí soudní senát složený ze sedmi profesionálních soudců v prvním a z devíti v druhém stupni. Vzhledem ke svému obsazení je na místě otázka, zda je tento soud skutečně soudem porotním, či co jej spojuje s obvykle obsazeným *cour d'assises*. Především zde zůstala zachována zásada kolektivního rozhodování o nejzávažnějších trestných činech, které pro svoji složitost vyžadují v první řadě zvýšenou pozornost během procesu, který trvá mnoho dní a v řadě druhé i vyšší odolnost vůči tlaku veřejnosti a médií

¹⁸⁶ ANGELIN, Henri. *La pratique de la cour d. 4.* Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005, str. 459

¹⁸⁷ Podrobně: ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 122

a konečně vyžadují i vysokou úroveň právního vzdělání, která je pro rozhodování v takovém případě nezbytná.¹⁸⁸

Tento soud se sídlem v Paříži je místně příslušný pro celou Francii a jeho kompetence jsou taxativně vyjmenovány v jednotlivých článcích CPP. Není soudem stálým, jeho jednání se konají pouze několikrát do roka. Jednotlivé případy se projednávají ve lhůtě minimálně 5 dnů, není tak výjimkou i lhůta delší, která by však neměla přesáhnout 6 týdnů. Ročně tento soud zasedá průměrně k 10 – 12 případům.¹⁸⁹

Již od svého vzniku je tato zvláštní instituce oprávněna, podle článku 698-7 CPP, rozhodovat spory o trestných činech vojenských spáchaných v období míru, které jsou obsaženy v knize III Code de justice militaire, avšak jen pokud by hrozilo prozrazení tajemství národní obrany.

Dalším odvětvím patřícím od počátku do kompetence cour d'assises ve speciálním složení jsou trestné činy proti základním národním zájmům, tedy zejména trestný čin zrady nebo špionáže.

Článkem 706 – 25, který byl do trestního řádu vtělen novelou provedenou zákonem z 9. září 1986, byly do kompetence tohoto soudu přidány trestné činy terorismu a organizovaného zločinu.¹⁹⁰ Vůbec poprvé se tak slovo „terorismus“ vtělilo do právního předpisu Francie.¹⁹¹ Vzhledem k závažnosti projednávaných trestných činů a možného negativního dopadu na psychiku porotců bylo francouzskými zákonodárci rozhodnuto, že napříště se jednání o takto závažných skutcích bude konat u speciálně složeného cour d'assises.

Čtvrtým odvětvím trestných činů, pro které je tato zvláštní instituce ustanovena, jsou trestné činy prodeje, výroby a pašování drog, které byly přiřazeny do kompetence cour d'assises posledně zmiňovanou novelou z roku 1992.

¹⁸⁸ Srovnej: GUINCHARD, Serge; MONTAGNIER, Gabriel; VARINARD, André. *Institutions juridictionnelle*. Paris: Dalloz, 2007, str. 634

¹⁸⁹ <http://www.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10030&article=13837> (12.2.2009), <http://panier-de-crabes.over-blog.com/article-29764476.html> (21.8.2016)

¹⁹⁰ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa : L'Harmattan, 2006, 150 stran

¹⁹¹ Stalo se tak v reakci na proces, probíhající na počátku roku 1986 před cour d'assises zasedající v obvyklém složení – tedy 3 soudci a 9 porotců z lidu. Těm bylo po prvním dni hlavního líčení vyhrožováno a několik jich poté odmítlo rozhodovat v dané kauze ze strachu o bezpečnost svoji i své rodiny. Jednání soudu bylo přerušeno a hlavní líčení proběhlo znovu v odlišném složení poroty.

5.6.2 Cour d'assises pro mladistvé

Již zákonem z 22. července 1932 byla ve francouzském trestním právu zakotvena odlišná trestní úprava pro mladistvé pachatele trestných činů. Vznik samostatného soudu „*cour d'assises des mineurs*“ na sebe nenechal dlouho čekat a zákonem z 2. února 1945 se nesmazatelně vepsal do právního řádu Francie.¹⁹² Věcně i místně se jeho působnost kryje s působností cour d'assises. Skutečnost, která jej odlišuje, můžeme najít ve složení soudního senátu, v kterém mohou zasedat pouze speciálně školení soudci. Porota se volí shodným způsobem, takže i o trestných činech mladistvých ve věku 16-18 let rozhoduje šestičlenná porota v prvním a devítičlenná v druhém stupni.¹⁹³

Hlavní líčení je zpravidla neveřejné, též informace, které jsou určeny veřejnosti a sdělovacím prostředkům, jsou omezeny. Při závěrečné poradě hlasuje soud po vyslovení viny o nezbytnosti uložení trestu, nebo jeho případném zmírnění vzhledem k věku obviněného. Zvláštní důraz se přitom neklade na tvrdost rozhodnutí, nýbrž na možnou převýchovu mladistvého.

¹⁹² Dnešní úpravu nalezneme v zákoně ze dne 11. února 2004, který obsáhle novelizoval tehdejší úpravu

¹⁹³ ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 120

6 Navrhovaná úprava de lege ferenda

6.1 Aktuální stav a hlavní body jeho kritiky

Úprava účasti laického prvku v trestním řízení byla, je a nejspíš i bude předmětem mnoha diskusí jak na poli akademickém, tak i v justiční praxi. Stávající úprava vykazuje četné nedostatky a je podrobována čím dál častěji ostré kritice z řad soudců, politiků i veřejnosti.

Hlavní výtky lze shrnout pod následujícími několika body.

6.1.1 Historické překonání potřeby laiků v trestním řízení

V první řadě jde o námitku překonání potřeby laického prvku v trestním řízení společenským vývojem doby. S tímto argumentem lze souhlasit pouze za předpokladu, vnímáme-li funkci přísedících jako pouhý pozůstatek právní úpravy zakotvené zákonem o zlidovění soudnictví z roku 1948, kdy byli soudci z lidu vybíráni na základě jejich politické spolehlivosti a stali se kontrolou nezávislých soudců v jejich rozhodování. Dnešní úprava i můj návrh jsou však postaveny na přísedících, jakožto partnerech předsedů senátu, kteří svými zkušenostmi mohou i v dnešní době přispět k poznání skutečného stavu projednávané věci.¹⁹⁴

6.1.2 Složení přísedících

Z celkového počtu 5 671 přísedících tvoří 61% z nich osoby starší 60 let a zhruba jednu čtvrtinu tvoří dokonce přísedící starší 70 let, tedy ve věku překračujícím maximální věk pro výkon soudcovské funkce.¹⁹⁵ Velkou část přísedících tak dnes tvoří penzisté a státní úředníci. Jen málo z nich má právnické či vysokoškolské vzdělání. Aktivita či spíše pasivita, kterou přísedící během řízení projevují, je jen dalším problémem, který vrhá na tuto funkci stín pochybností. Často je slabý zájem o projednávanou věc způsoben tím, že přísedící dané problematice nerozumějí a ani rozumět nemohou. Při projednávání právně složitějších věcí jsou tak tito laici odkázáni pouze na výklad, který jim poskytne předseda senátu v průběhu závěrečné

¹⁹⁴ Není v tomto směru od věci připomenout, že poroty zasedaly již za první republiky, kdy osvědčily svoji funkčnost například tím, že odmítly na dvakrát potrestat Karla Havlíčka Borovského za jeho písemné projevy.

¹⁹⁵ 284 ve věku 30-39 let, 779 ve věku 40 – 49 let, 1133 ve věku 50-59 let, 2014 ve věku 60 – 69 let, 1461 ve věku nad 70 let (zdroj, soudní statistiky, březen 2016 citováno dle bílé knihy justice, zdroj: http://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2016/06/1139_001.pdf (11. 9. 2016)

porady senátu. Při jednání pak často působí dojmem, že je projednávaná věc vlastně příliš nezajímá a jsou v senátu pouze „do počtu“.

6.1.3 Zajištění účasti přísedících na jednání

V praxi se vyskytují i časté problémy se zajištěním účasti přísedících na každém jednání ve věci. V případě skupinových trestních věcí, či věcí, které jsou skutkově velmi složité, může být trestní řízení vedeno i několik let. V těchto věcech tak hrozí vysoké riziko opakovaného dokazování a s tím i nárůst délky řízení. Jediným možným řešením takové situace je na základě ustanovení § 197 trestního řádu ustanovit náhradního přísedícího. Náhradní přísedící má při hlavním líčení postavení člena senátu. Porady a hlasování se však zúčastní jen v tom případě, je-li přibrán na místo přísedícího, kterému zabránila nějaká překážka v další účasti na hlavním líčení. Při odročování hlavního líčení musí brát předseda senátu ohled jak na pracovní, tak na mimopracovní vytížení přísedících, což může vést až k neúměrnému prodlužování projednávání dané věci.

6.1.4 Finanční ohodnocení přísedících

V neposlední řadě se jeví problematickým i finanční ohodnocení přísedících. Odměna soudců za výkon jejich funkce je prezentovaná jako jedna ze záruk jejich nestrannosti, nezávislosti a neovlivnitelnosti. Finanční odměny, které jsou vypláceny přísedícím, jsou spíše jen symbolické a zdaleka neodpovídají důležitosti funkce, kterou laici v trestním řízení zastávají. Přísedící vykonává svoji funkci pravidelně a dlouhodobě, není tak ani možné vnímat ji jako mimořádnou událost zvláštního významu, jako je tomu na příklad právě ve Francii či v zemích anglosaského systému práva.

Při složení senátu z jednoho soudce a dvou přísedících a při rovnosti jejich hlasů, se tak nabízí otázka, čím je garantována nestrannost a neovlivnitelnost těchto dvou třetin senátu.

6.1.5 Administrativní a finanční zátěž spojená s jejich volbou a odměnami

Roční náklady spojené s volbou a odměnami přísedících činili v roce 2013 částku 13 416 803,71 Kč, v roce 2014 pak 13 687 757,92 Kč. Mnozí kritici tohoto institutu tvrdí, že jde o náklady neúměrně vysoké. Při vědomí výdajů státního rozpočtu

plánovaných pro rok 2016 ve výši 1 181 mld. Kč,¹⁹⁶ se domnívám, že tomu tak není. Naopak mám za to, že je zde v době prosperity státu prostor pro jejich navýšení vyvážené zefektivněním zapojení laiků do trestního řízení.

Dalšími, nejčastěji zmiňovanými argumenty proti účasti laiků v trestním řízení jsou:

1. *názor, že vliv přisedících na právní kulturu je do jisté míry zanedbatelný či dokonce negativní,*
2. *nezájem o výkon této funkce ze strany veřejnosti,*
3. *neznalost právních předpisů a spisu přisedícími,*
4. *administrativní zátěž spojená s jejich volbou a odměnami,*
5. *snadná ovlivnitelnost profesionálními soudci,*

Z výše uvedeného vyplývá nezbytná změna v systému organizace zapojení laiků v trestním řízení. Stávající stav je skutečně neudržitelným, vyvolává pochybnosti a mnohdy i snižuje důvěru justice jako takové.

6.2 Návrhy řešení předkládané ministerstvem spravedlnosti

Ministerstvo spravedlnosti vedené JUDr. Jiřím Pospíšilem předložilo v roce 2009 vládě návrh zákona, kterým měla být bez náhrady zrušena účast přisedících v trestních senátech okresních soudů.¹⁹⁷ Vzhledem k tomu, že u okresních soudů působí pouze senáty složené z profesionálního soudce a dvou přisedících laiků, bylo by přijetím navrhované úpravy zrušeno u okresních soudů senátní rozhodování jako takové. Napříště by ve všech věcech rozhodoval pouze jediný soudce. V případě rozhodování krajských soudů jako soudů prvního stupně počítala navrhovaná úprava se zachováním stávající podoby trestních senátů s konstatováním, že je, s ohledem na závažnost projednávaných věcí, zachování laického prvku opodstatněné. Tento návrh byl však vrácen legislativní radou a k jeho opětovnému projednání dosud nedošlo.

¹⁹⁶ <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2015/poslanecka-snemovna-schvalila-statni-roz-23323> (10. 8. 2016)

¹⁹⁷ Tento návrh se věnuje i otázce zrušení účasti přisedících v občanskoprávních respektive pracovněprávních senátech okresních soudů, nicméně vzhledem k zaměření této práce jim nebude věnována taková pozornost.

O sedm let později, konkrétně v květnu roku 2016 představil současný ministr spravedlnosti JUDr. Robert Pelikán, Ph.D. další z kapitol tzv. Bílé knihy justice týkající se právě přisedících. Bílá kniha justice má představovat dlouhodobou koncepci pro směřování justice, má z ní být zřejmé, jak má ve střednědobém horizontu deseti let vypadat soudní systém, pravidla pro výběr soudců či soudcovská samospráva.¹⁹⁸ V části, která se věnuje přisedícím, je rámcově shrnuta jejich kritika. Zajímavá jsou statistická data, která se věnují počtu přisedících, když z celkového počtu 5 671 přisedících, jich u okresních soudů zasedá 4 740 oproti 931 přisedícím u krajských soudů. S počtem přisedících u jednotlivých soudů souvisí i otázka nákladů. Náhrady přisedícím činili v roce 2014 u okresních soudů 10 198 468,42 Kč oproti 3 489 289,50 Kč u soudů krajských. Předkládaný návrh řešení otázky přisedících se pak o tato data opírá a navrhuje, aby (stejně jako v případě návrhu z roku 2009) byl institut přisedících u okresních soudů zcela zrušen a náklady takto uspořené byly použity na odměny či vzdělávání přisedících u krajských soudů. Dle předloženého návrhu by tak byl jednoduše odstraněn i problém s nedostatkem přisedících, neboť jich je pro zajištění rozhodovací činnosti okresních soudů potřeba několikanásobně více než pro zajištění rozhodovací praxe u soudů krajských.

Oproti návrhu JUDr. Jiřího Pospíšila pak současný ministr spravedlnosti navrhuje dvě varianty úpravy účasti přisedících u krajských soudů. První z nich je zachování současného stavu a druhou změna složení senátů a nahrazení alespoň jednoho přisedícího profesionální soudcem. Bílá kniha justice se věnuje i otázce postupu při výběru přisedících. Navrhuje, aby došlo ke zpřesnění úpravy, neboť se v praxi stává, že si zastupitelstva obcí či krajů buď nevyžádají stanovisko předsedy soudu k navrženým přisedícím, nebo k takovému stanovisku nepřihlédnou. V současnosti je otázka platnosti takového jmenování přinejmenším sporná a neexistuje na ni jednotný názor. Návrh Bílé knihy justice však směle pokračuje alternativou zakotvení občanské povinnosti účastnit se soudního sporu jako přisedící v případě, kdy je k tomu vybraná osoba soudem vyzvána s tím, že by soudy přisedící vybíraly ze seznamu oprávněných voličů. Bílá kniha justice nabízí i další možnosti změn. Jednou z nich je prodloužení funkčního období přisedícího na 10 let, či jeho

¹⁹⁸ Zdroj: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Ministr-spravedlnosti-chysta-ve-spolupraci-se-soudy-Bilou-knihu-justice-367775> (11. 9. 2016)

pevné spojení s určitým senátem. Ministerstvo spravedlnosti dále navrhuje zvýšení spodní věkové hranice pro výkon funkce přisedícího na 40 let.

Neposlední otázkou, které se tato kapitola Bílé knihy justice věnuje, je pak odměňování přisedících. Ministerstvo spravedlnosti konstatuje, že by měl být výkon funkce přisedícího vnímán především jako čestná funkce s poskytnutím náhrad, než primárně jako výdělečná činnost za účelem dosažení zisku. Připouští však, že je navýšení náhrad pro přisedící nezbytné a obratem se vrací k výhodám, které by nabídlo přijetí návrhu na zrušení účasti laiků v trestních věcech u okresních soudů.

V závěru kapitoly Bílé knihy justice věnující se přisedícím, ministerstvo spravedlnosti shrnuje, že *by navržené změny měly vést k zajištění vyšší míry důvěryhodnosti a srozumitelnost soudního rozhodování a s tím související i větší efektivitě rozhodovacího procesu. Zároveň v důsledku zavedení navrhovaných opatření, by mělo dojít k vyřešení nejpalcivějších problémů souvisejících s otázkou přisedících, a to zejména k vyřešení jejich nedostatku a zajištění větší diversity, k nezávislému přidělování přisedících k jednotlivým kauzám, navýšení náhrad za výkon této funkce či pozitivnějšímu mediálnímu obrazu.*

Nasadě je však otázka skutečné efektivity tohoto návrhu, který ve své podstatě pouze eliminuje přítomnost laiků u okresních soudů. Tímto opatřením má být zajištěno dostatek financí i osob pro soudy krajské. Problém tak není řešen, ale je částečně eliminována jeho část tak, aby vytvořila prostředky pro zdánlivé řešení části druhé.

Navržený koncept se, dle mého názoru, vyhýbá odpovědi na tu nejdůležitější otázku. Jaká je, nebo by měla být, role přisedících v trestním procesu?

V současné době již není důvod se domnívat, že by přítomnost laických přisedících měla mít v trestním řízení úlohu jakéhosi politického korektivu, jak tomu bylo před rokem 1989. Stejně tak již není důvod pochybovat o apolitičnosti, zákonnosti a spravedlnosti rozhodování dnešních profesionálních soudců. Laičtí soudci, porotci či přisedící však nejsou přínosem jen v okamžiku zkoumání skutkové podstaty a děje trestného činu, kdy díky svým zkušenostem a vnímání, které není poznamenané soudcovskou rutinou každodenního rozhodování, ale také - a to zejména - zůstávají nezastupitelným projevem demokracie výkonu justice. Když

onou „demokracií“ mám na mysli aktivní začlenění lidu do všech sfér veřejného života společnosti.

Přítomnost laiků v průběhu hlavního líčení a závěrečné porady nutí předsedy senátů k sebereflexi argumentace, kterou odůvodňují svá rozhodnutí. Je třeba poznamenat, že obzvláště v trestním řízení, které je nejintenzivnějším zásahem do života člověka a prosazováním státní moci, je přítomnost zástupců laické společnosti nadmíru důležitá.¹⁹⁹ Vytváří spojnici mezi veřejností a světem justice, která by neměla být z našeho právního řádu v žádném případě vymazána.

Pokud se smíříme s tím, že budou přisedící doplňovat senát trestního soudu jen „na oko“ pak skutečně můžeme ponechat stav věci, tak jak je nyní. Většina běžných občanů ani neví, že laičtí přisedící existují. Těm, kdo tuto funkci vykonávají, bude mírně zvýšena výše náhrad, ale v důsledku k žádným změnám nedojde. Nemohu souhlasit ani s návrhem snížení počtu přisedících u krajských soudů ze dvou na jednoho s tím, že by druhého nahradil profesionální soudce. Při poměru dva soudci a jeden laik, již skutečně není možné vnímat přisedícího jako cokoliv jiného než jen pozorovatele soudcovské práce, neboť každý kdo by tuto funkci zastával, bude dobře vědět, že jeho hlas na rozhodnutí ani nemusí mít žádný vliv.

Pokud se však ztotožníme s myšlenkou, dle které by přisedící měly být spojením mezi světem laiků a světem justice, je třeba přemýšlet o mnohem odvážnější změně.

V současné době probíhá příprava rekodifikace trestního práva procesního. Přestože by se přímo nabízelo v této souvislosti upravit rovněž obsazení jednotlivých soudů zástupci veřejnosti, zákonodárce se tomuto kroku vyhýbá a úpravu prozatím ponechává v nezměněné podobě.

Jak je vidět, předkládané návrhy směřovaly buď k zachování současného stavu, nebo k omezení zastoupení laické veřejnosti v trestním řízení, avšak neposkytovaly prostor diskusi nad možností opačnou, tedy rozšíření soudního senátu, přestože i ta by byla v našich poměrech možná a v mnohém přínosná.

Pokud si pokládám otázku, jaký je smysl zapojení laické veřejnosti do trestního řízení, nacházím odpověď v nejedné odborné publikaci a konstatuji, že lze hovořit

¹⁹⁹ Shodně uvádí např. ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex, 1999, str. 191

o dvou důležitých aspektech. Prvním z nich je demokratizace a legalizace soudního rozhodování, druhým pak jeho laicizace.²⁰⁰ Již Prof. JUDr. Pavel Šámal Ph. D. ve své monografii *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému* uvádí: „...zejména z hlediska zásady kolektivního rozhodování a účasti laiků na tomto rozhodování je třeba dát, zejména u závažných trestných činů, přednost kolektivnímu rozhodování se zachováním poměrně široké účasti laiků“²⁰¹, když argumentuje větší důkladností při posouzení věci, větší nestranností a snížením možnosti ovlivnění senátního rozhodování.

Můj návrh změn v konceptu zákona o soudech a soudcích si neklade za cíl vytvoření perfektní analýzy dané problematiky, avšak snaží se upozornit na možnosti, na které nebylo v české legislativě pamatováno a otevřít tak další diskusi o tomto tématu. Ve svém návrhu vycházím zejména z úpravy soudnictví z období první republiky, ze zkušeností a poznatků aktuální úpravy francouzské justice a chodu cour d'assises jako představitele porotního soudu v rámci kontinentálního práva. S ohledem na principy trestního řízení se snažím reagovat a řešit výše nastíněné problémy komplexně, s důrazem na zachování účasti laiků v trestním řízení jako projevu demokracie výkonu justice a zároveň jako prostředku jejího zlidštění a otevření se veřejnosti.

6.3 Navrhované řešení otázky účasti laiků u okresních soudů

V první řadě je nutné upřesnit, pro kterou kategorii trestných činů by byl rozšířený senát příslušný. V současné době se laici podílejí, jak již bylo napsáno výše, na rozhodování jak soudů okresních, tak i krajských. A právě jejich zapojení v rozhodování u okresních soudů je nejvíce diskutováno. Zatímco jedni považují účast přisedících při jednání za nadbytečnou, druzí poukazují na to, že i u okresních soudů jsou projednávány trestné činy, jejichž závažnost si účast laiků vyžaduje. Vždyť pokud by došlo ke zrušení senátního rozhodování u okresních soudů, byly by i trestné činy jako zabití (§141 odst. 1 TZ), obchodování s lidmi (§168 odst. 1 a 2 TZ) či pohlavní zneužití (§187 odst. 1 a 2 TZ) rozhodovány jen jedním soudcem na místo tříčlenného senátu.

²⁰⁰ PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přisedící ano či ne?. *Trestněprávní revue*. 2010, 9, 7, str. 207

²⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex, 1999, str. 206

Domnívám se, že by účast laiků na rozhodování okresních soudů měla být zachována v podobě, jakou známe dnes, tedy profesionální soudce spolu se dvěma přísedícími. Stejně tak by měl zůstat zachován i ve způsobu jejich ustanovení, který by i napříště probíhal formou volby zastupitelstvy navrhovaných kandidátů. Zachování laického prvku i na nejnižší úrovni trestního soudnictví je dle mého názoru potřebné. Případy projednávané v současné době v prvním stupni senátem okresního soudu mnohdy představují závažné porušení zájmů ochrany společnosti - navrhované projednávání samosoudcem i v těchto případech se mi jeví neadekvátní zejména z hlediska vážnosti a autority rozhodnutí, které má působit nejen represivně, ale vůči pachateli trestného činu i výchovně. Obžalovaný z trestného činu není v případě senátního rozhodování odsouzen pouze na základě rozhodnutí jednoho člověka, ale stojí tváří v tvář kolegiu, které jen zdůrazňuje závažnost jím spáchaného trestného činu.

Pokud volím zachování stávající úpravy na úrovni okresních soudů, dodávám, že by se tak mělo stát za současného zvýšení náhrad vyplácených zvoleným přísedícím. Vzhledem k tomu, že jen málokterému zaměstnavateli se dnes chce uvolnit svého zaměstnance, měla by být zvážena rovněž možnost benefitů určených zaměstnavatelům, kteří mají ve svém kolektivu aktivně působící přísedící. Důvod je zřejmý, přísedící v produktivním věku bude moci po skončení výkonu své funkce přenést svoji zkušenost mezi své vrstevníky, což by mohlo zajistit širší informovanost veřejnosti

Na druhou stranu by měla být přísedícím uložena povinnost účastnit se vzdělávacího programu, v rámci něhož by byli seznámeni se základními předpisy trestního práva procesního i hmotného, se zaměřením na jejich uplatnění v budoucí praxi.²⁰² Spíše než otázku zachování či nezachování laické účasti u okresních soudů bychom měli řešit, jakým způsobem učinit výkon této funkce atraktivnějším pro veřejnost a dodat mu prestiž, kterou si jistě zaslouží. V současnosti jen málokdo z laiků ví, že u okresních soudů rozhodují laici a již téměř nikdo nezná způsob jejich výběru. V případě, že by se výkon funkce přísedícího stal poctou tomu, kdo tuto funkci zastává namísto toho, aby nebylo jisté, zda vůbec bude dostatek přísedících,

²⁰² Podobně dle http://www.denik.cz/z_domova/soud_prisedici_duchodci_20080426.html# navrhol stejnou úpravu i ministr Pospíšil jako jednu z možných variant budoucí úpravy funkce přísedícího v rámci české justice.

bylo by možné vybírat z většího počtu kandidátů a zajistit tak i odbornou specializaci přisedících, kteří by tak mohli být pro jednotlivé případy velkým přínosem.

V tomto směru by mohla být jistě dobře nápomocna média. Různé reality show ze soudního prostředí se těší nebývalé pozornosti široké veřejnosti. Nejednou jsem se ve své advokátní praxi setkala s dotazem klienta, zda řízení před soudem bude probíhat tak, jako v televizi. Přestože se reálná řízení před soudy nemohou v dynamice rovnat těm televizním, jsem přesvědčena, že svět justice je pro běžného člověka poutavým místem, do kterého by chtěl nahlédnout jinak, než z lavice určené jeho přímým účastníkům. Je škoda, že návrhy ministerstva spravedlnosti tento potenciál neumějí využít a zúročit. Jistě není tak dobře počitatelný jako finanční úspory, ale jeho dopad by mohl být o to výraznější.

6.4 Navrhované řešení otázky účasti laiků u krajských soudů

Zásadní změnu by měla zaznamenat zejména úprava senátního rozhodování krajského soudu v prvním stupni. Závažnost trestných činů zde projednávaných budí pozornost veřejnosti a často jsou tyto případy doprovázeny zvýšeným zájmem médií. Právě zde je změna nejžádanější a bude mít největší dopad na vnímání justice jako takové, stejně jako jejích rozhodnutí.

Mnou navržená koncepce počítá s rozšířením senátu krajského soudu jak na straně profesionálních soudců, tak na straně laické veřejnosti. Možný argument nepotřebnosti takového rozšíření, založený na vývoji procesu směrem ke sporu stran, kde soudce tvoří pouhého pozorovatele, není v tomto případě na místě, a to právě vzhledem k závažnosti projednávaných trestných činů. Právě naopak - moje úvaha směřuje k projednání, s ohledem na míru nebezpečnosti takového činu pro společnost, které by mělo být vedeno zkušenostmi profesionálního soudce s podporou senátu, který by vzbuzoval nejen autoritu, ale i respekt k rozhodnutí přijatého na základě hlasování kolegia soudců a laiků.

Jasným argumentem zachování a možného rozšíření laické účasti na trestním řízení je právě snaha o zvýšení zájmu laické veřejnosti na výkonu justice a posílení její víry ve spravedlivé rozhodování. Kanadská Komise pro právní reformu ve své „Zprávě o porotě“ uvedla velmi pěkné přirovnání: „... porota zahrnuje veřejnost přímo v ústřední úloze systému trestní justice, zabezpečuje prostředky,

prostřednictvím kterých se veřejnost může seznámit s fungováním, přičemž pro veřejnost je toto jednání jako „okno“ do systému trestní justice.“²⁰³

Účast laiků na trestním řízení tvoří spojnici mezi veřejností a soudy a přispívá tak velmi významně k tolik proklamované transparentnosti justice. Naproti tomu odstranění laiků v trestním řízení by vedlo k její izolaci a odcizení. V případě, že by rozhodnutí o nejzávažnějších trestných činech byla přijímána kolegiem soudců profesionálů, je na místě otázka, nakolik by taková rozhodnutí byla přijímána laickou veřejností. Jistě nikdo nemůže zpochybnit kvalifikaci a odbornost soudců, kteří by v takovém případě posuzovali daný případ jak po stránce skutkové, tak právní. Diskutabilní je ovšem dopad a širší účinek takového rozhodnutí na společnost jako celek. Domnívám se proto, že je naprosto nezbytné zachovat účast laiků v trestním řízení, avšak souhlasím s nutností změny úpravy s důrazem na otázky ošetření hlavních nedostatků stávajícího systému při současném zachování vysoké profesionality rozhodování.

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., zakotvil v českém právním řádu rozdělení trestných činů v závislosti na druhu zavinění a délce trestu odnětí svobody, který je za jejich spáchání možno udělit, na přečiny a zločiny. Na základě ustanovení § 14 TZ považujeme za přečiny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou pak všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákoníku přečiny. Trestní zákoník dále vymezuje zvlášť závažné trestné činy, za jejichž spáchání lze uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

V nové úpravě lze tak nalézt obdobné rozlišení, jaké nalzáme i ve francouzské právní úpravě (contraventions, delits, crimes).²⁰⁴ Nicméně francouzské trestní právo je vůči pachateli trestného činu daleko přísnější než české. Nelze proto jen jednoduše říci, že by rozšířený senát mohl být příslušný pouze v rozhodování o zvlášť závažných trestných činech. Pro ilustraci volím srovnání několika příkladů trestných činů. Když největší rozdíl vidíme u trestného činu znásilnění, kde je ve Francii příslušným porotní soud cour d'assises, zatímco u nás

²⁰³ Law Reform Commission of Canada: Report on Jury, Law Reform Commission of Canada, Ottawa, Ministry of Supply and Services Canada, Ottawa 1982, str. 5 - citováno dle: ŠAMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex, 1999, str. 215

²⁰⁴ Dokonce i hranice výše trestní sazby trestu odnětí svobody, která jednotlivé skupiny trestných činů odlišuje, je shodná s francouzskou úpravou.

by o takovém činu rozhodoval okresní soud a v případě zrušení senátního rozhodování by o takovém činu rozhodoval jediný soudce.

Srovnání délky trestů odnětí svobody u vybraných trestných činů v České republice a Francii.

Trestný čin	Délka trestu odnětí svobody, jenž lze za spáchání trestného činu uložit (Ustanovení zákona*)	
Vražda	10 - 18 let (§ 140 odst. 1 TZ)	až 30 let (Art. 221 - 1 CP)
Vražda dítěte mladšího 15 let	15- 20 let nebo výjimečný trest (§ 140 odst. 3 TZ)	na doživotí (Art. 221 - 2 CP)
Znásilnění	2 - 10 let (§185 odst. 2 TZ)	až 15 let (Art. 222-23 CP)
Znásilnění dítěte mladšího 15 let	5 - 12 let (§185 odst. 3 TZ)	až 20 let (Art. 222-24 CP)

*TZ -trestní zákoník č. 40/2009 Sb.
CP - Code penal č. 92-686 z 22. července 1992

Doplním ještě zajímavou myšlenku JUDr. Libora Vávry, předsedy Městského soudu v Praze, který do budoucna vidí jen dvě možné cesty. Buď přisedící zrušit úplně, nebo je nechat rozhodovat jen v takových případech, kde došlo k usmrcení člověka. Omezit jejich působení na velmi lidské - pudové zločiny.²⁰⁵

6.4.1 Velký senát

Velký senát by zasedal při projednávání trestných činů, pro které je v současné době příslušný rozhodovat v prvním stupni krajský soud.²⁰⁶ Takto ustanovený velký senát by zasedal ve složení tří soudců z povolání a pěti laiků, kteří

²⁰⁵ <http://www.ceska-justice.cz/2014/11/proc-nezavest-porotni-system-prilis-mnoho-otazek-k-prisedicim-v-ceskem-soudnictvi/>

²⁰⁶ Nebráním se ani možnosti dalšího zúžení, které by vedlo k tripartici trestných činů, tak jak je v dnešní době zná francouzská úprava.

by si byli v rozhodování o vině i trestu rovni v síle svých hlasů s profesionálními soudci. Tento návrh je založen na myšlence radikální změny jak samotné podoby senátu, tak jak ho známe dnes, ale především jeho vnímání veřejností nebo samotnými přísedícími laiky. Stal by se z něj institut demonstrující nejen soudcovskou spravedlnost, ale i spravedlnost občanskou, lidskou. Výkon funkce laického přísedící by se stal prestižním, demonstroval by otevřenost justice veřejnosti a zapojoval by ji do jejího výkonu, což by přispělo nejen k výraznému zvýšení důvěry v justici jako takovou, ale i jejích rozhodnutí.²⁰⁷ Účast laických přísedících by neměla být napříště vnímána jen jako formální a nic nepřinášející, ale naopak, přísedící by se stali rovnocennými partnery soudního sboru v rozhodování o nejzávažnějších trestných činech.

6.4.1.1 Tři profesionální soudci v čele senátu

Soudní dvůr velkého senátu by měl být představován předsedou a dvěma přísedícími z řad profesionálních soudců²⁰⁸, kteří by byli výlučně kompetentní k přijímání rozhodnutí v procesních otázkách hlavního líčení (či jiného typu zasedání soudu). Takto sestavený tým profesionálů by měl být nápomocen laikům v případě nejasností a měl by vytvářet rámec, ve kterém se bude rozhodování laiků utvářet. Základní zásadou by měla být absolutní nestrannost soudního sboru, který svůj konečný názor projeví až během závěrečné porady v tajném hlasování. Domnívám se, že navýšení soudního sboru je zejména otázkou finanční, po personální stránce je již překonán stav nedostatku soudců z porevolučního období.

Vůdčí roli by zastával po vzoru francouzské úpravy předseda senátu, který by vedl celé hlavní líčení včetně dokazování. Otázkou do jisté míry zůstává, zda by se měl zachovat systém známý u cour d'assises, kdy je předseda senátu jediným, kdo je dopředu seznámen se spisem případu, nebo zda se přiklonit k názoru, že by spis měli mít nastudováni i ostatní soudci soudního senátu tak, aby se již před

²⁰⁷ Z vlastních zkušeností z rozhovorů s porotci u cour d'assises jsem přesvědčena o prospěšnosti této úpravy. Laici, kteří jsou vybráni, aby rozhodovali o nejtěžších trestných činech, se nejprve obávají výkonu této funkce, během hlavního líčení však za pomoci soudního sboru nabývají jistotu, sledují dění s nejvyšší pozorností a během přestávek případ probírají a diskutují o něm. Po vynesení rozsudku mi do jednoho sdělili, že justice už pro ně nikdy nebude stejným pojmem jako předtím. Obdivovali práci soudců a jejich schopnost pozorovat a rozhodovat. Domnívám se, že právě tento pocit a jeho přenesení nejen na členy rodiny těchto přísedících, ale do celé společnosti je právě největším přínosem, který můžeme rozšířením a zviditelněním této funkce získat.

²⁰⁸ Pojmenování "přísedící" je voleno s ohledem na francouzské slovo "assesseur" - v případě, že by byl před jednáním s obsahem spisu seznámen pouze předseda soudu, jeví se mi toto označení příhodné.

zahájením hlavního líčení mohli poradit o jeho průběhu a o pořadí prováděných důkazů. Přikláním se však k první variantě, která se zdá praktičtější. Okolnosti trestných činů projednávaných v prvním stupni u krajského soudu mohou být velmi složité a jejich nastudování časově náročné. Předseda soudu by měl mít před zahájením úplnou představu o většině důkazů, které mají být v řízení prováděny tak, aby senát rozhodoval v co možná nejkratším čase bez opakovaného odročování hlavních líčení.

6.4.1.2 Pět laiků

Uvědomuji si, že počet pěti laiků je vysoký, domnívám se však, že je u krajského soudu adekvátním vzhledem k závažnosti zde projednávaných případů v prvním stupni. Zároveň tento počet zaručuje vznik suverénního kolektivu, který reprezentuje průřez skladby společnosti. Jednotliví laici jsou si navzájem oporou, zesiluje se tak dojem soudržnosti a neinklinují takovou měrou k vlivu profesionálního sboru jako v případě stávajícím, tedy jeden soudce a dva laici či v mnohdy navrhované variantě tři soudců a dvou laiků či dokonce dvou soudců a pouze jednoho laika, kde je jejich role již skutečně spíše symbolická.

Zásadní změna by dle mých úvah zasáhla i proces výběru porotců, který by napříště probíhal losováním z volebních seznamů, přičemž podmínky výkonu funkce by byly stejné jako stávající, tedy:

- české občanství,
- plná způsobilost k právním úkonům,
- bezúhonnost,
- dosažení věkové hranice 30 let.²⁰⁹

Ke spodní věkové hranici si dovoluji podotknout, že nevidím důvod pro její navyšování na 40 let, jak je navrhováno bílou knihou justice. Více jak polovina z celkového počtu odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody jsou osoby mladší 40 let.²¹⁰ Mají-li být tyto osoby souzeny obě rovnými, je nezbytné, aby jim laičtí porotci byli věkově blízko. Nehledě na to, že zasedání v porotním soudu

²⁰⁹ Po vzoru ostatních evropských zemí, ve kterých je účast laiků na trestním řízení zakotvena, by bylo možné stanovit i horní hranici vhodného věku k výkonu této funkce. Z příkladů uvedených v kapitole komparace se nabízí rozmezí 60 – 70 let.

²¹⁰ Viz údaje ze statistické ročenky vězeňské služby České republiky pro rok 2015 dostupné http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka_2015.pdf (18. 9. 2016) detailněji viz příloha č. 3

by mělo mít výrazný preventivní účinek na jeho laické aktéry, a bylo by proto dobré, aby tito měli možnost zasedat po boku profesionálů dříve než ve svých 40 letech.

Z ročních seznamů, které by byly sestavovány krajskými zastupitelstvy, by byli jednotliví porotci vybíráni krajským soudem vždy ad hoc k projednání příslušného případu. Tento způsob by zajistil rozmanitost přisedících jak v jejich povolání, tak i stáří, čímž by odpadla tolik vytýkaná skutečnost, kdy v současné době vykonává tuto funkci většina přisedících důchodového věku.

Tento systém výběru přisedících by jistě ovlivnil i dění u okresních soudů, kde by byla zachována stávající úprava (viz. Výše). U již vylosovaných přisedících by totiž mohlo dojít k vzbuzení zájmu o výkon justice, realizovatelného na nižším stupni v podobě volených přisedících. Tím by došlo k oživení soudních senátů i na úrovni okresních soudů a odstranění jednoho z nejkřiklavějších problémů stávající úpravy.

Dalším pozitivem by byla i skutečnost zakotvení funkce laického přisedícího velkého senátu coby občanské povinnosti, její výkon by tedy již nezávisel na souhlasu přisedícího a možnost fakultativního vymanění by byla možná jen na základě zvláště závažných, taxativně vymezených důvodů.²¹¹ Nesouhlasím s návrhem obsaženým v Bílé knize justice, aby každý měl možnost výkon této funkce odmítnout před tím, než do ní bude jmenován. Stejně jako není možné odmítnout pravidla školního vzdělávání, resp. povinnou školní docházku, nemělo by být možné, bez vážného důvodu, odmítnout výkon této funkce, která by mohla vzdělat každého, kdo ji bude zastávat, ve světě justice.

Zároveň by byla stanovena povinnost zaměstnavatele uvolnit vylosovaného porotce ze zaměstnání na dobu nezbytně nutnou k projednání případu včetně obligatorní refundace mzdy. Tímto opatřením by klesly náklady státu spojené s ustanovením laických přisedících jen na náhradu cestovních výdajů a stravného.

6.4.2 Průběh hlavního líčení

Myšlenka porotního rozhodování je založena na účasti laiků v průběhu hlavního líčení. O otázkách, které soud rozhoduje před zahájením hlavního líčení, by rozhodovalo kolegium profesionálních soudců, či pouze předseda senátu. Průběh

²¹¹ Počítám s podobnou úpravou, jaká funguje u cour d'assises, kdy výkonem funkce přisedícího počíná běh pětileté lhůty, po kterou nemůže být dotyčný opětovně ustanoven.

hlavního líčení by byl zachován ve stejné podobě, jakou má dnes. Přikláním se k tomu, aby po vzoru úpravy zákona č. 232/1946 Sb., byli porotci na začátku hlavního líčení poučeni o zákonných znacích trestného činu, který je předmětem obžaloby, i o významu právních pojmů vyskytujících se v obžalobě. Hlavní líčení by následně bylo vedeno předsedou soudu, který by též vedl průběh dokazování. V případě dotazů ze strany laické části senátu bych doporučila, aby tyto byly napsány a postoupeny předsedovi senátu, který je přednese. Po skončení dokazování by předseda senátu hlavní líčení přerušil a odebral se spolu se dvěma soudci k poradě o seznamu otázek, který by byl podkladem konečného rozhodnutí, tak jak tomu bylo v případě porotních soudů za první republiky a jak tomu stále je dle francouzské úpravy cour d'assises. Seznam otázek by byl sestavován výhradně profesionálními soudci, přičemž se přiklám k zachování stejné struktury otázek a jejich rozdělení do jednotlivých kategorií (hlavní, náhradní, dodatečná, pomocná), jakou známe z prvorepublikové úpravy. Při formulaci otázek soudci mohou nejlépe uplatnit své zkušenosti, praxi, znalost platného práva a judikatury vyšších soudů.

Pokaždé, když staneme před rozhodnutím, jak se v té, které situaci rozhodnout, zvažujeme všechny aspekty, které mohou naše rozhodnutí ovlivnit. Klademe si otázky, abychom z jejich odpovědí poskládali obraz našeho rozhodnutí. Soudci tak musí zvážit všechny podoby, jaké by mohl mít obraz rozhodnutí porotního soudu na základě již proběhlého řízení. Nemohou sestavit otázky pouze tak, aby potvrdili či vyvrátili jejich vnitřní přesvědčení, které je již ovlivněno jejich rutinní praxí. Musí sestavit takový seznam otázek, který zahrnuje všechny možné alternativy rozhodnutí a následně je podrobit kolektivnímu hlasování.

Poté, co bude konečné znění otázek stanoveno, bude hlavní líčení pokračovat jejich přečtením a přednesem závěrečných řečí jednotlivých stran. Po jejich skončení by předseda soudu hlavní líčení opět přerušil a odebral by se nyní již s celým senátem k závěrečné poradě.

6.4.2.1 Závěrečná porada a hlasování o vině a trestu

Závěrečná porada senátu je jedním z nejdůležitějších momentů procesu rozhodování. Účast všech členů senátu by byla bez výjimky povinná a její nedodržení by bylo spojeno s hrozbou absolutní neplatnosti přijatého rozhodnutí.

Předseda by po zahájení porady zopakoval seznam otázek a poté by zahájil diskusi nad klíčovými aspekty hlavního líčení.

Právě při této diskusi se nejlépe projeví zkušenosti a osobnost předsedy soudu, který musí uvážlivě řídit diskusi senátu, pokládat otázky a dbát při tom na to, aby neprojevil svůj osobní názor, kterým by mohl ovlivnit laické přisedící. Předseda soudu se stává moderátorem diskuse a pouze jejím nasměrováním může ve skutečnosti nepřímo ovlivňovat názory ostatních členů senátu. Úprava, kterou v této práci předkládám, je založena na myšlence posílení důvěry v justici a v její začlenění do běžného života každého občana. Domnívám se, že v současné době je profesionalita rozhodování ze strany soudců nezpochybnitelná, účast laiků však jejich rozhodnutí může dodat další rozměr. Je-li názor na vinu obžalovaného rozdílný u profesionální a laické části senátu, může být tato diskuse signálem, že provedené dokazování nevedlo k srozumitelným a jasným závěrům. Je pak na předsedovi senátu, zda dokáže vést závěrečnou poradu do úspěšného konce, či zda bude nezbytné zajistit další důkazy.

V okamžiku, kdy by už nikdo z přisedících neměl žádné otázky či připomínky, přistoupil by předseda senátu k další fázi závěrečné porady – k hlasování. Můj návrh počítá zásadně s tajným hlasováním, které, dle mého názoru, nejbezpečněji zamezuje možnosti ovlivnění jednotlivých odpovědí. Hlasovalo by se postupně o každé otázce zvlášť, přičemž každý výsledek by byl zapsán do protokolu o hlasování, vedeném pověřeným přisedícím, který by potvrzoval jeho pravost podpisem svým a podpisem předsedy senátu.

Navrhovaná změna předpokládá dosažení většiny šesti hlasů v otázce viny obžalovaného. Je tomu tak proto, aby se zabránilo možnému přehlasování profesionálních soudců laickými přisedícími. Pokud by byl celý sbor laiků jednomyslně přesvědčen o vině obžalovaného, potřebovali by k přijetí takového rozhodnutí podporu alespoň jednoho profesionálního soudce. Většina šesti hlasů by fungovala i z druhé strany a to v případě jednomyslného přesvědčení soudního sboru, který by musel najít oporu alespoň tří laiků, tedy v jejich nadpoloviční většině. U ostatních otázek by mohla stačit i pouhá nadpoloviční většina pěti hlasů. Celkově by tak byla zajištěna rovnováha obou sborů. Takto přijatým rozhodnutím by byl zajištěn jak profesionální nadhled a znalost práva soudců, tak i pohled a chápání celého případu laickou veřejností.

Podle odpovědí na dané otázky by soudní senát definoval zjištěný skutkový stav věci a uplatnil by kvalifikaci dle příslušného ustanovení trestního zákona.

Domnívám se, že takto nastavený model je ideální. Systém porotních soudů angloamerického práva, v němž vině rozhoduje pouze porota, je dle mého názoru nepřenositelný do systému kontinentálního práva a nesl by s sebou problematiku, která byla překonána již za první republiky. Laici izolovaní od profesionálních sborů nejenže mohou mít problém s pochopením právní stránky projednávané věci, ale ve snaze zabránit příliš přísnému trestu mohou hlasovat v rozporu se svým vnitřním přesvědčením. Stejně tak se mi nejeví vhodná ani úprava francouzská, dle které může lehce dojít k přehlasování profesní části senátu laiky.

Společné by bylo i hlasování o trestu, jehož rozmezí by v návaznosti na odpovědi předchozích otázek stanovil předseda s podporou profesionálních soudců. Stejně jako předešlé hlasování, i toto by mělo probíhat tajně a na konečném trestu by se měla shodnout většina hlasů. V případě, že by většiny nebylo dosaženo prvním hlasováním, tvořila by nejvýše a nejnižší navržená délka trestu nové hranice. Na rozdíl od úpravy francouzské, kde je nová hranice omezena jen nejpřísněji voleným trestem.

Po skončení hlasování by rozhodl soudní senát již nezávisle na přisedících z řad laiků o výši náhrady škody uplatňované poškozeným v rámci adhezního řízení.

Po přijetí konečného rozhodnutí by předseda vyhlásil za účasti celého senátu, státního zástupce, poškozeného, obžalovaného i jeho obhájce rozsudek.

6.4.2.2 Odůvodnění rozhodnutí

Přestože chápu, že je složité odůvodnit rozhodnutí přijaté senátem porotního soudu, mám za to, že je to nezbytné pro posílení důvěry veřejnosti v taková rozhodnutí i pro udržení právní jistoty. Stejně jako je tomu nyní ve Francii, měl by odůvodnění rozhodnutí vypracovat předseda senátu, případně jím pověřený profesionální soudce. Procesní lhůta pro vypracování písemného odůvodnění rozhodnutí by měla být zachována na stávajících 30 dní. Základem pro odůvodnění rozhodnutí přijaté porotním soudem by měly být odpovědi senátu na položené otázky, které vzešly z hlasování. Právě zde se ukazuje, jak důležitá bude jejich formulace, neboť odpovědi na ně dají vzniknout obrazu důvodů, pro které bylo rozhodnutí přijato.

6.4.2.3 Opravné prostředky

Přikláním se k možnosti opravných prostředků proti rozhodnutí porotního soudu dle stávající právní úpravy. Odvolací soud, tak jak je tomu i nyní, by neměl hodnotit vnitřní přesvědčení, ke kterému došel senát porotního soudu, pokud není skutečně v hrubém nepoměru k provedeným důkazům. Nedokáží si rovněž představit, že by měl o odvolání rozhodovat další porotní soud, který by se od toho prvního lišil jen množstvím laických porotců tak, jako je tomu ve Francii.

Odvolací soud by měl posoudit procesní průběh řízení, úplnost provedeného dokazování a obsírnost kladených otázek, případně to, zda je konečné rozhodnutí v souladu s odpověďmi na kladené otázky. Pouze v případě významných excesů prvostupňového soudu, by měla být věc vrácena soudu prvního stupně se závazným stanoviskem soudu druhého stupně. Mělo by se tak dle mého názoru stát jen v takovém případě, kdy by byl odvolací soud přesvědčen o nezbytnosti doplnění dokazování, případně o nezbytnosti doplnění některých otázek s ohledem na možnou změnu rozhodnutí. Odvolací soud by mohl rozhodnout o vrácení věci rovněž například v případě, že by soud prvního stupně na základě zodpovězených otázek nesprávně kvalifikoval trestný čin, který byl spáchán v případě, že by správná kvalifikace měla vliv na sazbu trestu, který může být za jeho spáchání uložen. V případě, že by při jiné kvalifikaci byla trestní sazba stejná, mohl by odvolací soud rozhodnout sám při zachování výše trestu stanovené porotním soudem.

Závěr

Úprava účasti laiků v trestním řízení zaznamenala během svého vývoje hned několik velkých změn. Na původní úpravu zakotvenou rakouským Trestním řádem navázal zákon o porotních soudech z roku 1946, který obsahoval detailní rozpracování zapojení laiků – porotců v trestním řízení. Bohužel tento právní předpis neměl šanci prokázat svoji prospěšnost nebo nevhodnost vzhledem k bouřlivým politickým změnám v roce 1948. Morální vyspělost a cit pro spravedlnost byly vystřídány politickou loajalitou a spolehlivostí a lidový soudce se tak stal symbolem kontroly české justice. Sametová revoluce v roce 1989 přinesla kromě demokracie i svobodu a nezávislost českému soudnictví. Model přísedících laiků však zůstal zachován. Dnes, již téměř po třiceti letech od vítězství veřejnosti nad vládnoucím režimem, je role zástupců veřejnosti v soudních síních degradována oprávněnou kritikou. Vláda, místo toho, aby využila potenciál zapojení laiků do trestního řízení, nechává tento institut přežívat v nezměněné podobě.

Laičtí přísedící dnes nejsou vnímáni veřejností jako její zástupci a mnozí o jejich začlenění v justici ani nevědí. Soudy dnes čelí nezájmu veřejnosti o výkon této funkce a jsou nuceny zapojovat do řízení seniory, či své zaměstnance jen proto, aby naplnili formální požadavek daný českým právním řádem. Formální začlenění laiků do trestního řízení je pak znatelné i v průběhů hlavních líčení, kdy jsou přísedící jen jeho pasivními pozorovateli.

Denně se shledávám s tím, že je pro širokou veřejnost právní sektor izolovanou, nepochopitelnou oblastí svíranou předsudky vůči všem jejím zástupcům. Postoj společnosti vůči české justici je dnes přinejmenším skeptický. Lidé nechápou průběh soudního řízení, nerozumí jeho průtahům a nemají důvěru v jeho rozhodnutí. V době, kdy je nejedno trestní řízení pod drobnohledem médií, a kdy se hrdiny stávají ti, jenž jsou soudem shledáni vinnými ze spáchání trestného činu, televize předkládá svým divákům nejrůznější pseudoreality show z právního prostředí, kterými ještě více zkresluje roli a vážnost české justice.

Je více než zřejmé, že stojíme před otázkou reformy trestního řízení. Současné návrhy však míří zejména po zvýšení hospodárnosti a kontradiktornosti trestního řízení a zcela opomíjejí možnosti, které by jim mohlo zapojení veřejnosti do soudního řízení přinést.

Závěrečná kapitola této práce má nabídnout variantu možného řešení aktuální situace. Neomezuje se na návrhy předkládané v minulosti ministerstvem spravedlnosti, které směřovaly k zúžení senátů trestních soudů eliminací laických přísedících. Avšak snaží se docílit rozšíření senátů krajských soudů v případech, kde vystupují jako soudy prvního stupně a projednávají tak nejzávažnější a společností nejsledovanější trestné činy. Velký senát, skládající se ze tří soudců a pěti přísedících v sobě odráží zkušenosti a principy využívané v úpravě francouzského cour d'assises ve spojení s idejemi a návrhy úpravy porotních soudů na našem území z roku 1946.

Motivací této práce byla snaha přesvědčit jejího čtenáře o tom, že zapojení laiků do trestního řízení má smysl a neměli bychom se tohoto institutu vzdávat jen proto, že jeho aktuální podoba není ideální a jeho eliminace je nejméně náročnou změnou. Přínos laiků v trestním řízení spočívá v tom, že se jejich prostřednictvím justice otvírá společnosti a stává se její každodenní nedílnou součástí. Může přinést pochopení pro nelehkou práci jejich představitelů a důvěru v jejich rozhodnutí.

Finanční náročnost porotních soudů by neměla být rozhodujícím argumentem, ačkoliv se obávám, že bude právě tím pravým důvodem, pro který nikdo nebude mít snahu za takovou změnu bojovat. Eliminací laiků v trestním řízení však nejspíše dosáhneme nevratného odcizení veřejnosti od českého soudnictví.

Věřím, že tato práce nabídla jejím čtenářům jiný pohled na dnes odsuzované zapojení laiků v trestním řízení. Myšlenka existence porot v českých soudních síních je možná poněkud troufalá, věřím však, že byla v této práci vystavěna na pevných základech nalezených nejen za hranicemi naší země, ale i v naší historii.

Je škoda, že je diskuze nad tímto problémem vedena jen stranou kritiky stávající úpravy. Čeští zákonodárci až příliš dlouho přehlíží vzrůstající problém nedostatku přísedících, který se dnes stává již téměř neúnosným. Pokud v čtenářích vzbudí tato práce nový zájem o danou problematiku a podnítl diskusi nad klady a zápory zapojení laické veřejnosti v trestním řízení, nad možnostmi její úpravy a potenciálu, který v něm spatřuji, splní svůj účel.

Seznam použitých zkratk právních předpisů

1. **TŘ** – zákon č. 119/1873 ř.z. trestní řád
2. **ZPS** – zákon č. 232/1946 Sb., o porotních soudech
3. **ZLS** – zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví
4. **ZZS** - zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví
5. **ZMLS** – zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech
6. **ZSS** – zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů
7. **TZ** – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
8. **CP** – Code pénal č. 92-686 z 22. července 1992
9. **CPP** – Code de procédure pénal č. 57-1426 z 31. prosince 1957

Seznam použité literatury

Akademická práce:

MERCOVÁ, Barbara. Laický prvek v českém trestním právu procesním se zaměřením na jeho budoucí úpravu inspirovanou systémem francouzského soudnictví. Plzeň, 2009. 86 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická.

Literatura knižní:

Česká:

1. ADAMOVIČ, Karolína, et al. Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938. Praha: LexisNexis CZ, 2005. 231 s.
2. BABKA, Lukáš; VOREL, Jaroslav; ŠIMÁNKOVÁ, Alena. Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl II. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. 311 s.
3. DUBY, Georges, Dějiny Francie od počátků po současnost, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství KAROLINUM 2003, 954 s.
4. KOCOUREK, Jiří; ZÁRUBA, Jan. Zákon o soudech a soudcích, zákon o státním zastupitelství: komentář. Praha: C. H. Beck, 2004. XV, 606 s.
5. KOVAŘÍK, František; KUNC, Josef; RUBEŠ, Josef. Trestní řád a ostatní předpisy trestního řízení soudního platné v zemi České a Moravskoslezské. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947. 799 s.
6. KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989 . Praha: Linde, 2009. 727 s.
7. KUKLÍK, Jan, SELTENREICH, Radim, Dějiny angloamerického práva 2. vydání, Praha: Leges, s.r.o., 2011, 872 s.

8. MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989 . Praha: Karolinum, 2004. 914 s.
9. MIŘIČKA, August; SCHOLZ, Otto. O trestním soudnictví nad mládeží: zákon ze dne 11. března 1931 č. 48 Sb. z. a n. s důvodovými zprávami, prováděcími nařízeními a souvisícími zákony. Praha: Československý kompas, 1932. 309 s.
10. MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. Praha: C. H. Beck, 2007. 1166 s.
11. PLUNDR, Otakar; HLAVSA, Petr. Organizace justice a prokuratury. 5. Praha: Panorama, 1980. 259 s.
12. RIEGER, František Ladislav. Riegrův slovník naučný. VI. Praha: I. L. Kober, 1868. 585-1171 s.
13. RŮŽEK, Antonín. Československé trestní řízení. Praha: Panorama, 1982. 387 s.
14. STORCH, František. Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl I. Praha: J. Otto, 1887. 396 s.
15. STORCH, František. Řízení trestní rakouské v pořádku systematickém. Díl II. Praha: Právnická jednota v Praze, 1897. 691 s.
16. SCHELLE, Karel, et al. Právní dějiny. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 1134 s.
17. Schelle, Karel, a kol. *Vývoj trestního řízení*, Ostrava, Key publishing s.r.o., 2012, 101 s.
18. SCHELLEOVÁ, Ilona. Organizace notářství, soudnictví a advokacie: Vysokoškolská právnická učebnice. Praha: Linde, 1997. 437 s.

19. SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. Soudnictví : (historie, současnost a perspektivy). Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 591 s.
20. SOLNAŘ, Vladimír. Učebnice trestního řízení: platného v zemi České a Moravskoslezské: platného v zemi České a Moravskoslezské. Praha: Melantrich, 1946. 224 s.
21. ŠÁMAL, Pavel. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex, 1999. 403 s.
22. ŠÁMAL, Pavel, et al. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: C. H. Beck, 2004. 1043 s.
23. ŠIMÁK, Jaroslav. Zákon o porotních soudech : (Zákon ze dne 10. prosince 1946, č. 232 Sb.). Praha: Nákladem Právníckého knihkupectví a nakl. V. Linhart, 1947. 84 s.
24. VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. České právní dějiny. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 684 s.
25. VÁLKOVÁ, Helena. Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. Praha: Leges, 1992. 156 s.
26. ZEZULOVÁ, Jana. Trestní zákonodárství nad mládeží. Brno: PF MU v Brně, 1997. 247 s.

Zahraniční:

- 1) ANINA, M. Être juré . Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006. 150 s.
- 2) ANGELIN, Henri. La pratique de la cour d. 4. Paris: Litec - Editions du JurisClasseur, 2005. 519 s.

- 3) CONTE, Philippe; LARGUIER, Jean. Procédure pénale. 22. Paris: Dalloz, 2010. 366 s.
- 4) FARCY, Jean-Claude . Les sources judiciaires de l'époque contemporaine. Paris: Bréal, 2007. 287 s.
- 5) FRANCHIMONT, Michel; JACOBS, Ann; MASSET, Adrien. Manuel de procédure pénale. 2. Paris: Larcier, 2006. 1408 s.
- 6) GUINCHARD, Serge; MONTAGNIER, Gabriel; VARINARD, André. Institutions juridictionnelle. Paris: Dalloz, 2007. 1086 s.
- 7) HÉLIE, Faustin. Théorie du code d'instruction criminelle. Paris: Charles Hingray, Libraire-éditeur, 1845. 708 s.
- 8) LAINGUI, André; LEBIGRE, Arlette. Histoire du droit pénal. Paris: Preses universitaires de France, 1993. 127 s.
- 9) RENAULT-BRAHINSKY, Corinne . Procédure pénale. 2. Paris: Gualino éditeur, 2008. 520 s.

Časopisecká:

1. BALÍK, Stanislav. K tradici soudnictví v českých zemích. Historický obzor. 1994, č. 1, s. 13-16
2. HRADECKÝ, K., Justice bez porot, Soudcovské listy, 1931 str. 153
3. PROUZA, Daniel; HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přísedící ano či ne?. Trestněprávní revue. 2010, 9, 7, s. 201-208.

4. REPÍK, Bohumil. Některé koncepční otázky soudnictví v návrzích zákona o soudech a soudcích a novely ústavy. Právo a zákon. 1991, 39, 5, s. 251-257.
5. SLABIHOUDEK, A., Justice bez porot ?, Soudcovské listy 1932, str. 1
6. SOLNAŘ, Vladimír. Zastavení působnosti porot. Právník. 1941, 1, s. 11-20
7. SUK, Milan. Porotní soud ve Francii - inspirace pro rekonstrukci českého trestního práva. Soudce. 1999, I, 3, s. 5-8.
8. ZUCKNER, A. O otázkách k porotcům. Právník 1869, str. 493-497

Právní předpisy:

1. Zákon č. 144/1867 ř.z. o moci soudcovské
2. Zákon č. 119/1873 ř.z. Trestní řád
3. Zákon č. 120/1873 ř.z., o dočasném zastavení porot.
4. Zákon č. 121/1873 ř.z., o zdělávání seznamů porotnických.
5. Zákon č. 278/1919 Sb. z. a n. o sestavování seznamů porotců,
6. Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání fašistických zločinců, zrádců a jejich pomocníků a o mimořádných lidových soudech
7. Zákon č. 41/1961 Sb. Trestní řád
8. Zákon č. 232/1946 Sb., o porotních soudech
9. Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví
10. Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky
11. Zákon č. 232/1948 Sb., o Státním soudu
12. Zákon č. 36/1957 Sb., o volbách soudců a soudců z lidu
13. Zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech
14. Zákon č. 335/1991 Sb. o soudech a soudcích
15. Zákon č. 17/1993 Sb., o soudech a soudcích
16. Zákon č. 436/1991 Sb., o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přísedících, jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky.
17. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

18. Vyhláška č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přisedícího, ve znění vyhlášky č. 313/1995 Sb.
19. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přisedících a státní správě soudů

Judikatura:

Conseil d'état

Bull.crim, n. 259, 1989 somm.390, obs. J. Pradel, RSC 1990,368,obs.A.Braunschewig z 14 června 1989

Bull.crim,n. 16, D. 1991.somm.210,obs.J.Pradel, RSC 1991, 787, obs. A. Braunschweig z 9 ledna 1991

Cour de cassation

Cass.crim., 29 aout 1912: Bull.crim. n ° 468

Ostatní zdroje:

http://www.denik.cz/z_domova/soud_prisedici_duchodci_20080426.html#

(20.2.2009)

<http://www.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10030&article=13837> (12.2.2009),

<http://panier-de-crabes.over-blog.com/article-29764476.html> (21.8.2016)

http://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2016/06/1139_001.pdf (11.9.2016)

<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2015/poslanecka-snemovna-schvalila-statni-roz-23323> (10.8.2016)

<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Ministr-spravedlnosti-chysta-ve-spolupraci-se-soudy-Bilou-knihu-justice-367775> (11.9.2016)

http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka_2015.pdf (18.9.2016)

Resumé

Cette dissertation est fait pour introduir la problematique des assises et pour piquer la curiosité des lecteurs de ce sujet et peut etre meme changer leur opinion sur l'impuissance et l'incapacité des assises pendant le proces criminel. Dans le temps contemporaine, on lit des articles comme les cours ont beaucoup des problemes de trouver assez des assises pour instaler des senats penals ou des senats travaille. De l'autre coté la critique notifie que les assies sont tres souvent les gents retraités, qui ont des problemes tenir l'attention pendant l'audience. Pour trouver une soluton possible j'ai decidé commencer a l'histoire des assises en Europe. En traine de suivre le development des assises chez nous et en France nous commencons comprendre comment cést importante la participations des assises a la justice pénal.

La dissertation est composée de six partie generale. La premiere partie traite de l'histoire et l'évolution de la participation des civils dans le proces criminel tcheque a partir de ses pleins debuts. Elle declare meme les changements le plus grands dans les pensées politiques et juridiques pendant les annés de 1848. Dans cette partie l'ecteur trouve l'analyse détaillée de la loi 232/1946 Sb. la quelle etait un project tellement ambitieux. Quelle damage que cette loi n'est jamais rendre en vigueur. Je me demande si ce concept pourrait fonctionner.

La deuxieme partie montre l'évoluton de cette problematique jusqu'a de 1948 jusqu'a 1989. Il est difficile de décrire objectivement cette partie de notre histoire. Procès devant la cour, et en particulier le criminel a été biaisés la propagande politique de cet époque.

La troisieme partie de ma dissetration trete de la period la plus nouvelle a partir de l'anné 1989 jusqu'a le temps contemporaine. Je voudrais bien introduir l'ecteur dans la problematique des assises d'aujourd'hui.

Dans la qutrieme partie j'essaye de decrire la position des assises dans les regimes juridiques des états européennes et je mets l'accent sur la notion des assises comme un standart de la législation européenne et apres ce la je montre les

systemes differantes de la participation des civils dans les pays étrangères (Autriche, Allemagne, Suede).

La cinquieme partie disserte la situation historique et actuele en France. L'institution d'un jury populaire en France reste si importante jusqu'a nos jour. C'est pendant la révolution de 1789 que le jury etait institut et il reste jusqu'a maintenant comme une partie integrante de cour d'assises. J'essaye d'explique pourquoi la sentence „le peuple ne se trompe jamais“ est encore vivante entre les francais. Mon expérience personnelle de cour d'assises etait assez fort notamment de mes interviews avec des assises. Je comprenais que la participaton de public sur un proces penal peut devenir un resultat de ses compréhension de la justice en generale.

Finalemnt la sixieme partie contient mes propres idées concernant les changements possibles de la participation des civils chez nous. Je suis d'accord qu'il faut changer l'état actuel mais par contre je refuse d'accepter des idées fondés sur l'élimination des civils devant la cour.

Je suis persuadé que l'élargement des civils dans le proces criminel peut etre tres salutare et util par raport de la perception de la justice de la société. Mais a mon avis dans le cas contraire la réduction des assises peut se diriger vers la clotur de la justice en generale.

Ma proposition prévoit donc d'augmenter le nombre des assises devant la cour sur la base de notre histoire et de l'ajustement français. Je souhaite que ce travail enrichira le débat actuel sur cette question.

Příloha č. 1

Přehled jednotlivých fází ustanovení porotců ve Francii²¹²

4. losování, veřejné, během jednání

Porota pro jednotlivá zasedání

6 porotců v prvním, 9
v druhém stupni + 1 a více
náhradníků

3. losování

Liste de session

40 porotců a 12
náhradníků

2. losování

Liste annuelle

50 – 700 (1800 Paříž) v závislosti
na velikosti departmentu

Vyloučení porotců pro jejich nezpůsobilost

dle volebních seznamů proporcionalně
: 1300 obyvatel departmentů

1. losování veřejné

listes préparatoires

²¹² Částečně z ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa: L'Harmattan, 2006, str. 16

Příloha č. 2

Přehledný vývoj pravomoci poroty ve Francii²¹³

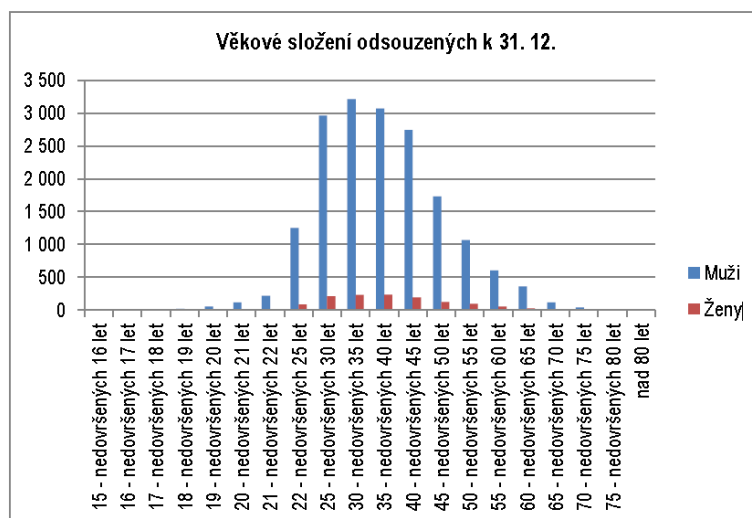
Vývoj	rozhodnutí o vině	rozhodnutí o trestu
19.9. 1790	<i>12 porotců</i>	<i>soud</i>
10.12.1808	<i>12 porotců, informovaných soudcem o trestu, který může obvinění za své jednání obdržet</i>	<i>soud</i>
1824	<i>12 porotců</i>	<i>soud s možností určení polehčujících okolností</i>
1832	<i>12 porotců s možností určení polehčujících okolností</i>	<i>soud s možností určení polehčujících okolností</i>
5.3. 1932	<i>12 porotců</i>	<i>soud spolu s porotci</i>
25. 11. 1941	<i>3 soudci + 6 porotců</i>	<i>3 soudci + 6 porotců</i>
	→ potřebná většina 5ti hlasů	
20.4. 1945	<i>3 soudci + 7 porotců</i>	<i>3 soudci + 7 porotců</i>
	→ potřebná většina 6ti hlasů	
23.12. 1958	<i>3 soudci + 9 porotců</i>	<i>3 soudci + 9 porotců</i>
	→ potřebná většina 8 hlasů	
20.6. 2006	<i>3 soudci a 12 porotců</i>	<i>3 soudci a 12 porotců</i>
	→ potřebná většina 9 hlasů	
10.8.2011	<i>3 soudci a 6 porotců</i>	<i>3 soudci a 6 porotců</i>
	→ potřebná většina 6 hlasů	

²¹³ Částečně z ANINA, M. *Être juré*. Paris, Budapest, Kinshasa : L'Harmattan, 2006, str. 17

Příloha č. 3

Věkové složení odsouzených k 31. 12. 2015

Věková kategorie	Muži	Ženy	Celkem
15 - nedovršených 16 let	0	0	0
16 - nedovršených 17 let	0	0	0
17 - nedovršených 18 let	3	1	4
18 - nedovršených 19 let	19		19
19 - nedovršených 20 let	53		53
20 - nedovršených 21 let	115	7	122
21 - nedovršených 22 let	214	15	229
22 - nedovršených 25 let	1 249	85	1 334
25 - nedovršených 30 let	2 963	212	3 175
30 - nedovršených 35 let	3 214	229	3 443
35 - nedovršených 40 let	3 069	233	3 302
40 - nedovršených 45 let	2 741	192	2 933
45 - nedovršených 50 let	1 732	125	1 857
50 - nedovršených 55 let	1 064	98	1 162
55 - nedovršených 60 let	603	54	657
60 - nedovršených 65 let	361	23	384
65 - nedovršených 70 let	117	4	121
70 - nedovršených 75 let	41	3	44
75 - nedovršených 80 let	8	1	9
nad 80 let	2		2
Celkem	17 568	1 282	18 850

Zdroj:

http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statisticky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka_2015.pdf

(18. 9. 2016)